

Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Кафедра дошкільної і початково освіти

О. Білер, О. Васько, С. Кондратюк, Н. Павлущенко

**ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА
БАКАЛАВРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ:
НАСТАВНИЦТВО, ПРОФЕСІЙНА
ІДЕНТИЧНІСТЬ, РОЗВИТОК ВЛАСНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ТРАЄКТОРІЇ**

**Навчально-методичний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
спеціальності 013 початкова освіта**

Суми 2024

Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Кафедра дошкільної і початково освіти

О. Білер, О. Васько, С. Кондратюк, Н. Павлущенко

**ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА БАКАЛАВРІВ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ: НАСТАВНИЦТВО, ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ,
РОЗВИТОК ВЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТРАЄКТОРІЇ**

**Навчально-методичний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 початкова освіта**

Суми - 2024

Друкується згідно з рішенням вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 10 від 29 квітня 2024 р.)

Рецензенти:

Бадер С.О. – докторки педагогічних наук, професорки, завідувачки кафедри розвитку дитини раннього і дошкільного віку ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Котелянець Н.В. – докторки педагогічних наук, професорки, завідувачки кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Шпак В.П. – докторки педагогічних наук, професорки, професорки кафедри початкової освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

P24

Білер О.С., Васько О.О., Кондратюк С.М. Павлуценко Н.М. Педагогічна практика бакалаврів початкової освіти: наставництво, професійна ідентичність, розвиток власної педагогічної траєкторії: навчально-методичний посібник. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. 2024. 154 с.

Представлений навчально-методичний посібник «Педагогічна практика бакалаврів початкової освіти: наставництво, професійна ідентичність, розвиток власної педагогічної траєкторії» є комплексним ресурсом для підготовки студентів до проходження різних видів педагогічної практики. Метою даного посібника є ознайомлення здобувачів вищої освіти з теоретичними основами, організаційними аспектами та методичним забезпеченням педагогічної практики в початковій школі. Посібник також висвітлює питання наставництва, формування професійної ідентичності та створення власної педагогічної траєкторії, що є ключовими елементами професійного становлення майбутніх учителів.

Навчально-методичний посібник адресований здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, а також може бути корисним для викладачів, вчителів-наставників, представників адміністрації закладів освіти, які беруть участь в організації та проведенні педагогічної практики.

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 ПОЧАТКОВА ОСВІТА	7
1.1. Організація освітнього процесу в сучасній початковій школі	7
1.1.1. Реформа системи української освіти та Концепція «Нова українська школа»	7
1.1.2. Державний стандарт початкової освіти	8
1.1.3. Особливості організації освітнього процесу у сучасній початковій школі	10
1.2. Основні теоретичні засади педагогічної практики в початковій школі	11
1.2.1. Педагогічні концепції та теорії	12
1.2.2. Психологічні аспекти навчання та виховання в початковій школі	13
1.2.3. Сучасні педагогічні підходи та методики	15
1.2.4. Формування ключових компетентностей здобувачів початкової освіти	18
1.2.5. Психологічна та педагогічна підтримка учнів	20
1.2.6. Оцінювання та рефлексія	22
1.3. Наставництво в педагогічній освіті: фінський досвід	23
1.3.1. Філософія наставництва у фінській системі педагогічної освіти	24
1.3.2. Ключові аспекти підготовки наставників	27
1.3.3. Види педагогічної практика та її супровід наставниками в системі підготовки вчителів у Фінляндії	29
1.3.4. Виклики та перспективи розвитку наставництва у Фінляндії ..	32
1.3.5. Практична теорія вчителя у фінській системі освіти	33
1.3.6. Висновки та рекомендації для української системи освіти	38
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА БАКАЛАВРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: НАСКРІЗНА ПРОГРАМА, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ	40
2.1. Наскрізна програма практики для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 початкова освіта	40
2.1.1. Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія)	57
2.1.2. Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (виховані заходи) ..	63
2.1.3. Навчальна педагогічна практика «Перші дні дитини в школі» ..	69
2.1.4. Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку	75

2.1.5. Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (1-2 класи).....	80
2.1.6. Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (3-4 класи).....	89
2.1.7. Виробнича педагогічна практика в ЗЗСО (початкові класи)	98
2.2. Методичні рекомендації до різних видів практики для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності початкова освіта.....	013 111
2.2.1. Підготовка до педагогічної практики	111
2.2.2. Проходження практики.....	114
2.2.3. Оприлюднення результатів педагогічної практики	128
2.3. Створення власної педагогічної траєкторії	129
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	134
ДОДАТКИ	136

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Педагогічна практика є невід'ємною складовою професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Вона дозволяє майбутнім учителям поєднати теоретичні знання з практичним досвідом роботи в закладах загальної середньої освіти, сформувати професійні компетентності та навички, необхідні для ефективної реалізації освітнього процесу в початковій школі.

Представлений навчально-методичний посібник «Педагогічна практика бакалаврів початкової освіти: наставництво, професійна ідентичність, розвиток власної педагогічної траєкторії» є комплексним ресурсом для підготовки студентів до проходження різних видів педагогічної практики.

Метою даного посібника є ознайомлення здобувачів вищої освіти з теоретичними основами, організаційними аспектами та методичним забезпеченням педагогічної практики в початковій школі. Посібник також висвітлює питання наставництва, формування професійної ідентичності та створення власної педагогічної траєкторії, що є ключовими елементами професійного становлення майбутніх учителів. При написанні матеріалів, присвячених наставництву, автори врахували кращі практики фінської системи педагогічної освіти, адже двоє із авторського колективу пройшли програму підвищення кваліфікації «Наставництво в педагогічній освіті» в Фінляндії, що організована проектом «Фінська підтримка реформи української школи» («Навчаємось разом»), який фінансується Міністерством закордонних справ Фінляндії та ЄС.

Перший розділ посібника присвячений теоретичним основам педагогічної практики. Тут розглядаються питання організації освітнього процесу в сучасній початковій школі відповідно до Концепції «Нова українська школа» та Державного стандарту початкової освіти. Значна увага приділяється психолого-педагогічним засадам навчання та виховання молодших школярів, сучасним педагогічним підходам і методикам, формуванню ключових компетентностей здобувачів освіти, а також оцінюванню та рефлексії в початковій школі. Окремий підрозділ присвячений аналізу досвіду наставництва в педагогічній освіті Фінляндії, яка є однією з провідних країн у цій сфері.

Другий розділ посібника має практичну спрямованість і містить наскрізну програму практики для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, а також детальні методичні рекомендації до різних видів педагогічної практики. Тут розглядаються питання підготовки до практики, її проходження та оприлюднення результатів. Особлива увага приділяється створенню

власної педагогічної траєкторії студентами, що дозволить їм сформувати індивідуальний стиль професійної діяльності та визначити напрямки подальшого розвитку.

Навчально-методичний посібник розрахований на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, а також може бути корисним для викладачів, вчителів-наставників, представників адміністрації закладів освіти, які беруть участь в організації та проведенні педагогічної практики.

Автори сподіваються, що даний навчально-методичний посібник стане цінним ресурсом для якісної підготовки майбутніх учителів початкових класів, сприятиме формуванню їхньої професійної ідентичності, а також допоможе у створенні власної педагогічної траєкторії, заснованої на принципах студентоцентризму, наставництва та неперервного професійного зростання.

ПОДЯКА

Автори висловлюють щире подяку всім, хто долучився до створення цього навчально-методичного посібника.

Особлива вдячність адміністрації та викладачам Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка за підтримку ініціативи щодо розробки даного навчально-методичного посібника.

Окрему подяку автори складають вчителям-наставникам закладів загальної середньої освіти м. Суми та Сумської області, на базі яких проходила апробація матеріалів і методичних рекомендацій.

Велика вдячність висловлюється експертам з питань початкової освіти, реформи «Нова українська школа» та наставництва в педагогічній діяльності, чії рекомендації сприяли вдосконаленню посібника.

Автори також вдячні фінській стороні, зокрема викладачам та координаторам програми підвищення кваліфікації «Наставництво в педагогічній освіті» Гельсінського університету за можливість ознайомитися з передовим досвідом фінської системи підготовки вчителів.

Нарешті, слова подяки висловлюються студентам спеціальності 013 Початкова освіта, чії відгуки та пропозиції допомогли вдосконалити цей навчально-методичний посібник і адаптувати його до потреб майбутніх педагогів.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

1.1. Організація освітнього процесу в сучасній початковій школі

Система освіти України зазнала суттєвих реформ, спрямованих на модернізацію та підвищення якості освітнього процесу. Ці зміни стали відповіддю на сучасні виклики та потреби суспільства, а також забезпечили відповідність міжнародним стандартам. Одним із найважливіших кроків у реформуванні освітньої галузі стало прийняття Концепції «Нова українська школа» [7] та запровадження нового Державного стандарту початкової освіти [2]. У цьому підрозділі розглянемо основні положення цих документів та їхній вплив на організацію освітнього процесу в сучасній початковій школі.

Рис. 1.1. Формула НУШ

1.1.1. Реформа системи української освіти та

Концепція «Нова українська школа»

Концепція «Нова українська школа» була затверджена у 2016 році та стала визначальним документом для реформування загальної середньої освіти в Україні [7]. Концепція ґрунтується на ретельно продуманих та взаємопов'язаних компонентах, які утворюють цілісну формулу для реформування загальної середньої освіти в Україні. Розглянемо кожен з них більш детально:

1. *Новий зміст освіти* передбачає переорієнтацію з накопичення фактичних знань на формування у здобувачів освіти ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному динамічному світі. Це включає як предметні компетентності, так і наскрізні вміння: критичне мислення, креативність, ініціативність, підприємливість тощо.

2. *Умотивований учитель* є ключовою фігурою в реалізації реформи.

Концепція визначає необхідність забезпечити вчителям академічну свободу, гідні умови праці та можливості для професійного розвитку. Лише високопрофесійний і вмотивований педагог зможе реалізувати нові підходи на практиці.

3. *Наскрізний процес виховання* покликаний формувати у здобувачів освіти систему цінностей, яка ґрунтується на загальнолюдських і національних надбаннях. Цінності мають пронизувати весь освітній процес та створювати підґрунтя для розвитку свідомого громадянина України.

4. *Децентралізація та ефективне управління* передбачають надання більшої автономії школам у визначенні освітніх програм, методів навчання, розподілі ресурсів тощо. Водночас створюються умови для залучення всіх стейкхолдерів до управління освітнім процесом.

5. *Педагогіка партнерства* вибудовує нову філософію взаємин між учасниками освітнього процесу, ґрунтовану на принципах взаєморозуміння, взаємоповаги, рівності сторін. Учень, учитель і батьки стають рівноправними партнерами, об'єднаними спільною метою.

6. *Дитиноцентризм робить* учня головним суб'єктом освітнього процесу, орієнтуючи його на максимальне врахування індивідуальних потреб, інтересів, здібностей кожної дитини. Це створює сприятливе середовище для її цілісного розвитку.

7. *Нова структура шкільної освіти* та концепція організації освітнього простору вводять гнучкі моделі навчання, орієнтовані на компетентнісний підхід. Освітній простір урізноманітнюється, виходячи за межі традиційної класної кімнати.

8. *Справедливий розподіл публічних коштів* забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від місця їх проживання, соціального статусу, стану здоров'я. Це створює умови для максимальної реалізації потенціалу кожної дитини.

9. *Сучасне освітнє середовище* передбачає оснащення шкіл новітніми засобами навчання, використання цифрових технологій, створення комфортних і безпечних умов для здобуття знань та розвитку навичок ХХІ століття усіма учасниками освітнього процесу.

Таким чином, компоненти формули «Нової української школи» формують цілісний підхід до модернізації системи загальної середньої освіти відповідно до сучасних викликів та потреб суспільства.

1.1.2. Державний стандарт початкової освіти

На основі Концепції «Нова українська школа» було розроблено та затверджено новий Державний стандарт початкової освіти у 2018 році [2]. Цей документ визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти, а також регламентує базові вимоги до організації освітнього процесу в початковій школі.

Державний стандарт початкової освіти ґрунтується на новій філософії, що ґрунтується на підтримці та визнанні гідності людини. При розробці мети, цілей та обов'язкових результатів кожної освітньої галузі, автори Стандарту враховували гуманістичні принципи. Ці принципи є важливими для внесення змін у заклади освіти (див. табл. 1.1)

Таблиця 1.1

**Основні принципи, на яких побудовано
Державний стандарт початкової освіти**

Принцип	Сутність, особливість реалізації
<i>Визнання талановитості кожної дитини</i>	Визнання унікальності та неповторності кожної дитини, створення умов для розкриття її потенціалу та здібностей в різних сферах життєдіяльності.
<i>Визнання цінності дитинства</i>	Усвідомлення важливості та неповторності періоду дитинства, створення безпечного та комфортного середовища для повноцінного розвитку дитини відповідно до її вікових та індивідуальних особливостей.
<i>Радість пізнання</i>	Забезпечення позитивної мотивації до навчання, створення ситуацій успіху, використання активних та інтерактивних методів навчання, що викликають інтерес та захоплення у дітей.
<i>Розвиток вільної особистості</i>	Формування здатності дитини самостійно приймати рішення, висловлювати власну думку, бути незалежною та відповідальною за свої вчинки, розвиток критичного мислення та креативності.
<i>Формування здорового способу життя й створення безпечних умов у школі</i>	Виховання у дітей свідомого ставлення до власного здоров'я та безпеки, формування навичок здорового способу життя, створення безпечного та комфортного освітнього середовища.
<i>Формування морально-етичних цінностей</i>	Виховання у дітей поваги до культурних цінностей, традицій, моральних норм та принципів, формування гуманістичних якостей, таких як доброта, чесність, справедливість, відповідальність.

1.1.3. Особливості організації освітнього процесу у сучасній початковій школі

Запровадження Концепції «Нова українська школа» та нового Державного стандарту початкової освіти зумовило суттєві зміни в організації освітнього процесу на цьому рівні освіти. Розглянемо основні особливості:

1. Компетентнісний підхід та інтегроване навчання.

Освітній процес у початковій школі спрямований на формування в здобувачів початкової освіти ключових компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі. Це досягається через інтеграцію змісту різних освітніх галузей та використання міжпредметних зв'язків. Наприклад, під час вивчення теми «Здоров'я» можна поєднувати знання з природничих наук, фізичної культури, основ здоров'я тощо.

2. Діяльнісний підхід та практичне застосування знань.

Важливим аспектом початкової освіти в новій українській школі є перехід від традиційного запам'ятовування теоретичних знань до їх практичного застосування. Здобувачі початкової освіти активно залучаються до різноманітних видів діяльності, таких як проектна робота, експерименти, дослідження, творчі завдання тощо. Це сприяє розвитку критичного мислення, креативності та вмінню вчитися протягом життя.

Розшир свої уявлення:

3. Педагогіка партнерства.

Концепція «Нова українська школа» пропонує новий підхід до взаємодії між здобувачами освіти, вчителями та батьками, який ґрунтується на принципах партнерства та взаємоповаги. Учитель виступає не як авторитарний наставник, а як фасилітатор, який допомагає здобувачам освіти самостійно здобувати знання та розвивати необхідні компетентності. Батьки також є активними учасниками освітнього процесу та партнерами вчителів.

4. Нове освітнє середовище.

Організація освітнього простору в початковій школі зазнала змін для забезпечення комфортних та безпечних умов навчання. Класи перетворюються на відкриті та мобільні простори, де учні можуть вільно пересуватися, працювати в групах, використовувати різноманітні ресурси та навчальні матеріали. Також створюються додаткові зони для відпочинку, творчої діяльності та розвитку особистості.

5. Індивідуалізація та диференціація навчання.

У початковій школі особлива увага приділяється індивідуальним потребам та можливостям кожного здобувача освіти. Учителі застосовують різноманітні стратегії диференціації навчання, щоб

забезпечити оптимальні умови для розвитку кожної дитини. Це включає використання різних форм організації освітнього процесу, адаптацію завдань та темпу навчання, а також надання необхідної підтримки та супроводу.

6. Інноваційні методи та технології навчання.

Для досягнення цілей, визначених Концепцією «Нова українська школа», у початковій освіті активно впроваджуються сучасні методи та технології навчання. Серед них можна виділити проектне навчання, навчання через гру, використання цифрових та мультимедійних ресурсів, STEM-освіту (інтеграція наук, технологій, інженерії та математики) та інші.

Реформа системи української освіти та прийняття Концепції «Нова українська школа» та нового Державного стандарту початкової освіти стали визначальними кроками для модернізації та підвищення якості освітнього процесу в початковій школі.

1.2. Основні теоретичні засади педагогічної практики в початковій школі

Педагогічна практика є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів. Вона забезпечує можливість застосувати на практиці теоретичні знання, здобуті під час навчання, а також сформувані та розвинути необхідні професійні компетентності. Ефективність педагогічної практики значною мірою залежить від ґрунтовного розуміння теоретичних засад, які лежать в її основі.

Теоретичні засади педагогічної практики в початковій школі базуються на фундаментальних педагогічних концепціях, теоріях та підходах, що були сформовані впродовж багатьох років науковими дослідженнями та практичним досвідом. Вони охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних з розвитком та навчанням дітей молодшого шкільного віку, формуванням їхніх компетентностей, психологічними аспектами виховання та створенням сприятливого освітнього середовища.

Розуміння теоретичних засад педагогічної практики є критично важливим для майбутніх вчителів початкових класів, оскільки воно забезпечує міцний фундамент для ефективного планування, організації та реалізації освітнього процесу в початковій школі. Це дозволяє майбутнім педагогам усвідомлено підходити до вибору методів та стратегій навчання, враховувати індивідуальні особливості розвитку здобувачів початкової освіти, створювати сприятливе освітнє середовище та забезпечувати їх всебічний розвиток.

1.2.1. Педагогічні концепції та теорії

Педагогічні концепції та теорії становлять фундамент для розуміння процесів навчання та виховання в початковій школі. Вони розкривають різні підходи до розвитку дитини, визначають роль вчителя та здобувача освіти в освітньому процесі, висвітлюють принципи організації освітнього середовища та методів викладання.

Одна з найвпливовіших педагогічних концепцій належить *Жану Жаку Руссо*, який наголошував на природному розвитку дитини та важливості врахування її індивідуальних інтересів і потреб у навчанні. Його ідеї заклали основу для подальшого розвитку дитиноцентризованих підходів в освіті.

Розшир свої уявлення:

Значний внесок у розуміння процесів навчання зробив *Джон Дьюї*, який розробив теорію «навчання через діяльність» (learning by doing). Згідно з його концепцією, діти краще засвоюють знання та навички через практичну участь у реальних ситуаціях та вирішення проблем, а не через пасивне сприйняття інформації.

Розшир свої уявлення:

Марія Монтесорі, засновниця системи «Монтесорі-педагогіки», наголошувала на важливості створення спеціально підготовленого середовища для розвитку природних здібностей дитини. Її методика базується на принципах самостійного навчання, індивідуального підходу та використання спеціальних дидактичних матеріалів.

Розшир свої уявлення:

Теорія розвитку інтелекту *Жана Піаже* описує стадії когнітивного розвитку дитини та підкреслює роль активного дослідження оточуючого світу в процесі формування мислення. Ця теорія надає цінні рекомендації щодо врахування особливостей мислення дітей на різних етапах розвитку під час навчання.

Розшир свої уявлення:

Теорія множинного інтелекту *Г. Гарднера* – ґрунтується на існуванні різних видів інтелекту (вербально-лінгвістичний, логіко-математичний, візуально-просторовий, тілесно-кінестетичний, музичний, міжособистісний і

Розшир свої уявлення:

внутрішньоособистісний інтелекти). Ця теорія стверджує, що кожна людина має унікальний набір інтелектуальних здібностей, які можуть бути розвинуті і використані в навчанні та життєвих ситуаціях. Теорія множинного інтелекту Гарднера надає цінні підказки щодо індивідуалізації освітнього процесу.

Теорія емоційного інтелекту *Д. Гоулмана* – акцентує увагу на ролі емоцій та соціальних навичок у розвитку особистості. Вона стверджує, що успіх у житті залежить не лише від інтелектуальних здібностей, але й від вміння керувати своїми емоціями, розуміти емоції інших людей та ефективно спілкуватися з ними.

Розшир свої уявлення:

У контексті підготовки майбутніх вчителів початкових класів, теорія емоційного інтелекту Гоулмана надає важливі вказівки щодо виховання та розвитку учнів. Наприклад: вчителям варто активно працювати над розвитком емоційного інтелекту учнів, використовуючи такі методи як розвиток емпатії, саморегуляції та ефективного спілкування; звертати увагу на розвиток соціальних навичок учнів, таких як співпраця, взаємодопомога та конструктивне вирішення конфліктів; створювати сприятливу атмосферу в класі, де кожен учень відчуває підтримку та розуміння, що сприяє позитивному емоційному та соціальному розвитку. який підхід дозволяє вчителям створити оптимальні умови для навчання та розвитку всіх аспектів особистості учнів, що сприяє їхньому успіху в навчанні та подальшому житті.

Порівняльний аналіз цих та інших педагогічних концепцій і теорій дозволяє майбутнім вчителям початкових класів краще зрозуміти різноманітні підходи до організації освітнього процесу, визначити їхні сильні та слабкі сторони, а також обрати ті, які найбільше відповідають потребам конкретної ситуації та індивідуальним особливостям учнів.

1.2.2. Психологічні аспекти навчання та виховання в початковій школі

Психологічні знання відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного навчання та виховання здобувачів початкової освіти. Вони допомагають вчителям краще зрозуміти особливості розвитку дітей цього віку, їхні інтереси, потреби та способи сприйняття інформації.

Згідно з психологічними теоріями, дітям молодшого шкільного віку притаманні специфічні когнітивні, емоційні та соціальні особливості. На цьому етапі відбувається інтенсивний розвиток пізнавальних процесів, таких як увага, пам'ять, мислення та уява. Діти стають здатними до більш абстрактного мислення та логічного міркування, хоча їхнє мислення все ще значною мірою пов'язане з конкретними предметами та діями.

Емоційна сфера молодших школярів характеризується підвищеною збудливістю, нестійкістю настрою та імпульсивністю. Діти цього віку

потребують емоційної підтримки та розуміння з боку вчителя, який має створити атмосферу довіри та безпеки в класі.

У соціальній сфері відбувається активне формування навичок спілкування та взаємодії з однолітками та дорослими. Молодші школярі починають усвідомлювати соціальні норми та правила поведінки, хоча їхнє дотримання може бути нестійким.

Адаптація психологічних підходів до потреб початкової освіти передбачає врахування цих особливостей під час планування та реалізації освітнього процесу.

Рейчел Паркер (Rachel Parker) і Бо Ст'єрне Томсен (Bo Stjerne Thomsen) в білій книзі «Діяльнісний підхід у школі» зазначають, що освітній процес в початковій школі необхідно організувати так, що він сприяв розвитку п'яти основних сфер розвитку дитини таких як: «Соціальна», «Пізнавальна», «Емоційна», «Фізична», «Креативна» (див. рис. 1.2) [13].

Рис. 1.2. Сфери розвитку дитини

В дослідженнях із білої книги «Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів» [3] зазначається, що розвиток дитини є взаємозв'язаним.

Дійсно, всебічний і гармонійний розвиток дитини вимагає комплексного підходу, при якому різні сфери розвитку взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну. Ось чому важливо в освітньому процесі початкової школи рівномірно приділяти увагу розвитку всіх п'яти сфер: соціальної, пізнавальної, емоційної, фізичної та креативної.

По-перше, як зазначено у публікації [3], різні сфери розвитку не є ізольованими, а тісно переплетені між собою. Прогрес в одній сфері впливає та стимулює розвиток в інших сферах. Наприклад, соціальні навички та вміння регулювати емоції є підґрунтям для когнітивного розвитку, а мовленнєві здібності допомагають налагоджувати позитивну взаємодію з оточуючими. Фізичний розвиток також відкриває нові можливості для пізнавальної та соціальної активності дитини.

По-друге, нейронаукові дослідження підтверджують, що процес навчання є цілісним і динамічним, а не складається з окремих, незалежних психічних процесів. Різні ділянки мозку взаємодіють між собою під час навчання, забезпечуючи комплексний розвиток особистості.

По-третє, гармонійний розвиток усіх сфер є запорукою цілісного та збалансованого формування особистості дитини. Акцентування уваги лише на окремих сферах може призвести до однобічного розвитку та недостатнього розкриття потенціалу дитини в інших важливих аспектах.

Тому в освітньому процесі початкової школи необхідно застосовувати інтегрований підхід, який би забезпечував взаємопов'язаний розвиток соціальних, пізнавальних, емоційних, фізичних та креативних здібностей здобувачів початкової освіти. Це сприятиме формуванню гармонійної, всебічно розвиненої особистості, готової до подальшого навчання та активного життя в суспільстві.

1.2.3. Сучасні педагогічні підходи та методики

Сучасна початкова освіта активно впроваджує нові педагогічні підходи та методики, спрямовані на підвищення ефективності навчання та забезпечення всебічного розвитку здобувачів початкової освіти. Ці інноваційні методи базуються на найновіших досягненнях педагогічної науки та практики, а також враховують особливості сучасного інформаційного суспільства.

Одним із провідних підходів є особистісно-орієнтоване навчання, яке ставить в центр освітнього процесу особистість учня, його індивідуальні потреби, інтереси та здібності. Вчитель виступає фасилітатором, створюючи сприятливе середовище для самостійного пізнання та розвитку дитини.

Інтегроване навчання передбачає комплексне вивчення різних предметів та галузей знань, встановлення міжпредметних зв'язків та формування в учнів цілісного світогляду. Цей підхід сприяє розвитку критичного мислення, вмінню бачити і вирішувати проблеми комплексно.

Діяльнісний підхід ґрунтується на ідеї, що знання засвоюються найкращим чином через активну практичну діяльність. Учні залучаються до вирішення реальних завдань, проєктів, експериментів, що розвиває їхні навички та компетентності.

Інтерактивні методи навчання, такі як ділові та рольові ігри, дискусії, мозковий штурм, створюють умови для активної взаємодії учнів між собою та з вчителем, сприяючи розвитку комунікативних навичок та критичного мислення.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітньому процесі відкриває нові можливості для візуалізації інформації, моделювання процесів, інтерактивної взаємодії та доступу до різноманітних освітніх ресурсів. Проте важливо забезпечити збалансоване використання ІКТ та традиційних методів навчання.

Впровадження таких сучасних підходів та методик в початковій освіті вимагає від майбутніх вчителів ретельної підготовки, постійного самовдосконалення та готовності до інновацій. Необхідно вміти обирати оптимальні методи відповідно до конкретних навчальних цілей та індивідуальних особливостей учнів, поєднувати різні підходи для досягнення максимального ефекту.

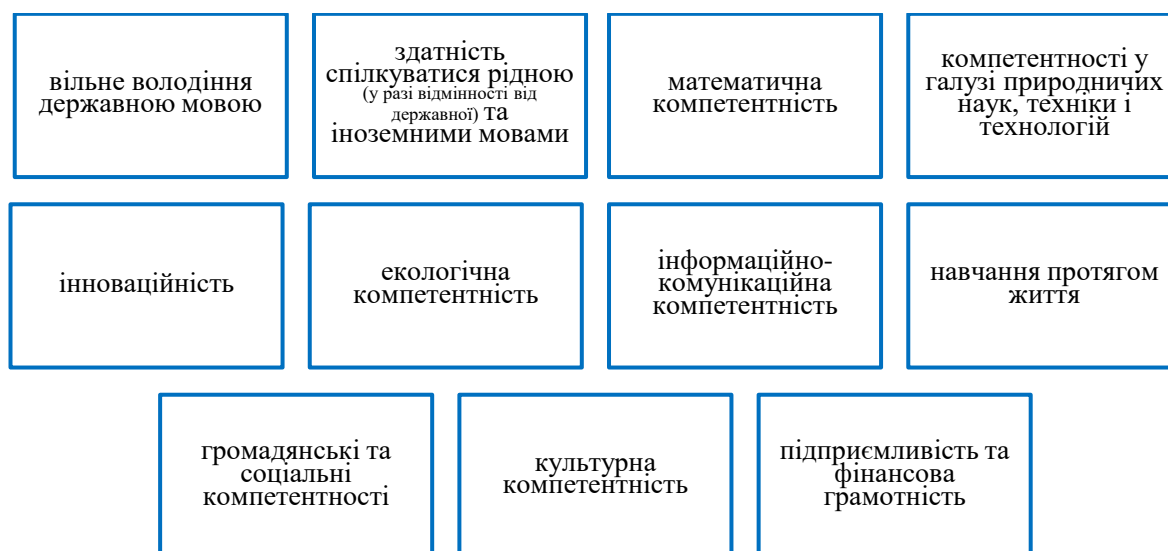
На сьогодні для самонавчання існує багато можливостей, однією з яких є проходження масових відкрити онлайн-курсів (MOOC – безкоштовні навчальні курси, доступ до яких відкритий широкому колу користувачів через інтернет). В таблиці 1.1. представлено освітні платформи, що містять безкоштовні навчальні курси пов'язані з освітньою і початковою освітою (див. табл. 1.1)

Освітні платформи

Назва	Опис	Посилання
Prometheus 	Український громадський проєкт масових відкритих онлайн-курсів з різних областей, таких як програмування, бізнес, маркетинг, дизайн та інші	https://prometheus.org.ua/
Цифрова Освіта 	Національна онлайн-платформа для розвитку цифрової грамотності	https://osvita.dii.gov.ua/
УМІТИ 	Нова платформа освіти дорослих, яка пропонує нестандартний підхід до навчання	https://umity.in.ua/
EdEra 	Студія онлайн-освіти, що створює інтерактивні підручники, освітні спецпроекти та моделі інтеграції сучасних освітніх рішень у традиційний навчальний процес	https://ed-era.com/
Google Digital Workshop	Платформа, де можна знайти тематичні курси для розвитку кар'єри та набуття корисних навичок в цифровому світі	https://grow.google/intl/ua/courses-and-tools/

1.2.4. Формування ключових компетентностей здобувачів початкової освіти

Одним із головних завдань сучасної початкової освіти є формування у здобувачів початкової освіти ключових компетентностей, необхідних для їхньої подальшої успішної соціалізації, навчання та професійної діяльності. *Ключові компетентності* – це комплекс знань, умінь, навичок, ставлень та цінностей, які забезпечують особистісну реалізацію та життєвий успіх у сучасному світі.

*Рис. 1.3. Ключові компетентності визначені у
Державному стандарті початкової освіти [2]*

В Державному стандарті початкової освіти виділяється 11 ключових компетентностей (див. рис. 1.3) [2]:

1. *Вільне володіння державною мовою* передбачає здатність усно та письмово виражати свої думки і почуття, чітко і аргументовано пояснювати факти. Також вона включає в себе любов до читання, вміння відчувати красу слова та розуміння важливості мови для ефективного спілкування та культурного самовираження. Ця компетентність також означає готовність використовувати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях.

2. *Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами* включає вміння ефективно спілкуватися як рідною мовою, так і іноземною мовою. Вона передбачає активне використання рідної мови у різних комунікативних ситуаціях, зокрема в повсякденному житті, освітньому процесі та культурному житті спільноти. Також важливо мати здатність розуміти прості висловлювання іноземною мовою та вміти спілкуватися нею у відповідних ситуаціях. Крім того, ця компетентність включає володіння навичками

міжкультурного спілкування, що допомагає ефективно взаємодіяти з представниками різних культур і створювати гармонійні взаємини.

3. *Математична компетентність* полягає в умінні виявляти прості математичні закономірності в навколишньому світі, моделювати процеси та ситуації з використанням математичних відношень та вимірювань, а також розуміти значення математичних знань та вмінь у особистому і суспільному житті людини.

4. *Компетентність у галузі природничих наук, техніки і технологій* передбачають розвиток допитливості, бажання пошуку та пропозиції нових ідей, можливість самостійно або у групі спостерігати та проводити дослідження, формулювати припущення та робити висновки на основі здійснених досліджень, а також вивчення себе та навколишнього світу через спостереження та дослідження.

5. *Інноваційність* передбачає готовність до новаторських ідей, ініціативу у впровадженні змін у близькому оточенні (наприклад, у класі, у школі, у громаді тощо), формування знань, вмінь та ставлень, що становлять основу компетентнісного підходу. Ці характеристики забезпечують подальшу можливість успішного навчання, виконання професійної діяльності, відчуття належності до спільноти та участь у справах громади.

6. *Екологічна компетентність* включає усвідомлення основ екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ефективного використання природних ресурсів з усвідомленням важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства.

7. *Інформаційно-комунікаційна компетентність* передбачає оволодіння основами цифрової грамотності для ефективного розвитку та спілкування, а також здатність до безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності як у процесі навчання, так і в інших сферах життя.

8. *Навчання протягом життя* передбачає засвоєння умінь і навичок, необхідних для подальшого розвитку, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою її застосування для оцінювання навчальних потреб, визначення особистих навчальних цілей та шляхів їх досягнення, а також здатність навчатися самостійно і у групі.

9. *Громадянські та соціальні компетентності* тісно пов'язані з цінностями демократії, справедливості, рівності, захисту прав людини, добробуту та здорового способу життя, а також усвідомленням рівних прав і можливостей для всіх. Вони передбачають:

– Здатність діяти як відповідальний громадянин, повноцінно долучатися до громадського та суспільного життя, зокрема шкільного та

класного, спираючись на розуміння соціальних, економічних і політичних процесів, а також принципів сталого розвитку.

– Критичний аналіз ключових подій національної, європейської та світової історії, повагу до прав людини та верховенства права, цінування культурного різноманіття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України.

– Виявлення поваги до інших, толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях, особливо пов'язаних із різними формами дискримінації.

– Дотримання принципів здорового способу життя, дбайливе ставлення до особистого, соціального та фізичного благополуччя й здоров'я.

– Розуміння правил поведінки та спілкування, загальноприйнятих у різних спільнотах і середовищах.

– Здатність діяти в умовах невизначеності та виконувати кілька завдань одночасно.

10. *Культурна компетентність* охоплює активну участь у різних видах мистецтва, таких як образотворче, музичне та інші, через розкриття і розвиток власних творчих здібностей та вираз особистості.

11. *Підприємливість та фінансова грамотність* передбачають ініціативність, готовність взяти відповідальність за свої власні рішення, уміння організувати свою діяльність для досягнення поставлених цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективною співпраці, готовність до реалізації ініційованих ідей та прийняття власних рішень.

Компетентності, визначені Державним стандартом початкової освіти, охоплюють ключові сфери розвитку особистості та забезпечують формування необхідних знань, умінь та цінностей для успішної життєдіяльності і подальшого навчання учнів.

Формування ключових компетентностей відбувається комплексно під час вивчення різних освітніх галузей, виконання навчальних проєктів та позаурочної діяльності. Важливо забезпечити практико-орієнтоване навчання, створення життєвих ситуацій для застосування компетентностей на практиці.

1.2.5. Психологічна та педагогічна підтримка учнів

Успішність навчання та всебічний розвиток здобувачів початкової освіти значною мірою залежить від психологічної та педагогічної підтримки, яку вони отримують від вчителя. Оскільки діти початкової школи перебувають на важливому етапі формування особистості, вчителю необхідно виконувати не лише навчальну, а й психолого-педагогічну функцію.

Психологічна підтримка здобувачів початкової освіти передбачає створення сприятливого психологічного клімату в класі, атмосфери довіри

та взаєморозуміння. Вчитель має бути чуйним до емоційних станів дітей, проявляти емпатію, терпіння та повагу до їхніх індивідуальних особливостей.

Важливим аспектом є допомога здобувачам початкової освіти у подоланні психологічних бар'єрів, страхів та невпевненості, які можуть виникати в процесі навчання. Вчитель має вміти мотивувати та заохочувати дітей, підтримувати їхню пізнавальну активність та впевненість у власних силах.

Педагогічна підтримка передбачає надання учням необхідної допомоги та супроводу в процесі навчання. Вчитель виступає наставником, який спрямовує діяльність дітей, забезпечує їх необхідними ресурсами та інструментами, надає зворотний зв'язок та рекомендації для подальшого вдосконалення.

Для успішної адаптації першокласників до шкільного середовища необхідно приділяти особливу увагу формуванню в них навчальної мотивації, вмінь організовувати власну діяльність, дотримуватися правил та взаємодіяти з однолітками. Допомога вчителя у цей перехідний період є критично важливою.

Протягом всього молодшого шкільного віку вчитель має відстежувати індивідуальний розвиток кожного здобувача початкової освіти, виявляти його сильні сторони та потенційні труднощі, надавати своєчасну підтримку та корегувати освітню траєкторію відповідно до потреб дитини.

Психологічна та педагогічна підтримка не обмежується лише урочною діяльністю, а має охоплювати й позаурочну роботу, взаємодію з батьками, створення сприятливого середовища для розвитку особистості дитини в цілому.

На сайті Міністерства освіти і науки України [6] зазначається, що курс «Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки» є вкрай цінним компонентом комплексної підготовки українських педагогів закладів дошкільної та загальної середньої освіти. Він включений до програм професійного розвитку, що реалізуються в регіональних закладах післядипломної педагогічної освіти.

Цей курс розроблено науковим партнером the LEGO Foundation – MHPSS Collaborative, що є глобальним лідером у сфері досліджень, інновацій, навчальних програм та комунікаційних кампаній у справі підтримки психічного здоров'я дітей та дорослих.

Унікальність програми полягає в тому, що вона використовує гру та діяльнісний підхід як ключові механізми психосоціальної підтримки дітей і педагогів, сприяючи їхньому благополуччю в умовах надзвичайних ситуацій.

Протягом курсу розглядаються різноманітні теми, пов'язані з благополуччям і навчанням дітей в умовах надзвичайних ситуацій. Одним

із ключових аспектів є психосоціальна підтримка та гра, які сприяють подоланню наслідків стресу на благополуччя та навчання дітей. Особлива увага приділяється ролі педагога у підтримці благополуччя дітей через реалізацію шести ключових стратегій: створення безпечного освітнього середовища, підтримка позитивної поведінки, сприяння соціально-інтерактивному середовищу, розвиток соціально-емоційних навичок та уміння подолання стресу через гру. Крім того, важливим є питання благополуччя самих педагогів, адже вони відіграють ключову роль у забезпеченні благополуччя дітей в освітньому процесі.

З програмою і детальним змістом тренінгів можете ознайомитися у посібнику «Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки» [1].

Самонавчання.

На підтримку вчителів після початку повномасштабної російсько-української війни для підтримки вчителів, було створено онлайн-курс «Сміливі навчати» [14], в якому надається можливість отримати інформацію та практичні поради про психологічну саморегуляцію, комунікацію з учнями, батьками та колегами в час стресу та дізнайтеся, як побудувати безпечний простір у школі під час воєнного стану.

Самонавчання.

1.2.6. Оцінювання та рефлексія

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти є невід'ємною складовою освітнього процесу в початковій школі. Воно дозволяє відстежувати прогрес учнів, виявляти їхні сильні та слабкі сторони, а також коригувати методи навчання відповідно до потреб.

Самонавчання.

Сучасні підходи до оцінювання в початковій освіті базуються на принципах об'єктивності, комплексності та формульовального характеру. Вчителі мають використовувати різноманітні форми та методи оцінювання, такі як усне та письмове опитування, тестування, спостереження за діяльністю учнів, оцінювання проєктів, портфоліо тощо.

Важливо оцінювати не лише предметні знання та вміння, а й наскрізні вміння, такі як критичне мислення, комунікативні навички, творчість, здатність до співпраці. Для цього можуть застосовуватися

методи автентичного оцінювання, які передбачають виконання учнями завдань, максимально наближених до реальних життєвих ситуацій.

Формувальне оцінювання відіграє особливу роль у початковій школі. Воно спрямоване на надання учням зворотного зв'язку та рекомендацій для подальшого вдосконалення, а не лише на констатацію рівня досягнень. Регулярні формувальні оцінювання сприяють мотивації учнів, розвитку їхньої відповідальності та навичок самооцінювання.

Рефлексія є невід'ємним компонентом освітнього процесу як для вчителів, так і для здобувачів початкової освіти. Вчителі мають регулярно аналізувати ефективність обраних методів і стратегій навчання, враховувати зворотний зв'язок від учнів і батьків, робити висновки для подальшого вдосконалення своєї педагогічної майстерності.

Учні також повинні залучатися до процесів рефлексії, що сприяє розвитку їхньої здатності до самоаналізу, усвідомлення власних сильних і слабких сторін, визначення цілей і шляхів їх досягнення. Методи рефлексії можуть включати ведення щоденників, написання есе, обговорення в групах тощо.

Регулярне оцінювання та рефлексія дозволяють створити ефективну систему зворотного зв'язку, яка забезпечує неперервне вдосконалення освітнього процесу в початковій школі.

1.3. Наставництво в педагогічній освіті: фінський досвід

Наставництво є важливою складовою педагогічної освіти, оскільки воно забезпечує підтримку та супровід майбутніх учителів на шляху їхнього професійного становлення.

Термін «наставництво» (mentoring) означає тривалий процес, під час якого досвідчений фахівець (наставник) ділиться своїми знаннями, досвідом та надає консультації й емоційну підтримку менш досвідченій особі (підопічному) для сприяння її професійному та особистісному розвитку.

Система наставництва у педагогічній освіті Фінляндії має тривалу історію та вважається однією з найбільш ефективних у світі. Її витоки сягають кінця XIX століття, коли в країні було започатковано підготовку вчителів у спеціалізованих педагогічних навчальних закладах. На той час наставництво було невід'ємним елементом практичної підготовки майбутніх педагогів. З часом ця практика вдосконалювалась та закріпилася як важливий компонент фінської системи педагогічної освіти.

При написанні підрозділу 1.3 спираємося на досвід набутий авторами посібника О. Білер і О. Васько при проходженні програми підвищення кваліфікації «Наставництво в педагогічній освіті» (2 кредити ЄКТС, 2022 р.) і матеріали цієї програми розміщені на сторінці «Програма вебінарів «Наставництво в педагогічній практиці»» [12].

Наставництво студентів-практикантів полягає в тому, щоб вчителю допомогти розвинути його власну філософію викладання та педагогічного мислення. Це передбачає, що наставництво в педагогічній практиці має ґрунтуватися на добре продуманій філософській основі освітніх цінностей наставника та знанні теорій у сфері педагогічної науки. Ці аспекти є відповідною точкою для мислення та діяльності студента.

1.3.1. Філософія наставництва у фінській системі педагогічної освіти

Фінська модель наставництва ґрунтується на низці цінностей та принципів, які визначають її унікальність та ефективність. Основною метою наставництва є сприяння гармонійному професійному та особистісному становленню майбутніх учителів, формуванню їхньої педагогічної ідентичності та готовності до роботи в школі.

Аня Хурінайнен-Косунен і Рія Палмквіст на вебінарі «Педагогічна практика – теорія та принципи», що входить до програми вебінарів «Наставництво в педагогічній практиці», зазначили, що «у Гельсінському університеті *керівним принципом педагогічної освіти є підготовка вчителів із педагогічним мисленням*». Вони зауважують, що учитель із педагогічним мисленням може самостійно усвідомити й оцінити основи та цінності свого викладання. Педагогічне мислення відображається в рішеннях учителя.

За основу, беруть розуміння педагогічного мислення вчителя Н. Кансанен, згідно якого – це процес прийняття рішень учителем, заснованих на системі переконань, часто базується на підсвідомості.

Педагогічне мислення проявляється в діяльності вчителя, а також у тому, як учитель характеризує свою роботу та як обґрунтовує свої рішення. Воно фокусується на загальному процесі викладання-вивчення-засвоєння або його окремих компонентах. Підкреслюється цілеспрямований характер і взаємодія. Орієнтація на цілі означає, що вчитель поповнює досвід учня науковою основою змісту предметів, демонструючи значущість такої основи.

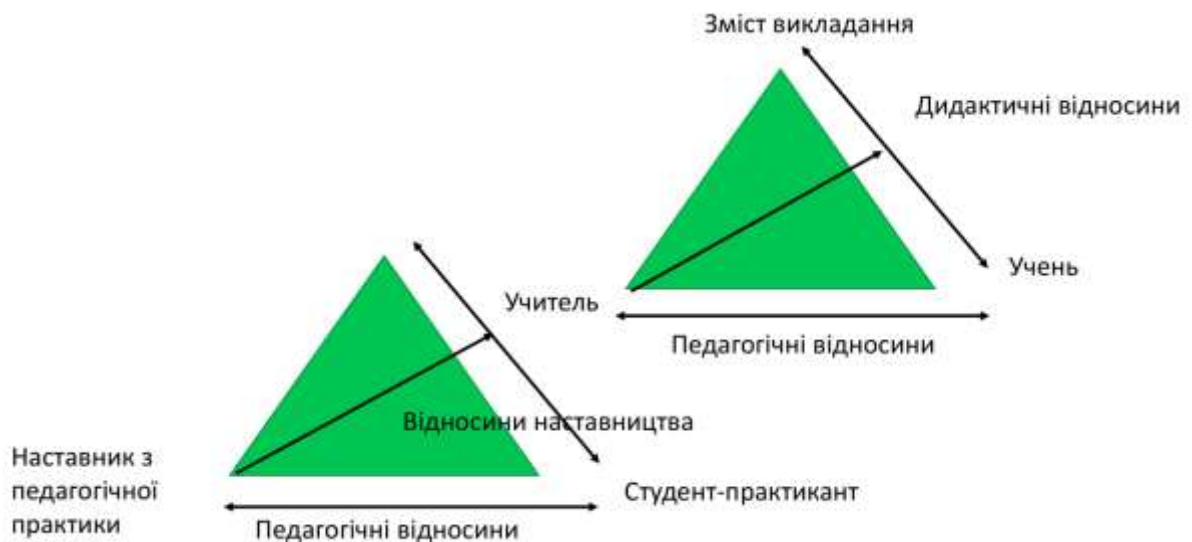
Педагогічне мислення сприяє учительській ролі як посередника між культурними традиціями, програмами навчання та учнями, передаючи ці культурні та соціальні аспекти наступним поколінням як надбання. Розвиток педагогічного мислення підтримується проведенням занять з дидактики та серіями практичних занять.

При описі педагогічного мислення Аня Хурінайнен-Косунен і Рія Палмквіст, спираються на педагогічний трикутник (Kansanen & Meri, 1999) (див. рис. 1.3), який розкриває основні відносини, які мають місце в процесі викладання-навчання-засвоєння – це відносини між учителем, учнем і навчальним змістом. Вони формують дидактичний трикутник. Центральне місце в діяльності та мисленні вчителя займає взаємозв'язок між змістом, що викладається, та відносинами з учнем.

Рис. 1.4. Педагогічний трикутник [12]

Ця модель набуває змін для успішного наставництва під час педагогічної практики. Додається ще один педагогічний трикутник, в якому так само як і відносини між учителем та учнем, так і між наставником з педагогічної практики і студентом-практикантом, можна назвати педагогічними відносинами. Дидактичні відносини це вплив вчителя на відносини між учнем і змістом, що полягають у тому, що учень повинен засвоїти зміст, а вчитель повинен втрутитись в цей процес і допомогти у засвоєнні. У другому трикутнику з'являється відносини наставництва, як виникають як вплив наставника з педагогічної практики на відносини між студентом-практикантом і вчителем.

Рис. 1.5. Трикутник для наставництва під час педагогічної практики [12]

Наставник підтримує студента-практиканта у рефлексії від рівня конкретних дій до метарівня педагогічного мислення. Наставник виконує численні ролі на різних рівнях педагогічного мислення: той, хто

розмірковує вголос, партнер по дискусії, експерт рефлексії на метарівні; законодавець моди, резонатор, співрозмовник на теоретичному рівні; радник, посередник, попутник на рівні конкретних дій (див. рис. 1.6).

Рис. 1.6. Різні ролі наставника під час педагогічної практики [12]

Ефективне наставництво поєднує орієнтацію на цілі педагогічної практики та справжній діалог, емоційну присутність наставника. Це дозволяє студенту не залишитись наодинці з інструкціями чи загубитись у безцільному теоретизуванні.

Цілеспрямоване наставництво під час педагогічної практики є важливим етапом у формуванні ідентичності майбутнього вчителя. Студенту-практиканту необхідно бачити власну діяльність як частину ширшої освітньої та виховної місії в суспільстві. Наставник допомагає конкретизувати загальні цілі програми педагогічної освіти в особисті цілі студента.

Зворотний зв'язок від наставника не є оцінюванням практиканта. Це спільна рефлексія над тим, наскільки успішним було викладання, пошук альтернативних рішень для досягнення навчальних цілей. На відміну від оцінювання, наставництво не зосереджується на присвоєнні оцінки, а слугує професійному розвитку майбутнього педагога.

Важливим аспектом фінського досвіду наставництва є розуміння педагогічних відносин на різних рівнях педагогічного мислення – від рівня безпосередніх дій і взаємодії з учнями до рівня теоретичних знань про учнів і методи навчання, а також метарівня цінностей, моральних дилем і критичного аналізу власних педагогічних теорій.

Завдяки систематичному наставництву під час різних видів педагогічної практики, студенти можуть поступово розвивати педагогічне мислення вищих рівнів, рефлексивно підходити до своєї професійної

діяльності, будувати власну практичну теорію викладання на основі діалогу та етичних принципів.

Фінський підхід до наставництва майбутніх учителів орієнтований на формування у них здатності критично мислити, кретично обґрунтовувати педагогічні рішення та постійно удосконалювати свою практику задля досягнення освітніх цілей суспільства.

1.3.2. Ключові аспекти підготовки наставників

Ключовими аспектами підготовки наставників є:

1. Розуміння концепції педагогічного мислення та рівневої моделі його розвитку у майбутніх учителів. Наставники навчаються підтримувати студентів у переході від рівня конкретних дій до метарівня – усвідомлення цінностей, етичних засад професії.

2. Опанування різних ролей наставника залежно від рівня студента: інструктор, порадник, фасилітатор діалогу, співрозмовник, експерт рефлексії тощо.

3. Засвоєння методів конструктивного зворотного зв'язку, спрямованого на професійний розвиток студента, а не оцінювання.

4. Формування навичок ведення діалогу, підтримки студента у становленні його педагогічної ідентичності та філософії викладання.

Підготовка наставників покликана допомогти їм створити сприятливе середовище для розвитку критичного, етичного та рефлексивного педагогічного мислення студентів під час практики. Вона базується на ідеї поступового занурення майбутніх учителів у професію через цілеспрямовану взаємодію з досвідченим ментором.

Фінський підхід до наставництва під час педагогічної практики зорієнтований на гуманістичні цінності, партнерські стосунки зі студентами та глибоку рефлексію освітнього процесу, а не на формальне оцінювання та контроль.

У фінській системі педагогічної освіти наставництво розглядається не лише як супровід окремої педагогічної практики, а як наскрізний процес формування професійної ідентичності майбутнього вчителя.

Протягом усього циклу підготовки (від першого курсу університету до випускного) студенти залучаються до різних видів практик з поступовим нарощуванням відповідальності та самостійності. На кожному етапі діє система наставництва, спрямована на розвиток педагогічного мислення студентів.

Зміст і форми наставництва еволюціонують разом зі зростанням студента як майбутнього фахівця. На початку акцент робиться на практичних аспектах – оволодінні базовими вміннями планування, організації діяльності учнів, підтримці дисципліни. Далі наставник допомагає студентові сформулювати власну практичну теорію викладання, осмислити педагогічні методи.

На завершальному етапі відбувається заглиблення у метарівень педагогічного мислення – осмислення етичних, ціннісних засад професії вчителя, критичний аналіз освітніх теорій, рефлексія особистої філософії та бачення освіти.

Такий багаторівневий, циклічний підхід до наставництва дозволяє майбутнім учителям поступово інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід у цілісну професійну ідентичність педагога з розвиненим педагогічним мисленням.

Процес наставництва спрямований на формування у студентів здатності критично мислити, творчо працювати, діяти цілеспрямовано та дотримуватись етичних принципів у педагогічній діяльності. Він допомагає зрозуміти зв'язок між теорією та практикою, досягнути навчальну програму, процеси навчання учнів і шкільну культуру.

Ефективне наставництво ґрунтується на діалозі, взаємодії та рефлексії. Воно вимагає від наставника створення атмосфери довіри, поваги, емпатії та відкритості, надання конструктивного зворотного зв'язку. Важливо підтримувати впевненість студента у власних силах, розвивати його мислення, навички викладання та етичну поведінку.

Невід'ємними принципами наставництва у фінській педагогічній освіті є орієнтація на досягнення цілей, дотримання етичних норм конфіденційності, правдивості, поваги до самовизначення та незалежності студента.

Важливою особливістю фінської моделі є залучення двох наставників – викладача університету та вчителя школи. Викладач виступає експертом у предметній галузі, теорії педагогіки, а вчитель – експертом із шкільної практики, специфіки роботи з учнями певної вікової групи. Таке поєднання університетської та шкільної педагогіки забезпечує гармонійний розвиток теоретичної і практичної складових професійної підготовки майбутніх учителів.

Процес наставництва передбачає проведення регулярних рефлексивних сесій – зустрічей наставників зі студентами для обговорення їхнього досвіду викладання. Ключовими характеристиками наставників на таких сесіях є вміння вести відкритий діалог, створювати конфіденційну атмосферу, безумовно приймати студентів, надавати підтримуючий та розвивальний зворотний зв'язок. Наставники ставлять перед собою завдання розвивати компетентності студентів, спонукати їх до вільного вираження думок та почуттів, постійно пов'язувати теорію і практику.

Загалом, фінська модель наставництва в педагогічній освіті поєднує академічну складову із занурення у шкільне середовище під керівництвом досвідчених педагогів, сприяючи формуванню цілісної професійної ідентичності майбутніх учителів.

У фінській системі педагогічної освіти велика увага приділяється розвитку в студентів-практикантів навичок рефлексії та самоаналізу. Це

розглядається як ключовий елемент професійного зростання майбутнього вчителя. Під час практики студенти отримують завдання проаналізувати свої дії, методи викладання, взаємодію з учнями, осмислити свої сильні та слабкі сторони. Рефлексія допомагає їм критично поставитися до власної діяльності, поєднати теоретичні знання з практичним досвідом, сформулювати індивідуальний підхід до викладання.

Важливою складовою наставництва є зворотний зв'язок, який надається студентам від наставників. Він має бути конструктивним, позитивно орієнтованим, спрямованим не лише на виявлення недоліків, а й на підкреслення сильних сторін та потенціалу для розвитку. Створюється атмосфера довіри та відкритості, де студенти можуть вільно ділитися своїми думками, переживаннями, сумнівами.

Наставництво у фінських вишах базується на партнерських стосунках між студентами та наставниками. Хоча останні є більш досвідченими фахівцями, вони прагнуть до демократичного діалогу, поважають автономність студентів, їхні цінності та право на самовизначення. Такий підхід мотивує майбутніх педагогів до саморозвитку та формування власного унікального стилю викладання.

Процес наставництва в педагогічній освіті Фінляндії орієнтований на майбутнє і на постійний професійний розвиток. Він закладає підвалини для самовдосконалення та навчання впродовж життя, що є невід'ємною складовою вчительської професії у XXI столітті.

1.3.3. Види педагогічної практика та її супровід наставниками в системі підготовки вчителів у Фінляндії

Педагогічна практика є невід'ємною складовою курсу педагогіки під час здобуття вищої педагогічної освіти у Фінляндії. Її метою є розвиток та поглиблення професіоналізму студентів як майбутніх учителів через виконання різноманітних завдань, пов'язаних з роботою вчителя.

Педагогічна практика базується на принципі поєднання теорії та практики. Теоретичний матеріал з педагогічних та інших дисциплін застосовується студентами безпосередньо на практиці, а їхній практичний досвід концептуалізується та осмислюється з позицій теорії. Це сприяє формуванню власної практичної теорії студента та розвитку його педагогічного мислення.

Педагогічна практика проходить на різних етапах навчання і має кілька рівнів:

1. Ознайомча практика (1 рік навчання) – студенти спостерігають за роботою вчителів та проводять кілька уроків під керівництвом наставника.

2. Базова практика (3 рік навчання) – студенти проводять близько 50 уроків з різних предметів, готують періодичні плани та плани уроків, застосовують різні методи навчання та оцінювання під наглядом наставників.

3. Поглиблена практика (4-5 роки навчання) – студенти повністю занурюються в роботу вчителя, проводячи цілі тижні занять, реалізуючи проекти, багатодисциплінарні модулі, співпрацюючи з батьками тощо.

Практика проходить під керівництвом наставників у темпі з теоретичними заняттями, поступово підвищуючи спроможність студента до самостійного викладання. На початкових етапах студенти знайомляться зі шкільним середовищем та особливостями взаємодії, переходячи згодом до реального викладання.

Підготовка вчителів початкової школи передбачає такі види практики:

- ознайомча (3 ЄКТС),
- базова багатодисциплінарна (10 ЄКТС)
- поглиблена (10 ЄКТС).

Підготовка вчителів-предметників включає:

- базову (10 ЄКТС);
- поглиблену (10 ЄКТС) практику.

Практика забезпечується досвідченими наставниками як з університету, так і зі шкіл. Супровід передбачає регулярні рефлексивні сесії, індивідуальні та групові консультації, надання зворотного зв'язку та рекомендацій студентам.

Програма STEP для майбутніх вчителів-предметників тривалістю 1 рік (60 ЄКТС) повністю присвячена педагогічній підготовці та практиці викладання у старшій школі. Вона допомагає трансформувати студентів із різних галузей знань на професійних учителів.

Загалом, педагогічна практика під керівництвом наставників є ключовим компонентом фінської системи педагогічної освіти, забезпечуючи гармонійний розвиток теоретичної і практичної готовності майбутніх педагогів.

Як вже зазначалося, наставництво студентів-практикантів забезпечується як з боку університету, так і з боку шкіл. В університеті працюють групи з розробки змісту педагогічної практики, які складаються з викладачів і координаторів практики. Викладачі університету (експерти з предметних дидактик) спостерігають за окремими уроками студентів, надають консультації та зворотний зв'язок.

У школах, де проходить практика, працюють спеціально підготовлені вчителі-наставники. Вони допомагають студентам у плануванні уроків, підборі матеріалів, спостерігають за всіма уроками практикантів, надають детальний зворотний зв'язок, проводять рефлексивні дискусії. За наставництво вчителі отримують додаткову оплату.

Наприкінці кожної практики студенти пишуть звіт-саморефлексію, в якому аналізують досягнуті цілі, свій розвиток як педагога, практичну

теорію викладання тощо. Оцінювання практики проводиться спільно університетом і школою.

Отже, можемо визначити, що *ключовими цінностями фінської системи наставництва є:*

1. *Повага до особистості:* наставник розглядає кожного студента як унікальну особистість з власними інтересами, потребами та стилем навчання.

2. *Підтримка та емпатія:* створення атмосфери довіри та взаєморозуміння, в якій студент відчуває себе комфортно та впевнено.

3. *Рефлексивна практика:* заохочення студентів до критичного аналізу власного досвіду та прийняття обґрунтованих рішень.

4. *Безперервний професійний розвиток:* наставництво розглядається як невід'ємна частина професійного зростання вчителя протягом усього життя.

5. *Співпраця та партнерство:* тісна взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу (студентами, викладачами, наставниками, адміністрацією).

У Фінляндії використовуються різні моделі наставництва, які відрізняються формами організації, тривалістю та специфікою цільової аудиторії. Основними з них є:

1. *Університетська модель:* наставництво здійснюється викладачами педагогічних університетів та коледжів у процесі теоретичної підготовки студентів.

2. *Шкільна модель:* студенти проходять практику в школах під керівництвом досвідчених вчителів-наставників.

3. *Модель «рівний-рівному»:* старші студенти чи випускники виступають наставниками для молодших колег.

4. *Модель «початківець-досвідчений»:* досвідчені вчителі надають підтримку та консультації молодим спеціалістам на початку їхньої кар'єри.

Специфіка організації наставництва залежить від етапу професійної підготовки та потреб студентів чи вчителів. Для студентів акцент робиться на формуванні практичних навичок та педагогічної ідентичності, тоді як для молодих фахівців – на адаптації до шкільного середовища та подоланні труднощів на початку кар'єри.

Наставник відіграє ключову роль у професійному становленні майбутнього вчителя, виконуючи низку важливих функцій:

1. *Консультативна функція:* надання порад, рекомендацій та зворотного зв'язку щодо педагогічної діяльності підопічного.

2. *Мотиваційна функція:* заохочення та підтримка студента, підвищення його впевненості у власних силах.

3. *Рефлексивна функція:* сприяння критичному аналізу власного досвіду та прийняттю обґрунтованих рішень.

4. *Навчальна функція*: передача професійних знань, умінь та навичок, необхідних для роботи вчителя.

5. *Діагностична функція*: виявлення сильних сторін та потенційних труднощів підопічного для надання відповідної підтримки.

6. *Соціалізуюча функція*: сприяння засвоєнню норм, цінностей та культури педагогічної професії.

Для ефективного виконання цих функцій наставники у Фінляндії мають відповідати низці вимог та демонструвати необхідні компетентності. Зокрема, вони повинні мати досвід роботи в школі, високий рівень педагогічної майстерності, здатність до емпатії та активного слухання, комунікативні навички, гнучкість та відкритість до нових ідей.

Підготовка та відбір наставників у Фінляндії відбувається на конкурсній основі з урахуванням їхніх професійних досягнень, досвіду та мотивації. Потенційні наставники проходять спеціальні тренінги, що допомагають їм опанувати необхідні знання та вміння для ефективної наставницької діяльності.

Робота наставника може бути в таких *формах* як: індивідуальне наставництво (зустрічі один на один); групове наставництво (робота з малими групами);

Основними *методами роботи* наставників є:

- спостереження за діяльністю студента-практиканта в реальних умовах;
- консультації, надання порад та рекомендацій;
- сприяння рефлексивній практиці (аналіз досвіду, самооцінка);
- використання онлайн-платформ та технологій для дистанційного наставництва;
- інтерактивні методи (дискусії, мозкові штурми, аналіз кейсів) під час групової роботи;
- надання зворотного зв'язку щодо діяльності студента-практиканта.

Вибір конкретних форм та методів залежить від потреб студента-практиканта, етапу професійної підготовки та специфіки ситуації. Загалом наставники використовують різноманітні підходи для забезпечення ефективної підтримки професійного розвитку студентів та вчителів.

1.3.4. Виклики та перспективи розвитку наставництва у Фінляндії

Незважаючи на визнану ефективність фінської системи наставництва, вона також стикається з певними викликами та проблемами. Одним з основних викликів є забезпечення належної підготовки та мотивації наставників. Хоча процес відбору та навчання наставників є

ретельним, деякі з них можуть стикатися з браком часу, ресурсів або з труднощами у встановленні довірливих стосунків з підопічними.

Ще одним викликом є адаптація наставництва до мінливих вимог сучасного освітнього середовища. З розвитком нових технологій, змінами в навчальних програмах та педагогічних підходах виникає необхідність постійного вдосконалення системи наставництва та підвищення кваліфікації наставників.

Водночас у Фінляндії активно впроваджуються інноваційні підходи до вдосконалення наставницької діяльності. Зокрема, розробляються нові моделі наставництва, що поєднують традиційні та цифрові методи роботи. Також посилюється міжнародне співробітництво та обмін досвідом між педагогічними університетами різних країн, що дозволяє запозичувати кращі практики та адаптувати їх до місцевого контексту.

1.3.5. Практична теорія вчителя у фінській системі освіти

Однією з ключових особливостей підготовки майбутніх вчителів у Фінляндії є заохочення до створення власної практичної теорії під час проходження педагогічної практики.

Власна практична теорія – це сукупність переконань, ідей та принципів, які формуються у студента на основі його практичного досвіду викладання, спостережень, рефлексії та теоретичних знань. Вона є своєрідним концептуальним підґрунтям для майбутньої педагогічної діяльності та допомагає майбутнім учителям визначити власний підхід до навчання, виховання та взаємодії з учнями.

Створення власної практичної теорії є поступовим процесом, який розпочинається з перших днів педагогічної практики і триває протягом усього періоду навчання та професійної кар'єри. Наставники відіграють важливу роль у цьому процесі, надаючи студентам необхідну підтримку та керівництво.

Під час проходження практики студенти ведуть щоденники спостережень, в яких фіксують свої враження, думки, ідеї та виклики, з якими вони стикаються. Наставники заохочують студентів до регулярної рефлексії власного досвіду, ставлячи запитання, що спонукають їх до критичного мислення та аналізу.

Крім того, наставники організують групові дискусії та семінари, на яких студенти можуть обмінюватися ідеями, обговорювати практичні ситуації та пропонувати можливі рішення. Це створює середовище для спільного навчання та формування колективної практичної теорії.

У процесі створення власної практичної теорії студенти також залучають теоретичні знання, отримані під час лекцій та семінарів у педагогічному університеті. Наставники допомагають їм встановлювати зв'язки між теорією та практикою, інтегруючи нові концепції та підходи у свою власну теорію.

Наприкінці практики студенти презентують свою власну практичну теорію у формі есе або мультимедійної презентації. Це дозволяє їм систематизувати та відрефлексувати свій досвід, а також отримати зворотний зв'язок від наставників та однолітків.

Створення власної практичної теорії є важливим елементом професійного становлення майбутніх учителів у Фінляндії. Вона допомагає їм розвинути власний педагогічний світогляд, критичне мислення та здатність до самовдосконалення, що є ключовими компетентностями для успішної роботи в сучасній школі.

Процес створення власної практичної теорії не завершується після закінчення педагогічної практики. Фінські вчителі продовжують розвивати та вдосконалювати її протягом усієї своєї кар'єри. Це відбувається шляхом постійної рефлексії власного досвіду, вивчення нових педагогічних підходів, участі у професійних спільнотах та обміну знаннями з колегами.

Роль наставників у цьому процесі змінюється, але залишається важливою. Для молодих вчителів наставники виступають як ментори, які допомагають їм адаптуватися до реалій шкільного життя, впроваджувати нові ідеї та долати труднощі на початку кар'єри. Вони спонукають молодих фахівців до критичного аналізу власної практики, ставлять запитання та надають конструктивний зворотний зв'язок.

Для досвідчених вчителів наставники можуть виступати як колеги-фасилітатори, які сприяють професійному розвитку та обміну кращими практиками. Вони можуть організовувати спільноти практики, де вчителі діляться своїми власними практичними теоріями, обговорюють актуальні проблеми та разом шукають шляхи їх вирішення.

Наставники також відіграють важливу роль у заохоченні вчителів до безперервного професійного розвитку, знайомлячи їх з новими дослідженнями, методами та технологіями в галузі освіти. Вони можуть організовувати семінари, тренінги та майстер-класи, де вчителі матимуть змогу поглибити свої знання та навички, а також інтегрувати нові ідеї у свою власну практичну теорію.

Загалом, створення та постійний розвиток власної практичної теорії є невід'ємною частиною професійної ідентичності фінських вчителів. Наставництво відіграє ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи майбутніх та практикуючих педагогів необхідною підтримкою, керівництвом та можливостями для безперервного вдосконалення своєї педагогічної майстерності.

Практика створення власної практичної теорії під керівництвом наставників допомагає майбутнім учителям розвинути низку важливих компетентностей, необхідних для ефективного роботи в сучасній школі. Серед них:

1. Рефлексивні навички. Регулярна рефлексія власного досвіду та отримання зворотного зв'язку від наставника сприяє формуванню здатності до критичного аналізу своєї професійної діяльності, виявлення сильних сторін та областей для вдосконалення.

2. Дослідницькі вміння. Створюючи власну практичну теорію, студенти та вчителі навчаються збирати та аналізувати дані, формулювати гіпотези, експериментувати з різними підходами та оцінювати їх ефективність.

3. Критичне мислення. Обґрунтування власних ідей та переконань, а також їх співставлення з теоретичними концепціями та емпіричними даними сприяє розвитку критичного мислення.

4. Комунікативні навички. Презентація та обговорення власної практичної теорії в групі вимагає вміння чітко та переконливо висловлювати свої думки, слухати інших та вести конструктивний діалог.

5. Гнучкість та адаптивність. Процес створення власної практичної теорії передбачає постійний перегляд та коригування своїх підходів відповідно до нових обставин, викликів та зворотного зв'язку.

6. Безперервний професійний розвиток. Розуміння того, що власна практична теорія є динамічною і потребує постійного вдосконалення, формує у вчителів прагнення до безперервного навчання та самовдосконалення.

Наставники відіграють важливу роль у розвитку цих компетентностей, надаючи своїм підопічним необхідну підтримку, керівництво та конструктивний зворотний зв'язок на кожному етапі створення власної практичної теорії.

Таким чином, практика створення власної практичної теорії під наставництвом досвідчених педагогів є унікальною особливістю підготовки вчителів у Фінляндії. Вона не лише допомагає майбутнім педагогам сформулювати власну філософію навчання та виховання, а й сприяє розвитку низки ключових компетентностей, необхідних для успішної роботи в сучасному освітньому середовищі.

Підсумовуючи досвід Фінляндії щодо створення власної практичної теорії під час підготовки вчителів, можна виділити кілька ключових переваг цього підходу:

1. Інтеграція теорії та практики. Процес формування власної педагогічної концепції дозволяє майбутнім учителям поєднати теоретичні знання з практичним досвідом, що сприяє кращому розумінню та засвоєнню матеріалу.

2. Формування професійної ідентичності. Створення власної практичної теорії допомагає студентам визначити власні цінності, переконання та підходи до викладання, що є основою їхньої професійної ідентичності як педагогів.

3. Розвиток рефлексивних навичок. Регулярна рефлексія власної діяльності під керівництвом наставника сприяє формуванню звички до самоаналізу та постійного професійного вдосконалення.

4. Підготовка до безперервного професійного розвитку. Усвідомлення динамічного характеру власної практичної теорії закладає основу для подальшого професійного зростання вчителів протягом усієї кар'єри.

З огляду на ці переваги, варто рекомендувати впровадження подібної практики в українську систему педагогічної освіти. Для цього можуть бути вжиті такі кроки:

1. Включення створення власної практичної теорії як обов'язкового компонента педагогічної практики студентів у навчальні плани підготовки вчителів.

2. Розробка методичних рекомендацій та навчальних матеріалів для наставників та викладачів педагогічних університетів щодо керівництва процесом формування власних практичних теорій студентів.

3. Запровадження спеціальної підготовки та сертифікації наставників, здатних ефективно супроводжувати студентів у процесі створення власних практичних теорій.

4. Залучення досвідчених шкільних вчителів до наставництва студентів під час педагогічної практики з метою забезпечення тісного зв'язку між теорією та реальною практикою викладання.

5. Заохочення постійного обміну досвідом та кращими практиками між наставниками, викладачами педагогічних університетів та шкільними вчителями з метою вдосконалення процесу створення власних практичних теорій.

Імплементация фінського досвіду у цій сфері сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх українських учителів, формуванню їхнього критичного та рефлексивного мислення, а також закладе міцне підґрунтя для безперервного професійного розвитку протягом усієї педагогічної кар'єри.

Незважаючи на очевидні переваги практики створення власної практичної теорії під керівництвом наставників, її впровадження в українську систему педагогічної освіти може зіткнутися з певними викликами та перешкодами. Ось деякі з них, а також можливі шляхи їх подолання:

1. Брак досвіду та компетентних кадрів. Багато викладачів педагогічних університетів та вчителів шкіл в Україні можуть не мати достатнього досвіду та навичок для ефективного наставництва студентів у процесі формування власної практичної теорії. Для подолання цієї проблеми необхідно запровадити спеціальні програми підготовки та сертифікації наставників, а також організувати серію тренінгів та майстер-класів для ознайомлення із відповідними методиками.

2. Опір змінам та недостатня мотивація. Деякі викладачі та адміністратори можуть виявити опір щодо впровадження нових підходів та змін у традиційну систему підготовки вчителів. Для подолання цієї перешкоди важливо забезпечити належну інформаційну кампанію, роз'яснювальну роботу та мотивацію усіх учасників освітнього процесу щодо переваг створення власних практичних теорій.

3. Обмежені ресурси та брак часу. Процес формування власної практичної теорії потребує значних зусиль та часу як від студентів, так і від наставників. В умовах перевантаженості навчальних планів та браку ресурсів це може бути складно реалізувати. Для вирішення цієї проблеми необхідно переглянути та оптимізувати навчальні програми, а також забезпечити належне фінансування та ресурсне забезпечення процесу підготовки вчителів.

4. Недостатня інтеграція між педагогічною теорією та практикою. В українській системі підготовки вчителів досі існує певний розрив між теоретичними знаннями, що надаються у закладах вищої освіти, та практичним досвідом, який здобувається під час педагогічної практики. Створення власної практичної теорії вимагає тісної інтеграції цих двох складових. Для вирішення цієї проблеми необхідно посилити співпрацю між педагогічними університетами та школами, а також забезпечити більш ефективний обмін досвідом та кращими практиками між викладачами та вчителями-наставниками.

Незважаючи на ці виклики, впровадження практики створення власної практичної теорії під керівництвом наставників є перспективним напрямком для вдосконалення системи підготовки вчителів в Україні. Це дозволить підвищити якість педагогічної освіти, сформувати у майбутніх педагогів необхідні компетентності та забезпечити їх готовність до роботи в сучасній школі. Проте, цей процес потребуватиме системних зусиль, ресурсного забезпечення та тісної співпраці усіх зацікавлених сторін.

Окрім впровадження практики створення власної практичної теорії, українській системі педагогічної освіти варто також звернути увагу на інші аспекти фінського досвіду наставництва, які можуть бути адаптовані та імплементовані.

1. Розвиток різноманітних моделей наставництва. У Фінляндії існують різні моделі наставництва, зокрема університетська, шкільна, «рівний-рівному» тощо. Це дозволяє гнучко підходити до задоволення потреб різних цільових груп. В Україні також доцільно розвивати та впроваджувати різні форми наставництва, адаптуючи їх до специфіки підготовки вчителів на різних етапах професійного становлення.

2. Забезпечення високих стандартів підготовки наставників. У Фінляндії наставники проходять ретельний відбір та спеціальну підготовку, що дозволяє їм ефективно виконувати свої функції. Подібний підхід може бути застосований і в Україні шляхом розробки програм

сертифікації та неперервного професійного розвитку наставників на базі педагогічних університетів та інститутів післядипломної освіти.

3. Активне використання інноваційних технологій. Фінські наставники активно застосовують цифрові платформи, онлайн-консультації та інші інноваційні технології для підтримки процесу наставництва. Впровадження подібних рішень в Україні може забезпечити більшу гнучкість, доступність та ефективність наставництва, особливо для тих, хто проходить практику у віддалених регіонах.

4. Залучення міжнародного досвіду та співпраці. Фінляндія активно співпрацює з іншими країнами у сфері наставництва, здійснюючи обмін досвідом та беручи участь у міжнародних проектах. Для України також важливо налагодити тісну співпрацю з провідними зарубіжними інституціями, які мають успішний досвід у сфері наставництва в педагогічній освіті. Це дозволить запозичити кращі практики та адаптувати їх до українських реалій.

5. Створення сприятливого середовища для наставництва. Успішність фінської системи наставництва значною мірою пояснюється наявністю сприятливого середовища, яке підтримує та заохочує цю практику. В Україні також необхідно створити відповідні нормативно-правові, організаційні та мотиваційні умови для ефективного впровадження та розвитку наставництва у педагогічній освіті.

Впровадження зазначених аспектів фінського досвіду в українську систему підготовки вчителів потребуватиме системних зусиль, узгодженої роботи всіх зацікавлених сторін та належного ресурсного забезпечення. Проте, у довгостроковій перспективі це дозволить суттєво підвищити якість педагогічної освіти, сформувати нове покоління висококваліфікованих та мотивованих вчителів, здатних ефективно працювати в умовах сучасної школи.

1.3.6. Висновки та рекомендації для української системи освіти

Фінський досвід організації наставництва в педагогічній освіті демонструє низку позитивних аспектів, які варто взяти до уваги в українському контексті:

1. *Системний підхід*: наставництво є невід'ємною та обов'язковою складовою підготовки вчителів на різних етапах їхнього професійного розвитку.

2. *Чітка філософія та цінності*: наставництво ґрунтується на гуманістичних принципах, повазі до особистості та сприянні безперервному професійному зростанню.

3. *Різноманітність моделей*: використання різних форм наставництва (університетської, шкільної, «рівний-рівному» тощо) забезпечує гнучкість та відповідність потребам різних цільових груп.

4. *Ретельний відбір та підготовка наставників*: наставники проходять спеціальне навчання та відбираються на конкурсній основі з урахуванням їхніх компетентностей та досвіду.

5. *Використання інноваційних методів*: застосування сучасних технологій, інтерактивних методів роботи та рефлексивної практики підвищує ефективність наставництва.

6. *Міжнародна співпраця*: обмін досвідом та кращими практиками з іншими країнами сприяє вдосконаленню системи наставництва.

Впровадження окремих елементів фінської моделі наставництва в Україні матиме позитивний вплив на якість підготовки майбутніх учителів та їхню готовність до роботи в сучасній школі. Проте, слід враховувати національні особливості та реалії вітчизняної системи педагогічної освіти.

Ключовими кроками для розвитку наставництва в Україні можуть бути:

1. Розробка нормативно-правової бази, що регламентує організацію наставництва на різних рівнях педагогічної освіти.

2. Створення програм підготовки та сертифікації наставників на базі педагогічних університетів та інститутів післядипломної освіти.

3. Запровадження різних моделей наставництва (університетської, шкільної, дистанційної тощо) відповідно до потреб студентів та вчителів.

4. Активне залучення досвідчених педагогів-практиків до процесу наставництва та мотивування їх до процесу наставництва та мотивування їх до цієї діяльності шляхом забезпечення належних умов праці, фінансових стимулів та можливостей для професійного розвитку.

5. Впровадження інноваційних методів та технологій у процес наставництва, таких як цифрові платформи, онлайн-консультування, віртуальні тренінги тощо.

6. Налагодження тісної співпраці між закладами педагогічної освіти, школами та органами управління освітою для створення ефективної системи наставництва на місцевому та національному рівнях.

7. Заохочення обміну досвідом та кращими практиками у сфері наставництва між українськими та зарубіжними експертами, участь у міжнародних проєктах та програмах.

У підсумку, система наставництва у педагогічній освіті Фінляндії є зразком ефективної практики, що базується на чітких принципах, різноманітних моделях організації та постійному вдосконаленні. Вивчення та адаптація окремих аспектів цього досвіду з урахуванням національних особливостей може стати важливим кроком на шляху до реформування та модернізації системи підготовки вчителів в Україні, забезпечуючи їх належною підтримкою та створюючи умови для безперервного професійного розвитку.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА БАКАЛАВРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: НАСКРІЗНА ПРОГРАМА, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ

2.1. Наскрізна програма практики для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 початкова освіта

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Педагогічна практика є невід’ємною та надзвичайно важливою складовою освітнього процесу в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка, що організовується і реалізується на основі:

1. Закону України «Про освіту» [5].
2. Закону України «Про вищу освіту» [4].
3. Положення «Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» [9].
4. Положення про організацію освітнього процесу у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка [10].
5. Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка [11].

1	2	3	4	5
				

У СумДПУ імені А.С. Макаренка практика органічно інтегрована в навчальні плани підготовки здобувачів педагогічної освіти, починаючи з перших курсів. Це дозволяє здобувачам вищої педагогічної освіти поступово адаптуватися до майбутньої професії, розвивати необхідні особистісні якості та компетентності.

Відповідно до освітньо-професійній програмі Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка кваліфікація Бакалавр початкової освіти. Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти [8] практична підготовка складає 36 кредитів, що становить 15 % обсягу освітньої програми, що відповідає Стандарту вищої освіти України для першого (бакалаврський) рівня вищої освіти за спеціальністю – 013 Початкова освіта [15].

Наскрізна програма практик представляє собою ключовий документ, що визначає цілі, зміст і послідовність проведення педагогічних практик для здобувачів вищої педагогічної освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Вона охоплює програми всіх етапів практичної підготовки бакалаврів цієї спеціальності, включаючи розвиток професійно-педагогічних компетентностей та soft skills, взаємодію з учнівським колективом та професійною педагогічною спільнотою.

Мета практичної підготовки полягає у сприянні формуванню інтегральних, загальних та професійних компетентностей майбутній учителів початкових класів, досягненні програмних результатів навчання, вихованні потреби в систематичному оновленні знань, проведенні наукових досліджень та творчому їх застосуванні у практичній сфері. Крім того, ці практики спрямовані на виховання постійного інтересу здобувачів освіти до оновлення та розвитку своїх загальних та професійних компетентностей і креативного їх використання у практичній роботі. Кожен тип педагогічної практики має свої конкретні цілі та завдання, що відрізняються за змістом.

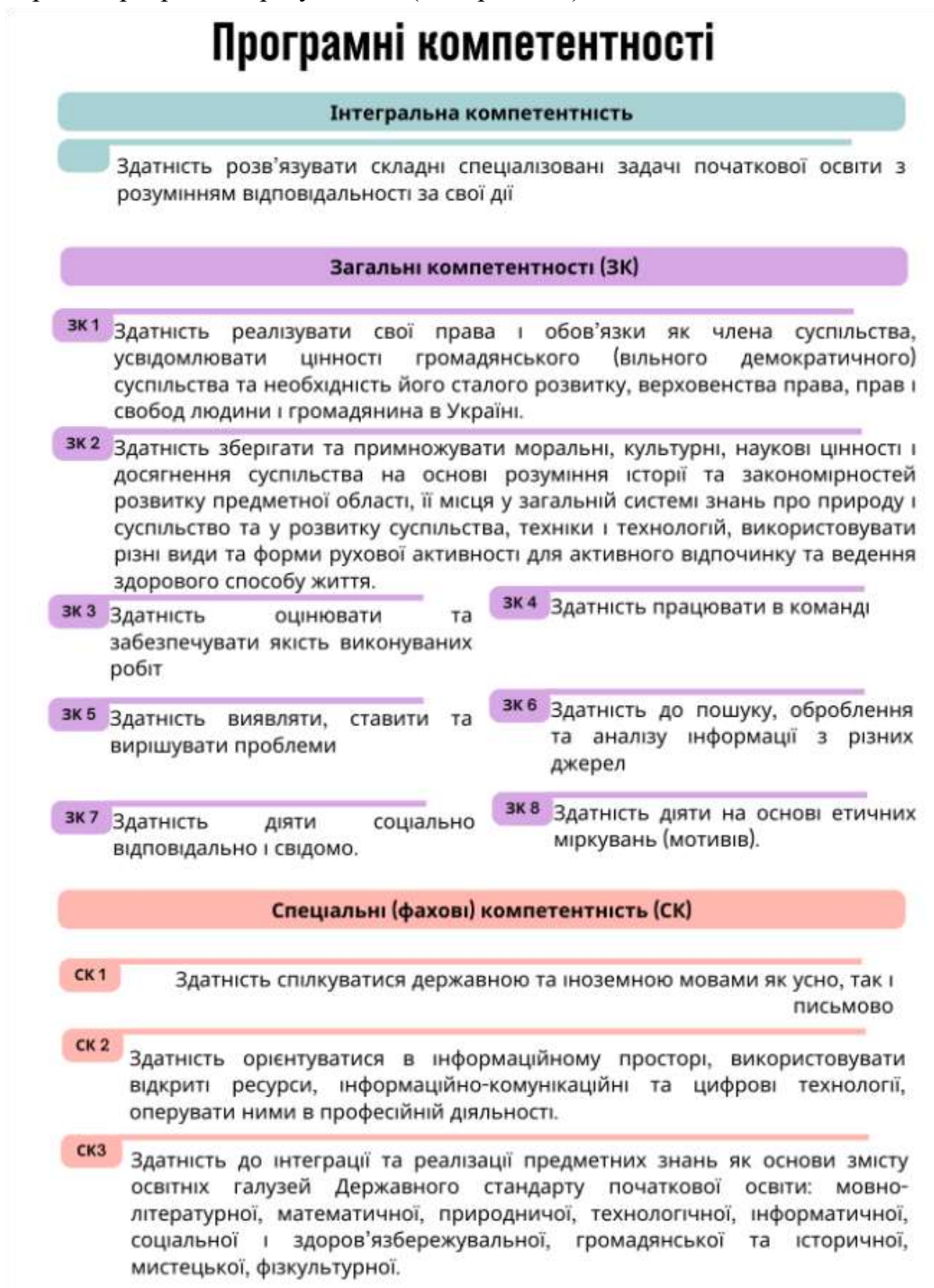
Місцем проведення практичної підготовки можуть бути різноманітні організації та підприємства будь-якої форми власності як в Україні, так і за її межами, що забезпечують належні умови для проведення практики. Згідно угод про міжнародну академічну мобільність, студенти можуть також здійснювати практичну підготовку в закордонних закладах, установах і організаціях, якщо це відповідає освітній програмі та графіку навчального процесу [11].

За необхідності можна проводити всі види практик з використанням дистанційних технологій навчання, при цьому може бути відсутнє або обмежене фактичне відвідування баз практик. Це може включати використання програм для проведення відеоконференцій та онлайн зустрічей, інтерактивних платформ для дистанційного навчання у віртуальних класах, імітаційних моделей, технологій віртуальної реальності тощо.

Практична підготовка здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами проводиться з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей [11].

В освітньо-професійній програмі Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка кваліфікація Бакалавр початкової освіти. Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти [8] визначено інтегральну, загальні, спеціальні (фахові) компетентності, що

формується у процесі навчання здобувачів вищої освіти (див. рис. 2.1) і перелік програмних результатів (див. рис. 2.2).

Рис. 2.1. Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми [8](початок)

Спеціальні (фахові) компетентність (СК)

- СК 4 Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організувати їхню пізнавальну діяльність.
- СК 5 Здатність до проєктування осередків навчання, виховання й розвитку здобувачів початкової освіти
- СК 6 Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій.
- СК 7 Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.
- СК 8 Здатність до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти
- СК 9 Здатність до різних видів оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти на засадах компетентнісного підходу
- СК 10 Здатність до професійно-педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами
- СК 11 Здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства
- СК 12 Здатність доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументувати їх на засадах партнерської взаємодії в умовах початкової школи
- СК 13 Здатність орієнтуватися в культурно-історичних особливостях регіону з подальшим використанням отриманих знань у професійній діяльності
- СК 14 Здатність до самоаналізу, самовдосконалення та підвищення якості професійної діяльності

Рис. 2.1. Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми [8] (продовження)

Програмні результати навчання

початок

- ПР-01** Організувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти
- ПР-02** Управляти складною професійною діяльністю та проектами в умовах початкової школи, виробляти та ухвалювати рішення в непередбачуваних робочих та навчальних контекстах
- ПР-03** Критично оцінювати достовірність та надійність інформаційних джерел, дотримуватися юридичних і етичних вимог щодо використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у перебігу педагогічної діяльності в початковій школі
- ПР-04** Спілкуватися із професійних питань засобами державної та іноземної мов в усній та письмовій формах, застосовувати в освітньому процесі прийоми збагачення усного й писемного мовлення молодших школярів
- ПР-05** Організувати освітній процес із використанням цифрових технологій та технологій дистанційного навчання молодших школярів, розвивати в учнів навички безпечного використання цифрових технологій та сервісів.
- ПР-06** Інтегрувати та використовувати академічні предметні знання як основу змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної) та трансформувати їх у різні форми
- ПР-07** Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання
- ПР-08** Організувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування
- ПР-09** Планувати та організувати освітній процес у початковій школі, позаурочні й позашкільні заняття та заходи, використовуючи різні організаційні форми навчання та типи занять, із дотриманням принципу науковості та вимог нормативних документів початкової школи.

Рис. 2.2. Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми [8] (початок)

Програмні результати навчання

ПР-10 Використовувати в освітній практиці різні прийоми формульовального, поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти, прийоми диференційованого оцінювання дітей з особливими освітніми потребами

ПР-11 Збирати, інтерпретувати та застосовувати дані у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності.

ПР-12 Застосовувати методи та прийоми навчання, інновації, міжпредметні зв'язки та інтегрувати зміст різних освітніх галузей в стандартних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності в початковій школі, оцінювати результативність їх застосування

ПР-13 Організувати освітній простір з дотриманням принципів універсального дизайну, безпечно, проєктувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу

ПР-14 Забезпечувати індивідуальний і диференційований розвиток здобувачів початкової освіти з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей

продовження

ПР-15 Здійснювати профілактичні заходи щодо збереження життя та фізичного й психічного здоров'я здобувачів початкової освіти, надавати їм домедичну допомогу (за потреби), планувати та реалізовувати заходи щодо попередження і протидії булінгу та різних проявів насильства чи будь-якої з форм дискримінації серед учнів початкової школи й інших учасників освітнього процесу

ПР-16 Використовувати основні техніки спілкування з дорослими людьми, різні форми та засоби комунікації з батьками, колегами, іншими фахівцями з метою підтримки здобувачів у освітньому процесі початкової школи, керувати педагогічним і професійним розвитком осіб та груп

ПР-17 Збирати, інтерпретувати та застосовувати культурні надбання регіону в освітньому процесі початкової школи.

ПР-18 Планувати та реалізовувати заходи щодо самовдосконалення та підвищення якості професійної діяльності

Рис. 2.2. Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми [8] (продовження)

ВИДИ ТА ТЕРМІНИ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Зміст наскрізної програми включає різноманітні види практик для здобувачів вищої педагогічної освіти на всіх курсах.

Відповідно до Навчального плану підготовки здобувачів спеціальності 013 Початкова освіта першого (бакалаврський) рівня вищої освіти практична підготовка включає 7 педагогічних практик. Серед яких 6 навчальних і 1 виробнича:

- Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія)
- Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (виховані заходи)
- Навчальна педагогічна практика «Перші дні дитини в школі»
- Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку
- Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (1-2 класи)
- Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (3-4 класи)
- Виробнича педагогічна практика в ЗЗСО (початкові класи)

Таблиця 2.1

Види, назви і тривалість практики студентів за освітньо-професійною програмою Початкова освіта Бакалавр Спеціальності 013 Початкова освіта

Назва педагогічної практики	Кількість кредитів	Курс, семестр	Тривалість
Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія)	3	1 курс, 2 семестр	2 тижні
Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (виховані заходи)	3	1 курс, 2 семестр	2 тижні
Навчальна педагогічна практика «Перші дні дитини в школі»	3	2 курс, 3 семестр	2 тижні
Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку	3	2 курс, 4 семестр	2 тижні
Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (1-2 класи)	6	3 курс, 5 семестр	4 тижні
Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (3-4 класи)	6	3 курс, 6 семестр	4 тижні
Виробнича педагогічна практика в ЗЗСО (початкові класи)	12	4 курс, 8 семестр	8 тижнів

На рисунку 2.3 представлено дорожню карту проходження педагогічної практики для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта.

Рис. 2.3. Дорожня карта проходження педагогічної практики для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта

Дорожня карта, показує послідовність і логіку проходження різних видів педагогічної практики протягом навчання здобувачів вищої освіти за обраною освітньо-професійною програмою. Окрім цього, визначено на

яких курсах, в яких семестрах вона буде проходити, якою буде її тривалість.

Така дорожня карта візуалізує та полегшує зрозуміння загальної структури та логіки організації педагогічної практики, спланувати свій освітній процес і підготуватися до кожного виду практики відповідно до її вимог та очікувань. Вона також дозволяє викладачам і адміністрації університету координувати та впорядковувати процес проведення педагогічної практики для різних курсів.

Значимо, що для кожного виду практики у таблиці 2.2 представлено набір програмних компетентностей і програмних результатів відповідно до освітньо-професійної програми [8].

Таблиця 2.2

Набір програмних компетентностей і програмних результатів, що забезпечує певний вид практики відповідно до освітньо-професійної програми [8]

Назва педагогічної практики	Програмні компетентності	Програмні результати
Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія)	Інтегральна, ЗК 1-8 СК 1-14	ПРН 1,3,4,7,8,11,13 – 16, 18
Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (виховані заходи)	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1-9, 11,13-18
Навчальна практика «Перші дні дитини в школі»	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1,3,4,7- 9,11,13-16, 18
Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1,3,4,7- 9,11,13-18
Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (1-2 класи)	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1-18
Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (3-4 класи)	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1-18
Виробнича педагогічна практика в ЗЗСО (початкові класи)	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1-18

БАЗИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Практична підготовка здобувачів спеціальності 013 Початкова освіта, організовується у закладах загальної середньої освіти, що гарантують відповідну якість виконання навчальної програми практичної підготовки.

Вибір місць для практичної підготовки здійснюється адміністрацією СумДПУ імені А.С. Макаренка на основі укладених угод і співпраці з навчальними закладами різних форм власності. Тривалість таких угод визначається сторонами угоди і може становити період певного виду практики або до п'яти років. У разі наявності регіонального попиту на підготовку фахівців, перелік місць практичної підготовки надається органами, що ініціювали цей попит.

Здобувачі вищої освіти мають можливість вибирати місце для проведення практики після попередньої узгодження з кафедрою дошкільної і початкової освіти, а також з адміністрацією Навчально-наукового інституту педагогіки і психології. У цьому випадку здобувач повинен подати лист-згоду від базового закладу загальної середньої освіти на розгляд кафедри, де ЗЗСО гарантує створення необхідних умов для проведення практичної підготовки.

Також здобувачі вищої освіти можуть здійснювати практичну підготовку під час виконання посадових обов'язків вчителя початкових класів. Університет може зарахувати результати цієї практики в порядку визнання досягнень, що відповідають освітньо-професійній програмі, і отримані упродовж трудової діяльності здобувача під час навчання.

Керівники бази практичної підготовки спільно з адміністрацією СумДПУ імені А.С. Макаренка несуть відповідальність за створення необхідних умов для проходження практики здобувачами спеціальності 013 Початкова освіта.

Для іноземних студентів бази практичної підготовки можуть знаходитися як на території їхніх країн, так і в межах України. Таким здобувачам вищої освіти надається програма практичної підготовки, індивідуальні завдання, а також вимоги для складання звіту, визначені кафедрою дошкільної і початкової освіти [11].

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Під час оцінки результатів практики здобувачам вищої освіти виставляються оцінки за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», а також за шкалою ECTS. Оцінка виставляється окремо за кожен вид роботи:

- за навчальну діяльність, що включає аналіз та проведення ранкових зустрічей, рефлексії, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та підготовку дидактичних матеріалів; аналіз відвіданих освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей); складені плани-конспекти проведених освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей); виготовлення допоміжних засобів. Ураховується також оцінка вчителя із ЗЗСО;

- за виховну роботу, де оцінюється участь у позакласній діяльності, а також співпраця з батьками, у тому числі на батьківських зборах. Оцінка вчителя із ЗЗСО також береться до уваги;

- за дослідницьку роботу, де оцінюється якість проведення діагностичних методик, створення та проведення опитувальників тощо, чи перевірка висунутих гіпотез при написанні курсових чи наукових проєктів, а також інтерпретація їх результатів.

Загальна оцінка визначається як середнє значення оцінок за навчальну, виховну та науково-дослідницьку роботу здобувача та публічний звіт про результати проведення на підсумковій конференції.

Якщо практикант отримав оцінку «незадовільно» хоча б за один із компонентів практики, то загальна оцінка за педагогічну практику також буде «незадовільною».

A Відмінно 90-100

1. Індивідуальний план здобувача з педагогічної практики виконано повністю.
2. Здобувач має розгорнуті записи всіх відвіданих ним освітніх занять (уроків, виховних заходів, загальнонабірних активностей тощо), проведених учителем та (за можливості) студентами-практикантами для здійснення їх аналізу.
3. Здобувач брав активну участь в аналізі відвіданих освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей).
4. Якість підготовлених і реалізованих здобувачем ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів освітніх занять та перерв оцінена методистом на «відмінно».
5. Якість складених здобувачем планів-конспектів проведених ним освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей) оцінена вчителями та методистами на «відмінно».
6. Здобувач систематично виготовляв допоміжні засоби (роздаткові матеріали, технічні засоби до реалізації вправ тощо) для освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей), виявляючи творчий, нестандартний підхід до їх розробки.
7. Здобувач брав активну участь у позакласній діяльності, а також активно співпрацював із батьками, у тому числі на батьківських зборах.

8. Здобувач подав звітну документацію в повному обсязі й вчасно. Відповідно до встановлених критеріїв документацію оцінено методистом і керівником практики на «відмінно».
9. Дослідницька робота, у відповідності до програми практики, виконано здобувачем в повному обсязі з подальшою інтерпретацією та використанням результатів.
10. Здобувач надав фото та відео підтвердження проведеної роботи.
11. Здобувач публічно звітував про результати проведення на підсумковій конференції.

B Добре 82-89

1. Індивідуальний план здобувача з педагогічної практики виконано повністю.
2. Здобувач має розгорнуті записи всіх відвіданих ним освітніх занять (уроків, виховних заходів, загальнотабірних активностей тощо), проведених учителем та (за можливості) студентами-практикантами для здійснення їх аналізу.
3. Здобувач брав активну участь в аналізі відвіданих освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей).
4. Якість підготовлених і реалізованих здобувачем ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів освітніх занять та перерв оцінена методистом на «відмінно» або «добре».
5. Якість складених здобувачем планів-конспектів проведених ним освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей) оцінена вчителями та методистами на «відмінно» або «добре».
6. Здобувач систематично виготовляв допоміжні засоби (роздаткові матеріали, технічні засоби до реалізації вправ тощо) для освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей), виявляючи в більшості випадків творчий, нестандартний підхід до їх розробки.
7. Здобувач брав участь у позакласній діяльності, співпрацював із батьками, у тому числі на батьківських зборах.
8. Здобувач подав звітну документацію в повному обсязі та вчасно. Документацію оцінено відповідно на «відмінно» і «добре».
9. Дослідницька робота, у відповідності до програми практики, виконано здобувачем в повному обсязі з подальшою інтерпретацією результатів.
10. Здобувач надав фото та відео підтвердження проведеної роботи.
11. Здобувач публічно звітував про результати проведення на підсумковій конференції.

C Добре 74-81

1. Індивідуальний план здобувача з педагогічної практики виконано повністю.
2. Здобувач має розгорнуті записи всіх

відвіданих ним освітніх занять (уроків, виховних заходів, загальнотабірних активностей тощо), проведених учителем для здійснення їх аналізу.

3. Здобувач не завжди брав участь в аналізі відвіданих освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей).

4. Якість підготовлених і реалізованих здобувачем ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів освітніх занять та перерв оцінена методистом на «добре».

5. Якість складених здобувачем планів-конспектів проведених ним освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей) оцінена вчителями та методистами на «добре».

6. Здобувач виготовляв допоміжні засоби (роздаткові матеріали, технічні засоби до реалізації вправ тощо) для освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей), спираючись на зразки.

7. Здобувач рідко брав участь у позакласній діяльності, співпрацював із батьками, у тому числі на батьківських зборах.

8. Здобувач подав звітну документацію в повному обсязі та вчасно. Документацію оцінено відповідно на «добре» чи «задовільно».

9. Дослідницька робота, у відповідності до програми практики, виконано здобувачем не в повному обсязі чи без інтерпретації отриманих результатів.

10. Здобувач надав фото підтвердження проведеної роботи.

11. Здобувач публічно звітував про результати проведення на підсумковій конференції.

D Задовільно 64-73

1. Індивідуальний план здобувача з педагогічної практики не було виконано повністю, проте більше за 75%.

2. Здобувач має часткові записи відвіданих ним освітніх занять (уроків, виховних заходів, загальнотабірних активностей тощо), проведених учителем для здійснення їх аналізу.

3. Здобувач інколи участь в аналізі відвіданих освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей).

4. Якість підготовлених і реалізованих здобувачем ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів освітніх занять та перерв оцінена методистом на «добре» чи «задовільно».

5. Якість складених здобувачем планів-конспектів проведених ним освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей) оцінена вчителями та методистами на «добре» чи «задовільно».

6. Здобувач несистематично виготовляв допоміжні засоби (роздаткові матеріали, технічні засоби до реалізації вправ тощо) для освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей), спираючись на зразки.

7. Здобувач не брав участь у позакласній діяльності, співпрацював із батьками, у тому числі на батьківських зборах.
8. Здобувач подав звітну документацію. Документацію оцінено відповідно на «задовільно», або документацію оцінено на «добре», але подано здобувачем із запізненням.
9. Дослідницька робота, у відповідності до програми практики, що виконував здобувач вимагає суттєвих доопрацювань.
10. Здобувач надав фото підтвердження проведеної роботи.
11. Здобувач публічно звітував про результати проведення на підсумковій конференції.

Е Задовільно 60-63

1. Індивідуальний план здобувача з педагогічної практики не було виконано повністю, проте більше за 50%.
2. Здобувач має часткові записи відвіданих ним освітніх занять (уроків, виховних заходів, загальнотабірних активностей тощо), проведених учителем для здійснення їх аналізу.
3. Здобувач не брав участь в аналізі відвіданих освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей).
4. Якість підготовлених і реалізованих здобувачем ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультурхвилинок, фрагментів освітніх занять та перерв оцінена методистом на «задовільно».
5. Якість складених здобувачем планів-конспектів проведених ним освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей) оцінена вчителями та методистами на «задовільно».
6. Здобувач несистематично виготовляв допоміжні засоби (роздаткові матеріали, технічні засоби до реалізації вправ тощо) для освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей), спираючись на зразки.
7. Здобувач не брав участь у позакласній діяльності, співпрацював із батьками, у тому числі на батьківських зборах.
8. Здобувач подав усю необхідну документацію із запізненням. Документацію оцінено на «задовільно».
9. Дослідницька робота, у відповідності до програми практики не було виконане.
10. Здобувач не надав фото підтвердження проведеної роботи.
11. Здобувач публічно звітував про результати проведення на підсумковій конференції.

FX Незадовільно 35-59
з можливістю повторного складання

1. Індивідуальний план здобувача з педагогічної практики не було виконано повністю, проте більше за 50%.

2. Здобувач немає записів відвіданих ним освітніх занять (уроків, виховних заходів, загальнотабірних активностей тощо), проведених учителем для здійснення їх аналізу.
3. Здобувач не брав участь в аналізі відвіданих освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей).
4. Якість підготовлених і реалізованих здобувачем ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів освітніх занять та перерв оцінена методистом на «задовільно».
5. Якість складених здобувачем планів-конспектів проведених ним освітніх занять (уроків, виховних занять чи інших активностей) оцінена вчителями та методистами на «задовільно» чи «незадовільно».
6. Здобувач не виготовляв допоміжні засоби (роздаткові матеріали, технічні засоби до реалізації вправ тощо) для освітніх занять
7. Здобувач не брав участь у позакласній діяльності, співпрацював із батьками, у тому числі на батьківських зборах.
8. Здобувач подав звітну документацію не в повному обсязі. Документацію оцінено на «незадовільно» або «задовільно», але подано із запізненням.
9. Дослідницька робота, у відповідності до програми практики не було виконане.
10. Здобувач не надав фото підтвердження проведеної роботи.
11. Здобувач публічно не звітував про результати проведення на підсумковій конференції.

1. Індивідуальний план здобувача з педагогічної практики не виконано.
2. Навчальну, методичну й дослідницьку роботу не виконано.
3. Необхідну звітну документацію не подано.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ОБОВ'ЯЗКИ КЕРІВНИКА ПРАКТИКИ включають такі завдання:

- Складання робочої програми практичної підготовки.
- Розробка методичної документації з питань практичної підготовки та надання допомоги викладачам-методистам.
- Забезпечення організації та проведення практичної підготовки зі спеціальності 013 Початкова освіта.
- Узгодження баз для проходження практичної підготовки з завідувачем навчальною та виробничою практикою СумДПУ імені А.С. Макаренка.
- Розподіл методистів та студентів-практикантів згідно з угодами між СумДПУ імені А.С. Макаренка і базовими ЗЗСО.
- Підготовка проекту наказу з практики.
- Організація та проведення настановчих та підсумкових конференцій, захисту результатів практичної підготовки.
- Ознайомлення здобувачів вищої освіти з завданням, змістом, звітністю та критеріями оцінювання результатів практичної підготовки.
- Загальний контроль за виконанням завдань практичної підготовки та правил внутрішнього трудового розпорядку.
- Збір звітної документації.
- Приймання заліку з практики та виставлення підсумкової оцінки.
- Вивчення та узагальнення досвіду організації та проведення практичної підготовки.
- Подання звіту з проведення практики зі зауваженнями та пропозиціями щодо подальшого вдосконалення та організації її проведення завідувачу навчальної та виробничої практики [11].

ОБОВ'ЯЗКИ МЕТОДИСТА З ФАХУ включають наступне:

- Участь у настановчих та підсумкових конференціях у Навчально-науковому інституті педагогіки та психології. На настановчій конференції він ознайомлює здобувачів вищої освіти з вимогами до організації практичної підготовки з певної спеціальності та організовує роботу здобувачів. На підсумковій конференції він аналізує роботу здобувачів вищої освіти, досягнення і недоліки окремих здобувачів вищої освіти та узагальнює досвід практики.
- Знайомство здобувачів вищої освіти з адміністрацією ЗЗСО, що є базою практичної підготовки, керівниками практики, розподіл їх, контроль відвідування, роботи та виконання студентами-практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку.
- Проведення методичної роботи зі здобувачами вищої освіти, включаючи затвердження індивідуальних планів, консультації, перевірку та оцінку конспектів, відвідування та обговорення занять.

- Забезпечення контролю за проходженням практичної підготовки здобувачів вищої освіти в групі.
- Збір звітної документації зі здобувачів вищої освіти.
- Подання своєчасної звітної документації керівнику практики.
- Оцінка роботи здобувачів вищої освіти та виставлення оцінок у атестаційний лист.
- Подання звіту керівнику практики за підсумками практики [11].

ОБОВ'ЯЗКИ МЕТОДИСТА З ПЕДАГОГІКИ включають наступне:

- Участь у настановчих та підсумкових конференціях.
- Надання консультацій здобувачам освіти з актуальних питань навчання і виховання.
- Надання методичної підтримки в організації та проведенні виховних заходів, відвідування їх, проведення колективного обговорення та оцінювання.
- Збір звітної документації зі здобувачів вищої освіти.
- Перевірка та оцінювання звітної документації [11].

ОБОВ'ЯЗКИ МЕТОДИСТА З ПСИХОЛОГІЇ включають наступне:

- Участь у настановчих та підсумкових конференціях.
- Забезпечення методичної підтримки здобувачам вищої освіти у виконанні завдань з психології.
- Консультавання з питань психологічних аспектів навчання, виховання та розвитку.
- Збір звітної документації зі здобувачів вищої освіти.
- Оцінювання виконання завдань з психології та виставлення оцінок у атестаційний лист [11].

ЗАГАЛЬНІ ОБОВ'ЯЗКИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА:

- Брати участь у настановчій та підсумковій конференціях, що стосуються організації та проведення практичної підготовки.
- Здобути до початку практики консультації від методистів з фаху, педагогіки та психології щодо виконання завдань практичної підготовки та оформлення необхідних документів.
- Пройти медичний огляд та отримати допуск для проходження практики.
- Прибути на базу практики у ЗЗСО вчасно.
- Виконати всі завдання, визначені програмою практичної підготовки.
- Присутність на базі практики обов'язкова щодня по 6-8 годин.

➤ Суворо дотримуватись правил внутрішнього розпорядку, охорони праці, техніки безпеки, санітарії та інструкцій адміністрації ЗЗСО, де проходить практика.

➤ Оформляти документацію та подавати її своєчасно за вимогою керівника або методистів практики.

➤ За необхідності консультуватись з фахівцями ЗЗСО класу, методистами та керівником практики.

➤ Подати звітну документацію в останні дні практики, а результати захисту практики подаються протягом перших 10 днів після виробничої та 5 днів після навчальної практик. Студенти заочної форми подають звітну документацію у термін не пізніше 3-го дня наступної сесії (див. Додаток А).

➤ Нести відповідальність за виконану роботу.

➤ Вносити пропозиції про організацію практики, удосконалення практичної підготовки.

➤ Оскаржувати результати проходження в установленому в СумДПУ імені А. Макаренка порядку.

У випадку невиконання вимог, здобувач вищої освіти може бути відсторонений від проходження практики. Якщо здобувач був відсторонений від практики або його роботу визнано незадовільною, це означатиме, що він не виконав навчальний план для даного семестру. Згідно з рішенням адміністрації, йому буде назначено повторне проходження практики без відриву від навчальних занять у СумДПУ імені А.С. Макаренка.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1.1. Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія)

Навчальна пропедевтичної практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія) є одним з необхідних елементів системи безперервної педагогічної практики. Реалізація цього виду практики ілюструє неперервність освітнього процесу, дозволяє визначити, проаналізувати та оцінити рівень готовності здобувачів вищої педагогічної освіти спеціальності 013 Початкова освіта до реалізації освітнього процесу початкової ланки Нової української школи у психо-педагогічному фокусі, а також дозволяє здобувачам вищої освіти закріпити отримані теоретичні знання й набути необхідного досвіду педагогічної діяльності щодо базової структури та принципів реалізації освітнього процесу в початковій ланці ЗЗСО

Тривалість *Навчальної пропедевтичної практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія)* продовж 2 тижнів II семестру.

Загальна оцінка практики є комплексною, складається з відгуків одержаних за кожний день практики, оформленого щоденника з проходження практики, підготовки звіту, участі у підсумковій конференції.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

МЕТА: ознайомлення здобувачів вищої педагогічної освіти з особливостями організації освітнього процесу початкової школи, спостереження за творчою професійною індивідуальністю вчителя.

ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ:

Ознайомитися з:

- особливостями організації освітнього процесу в початковій школі (статут ЗЗСО, структура, завдання, регіональні особливості тощо);
  - особливостями роботи вчителя початкових класів (планами роботи, класною документацією тощо);
  - розміщенням учнів у класі відповідно до санітарно-гігієнічних вимог(норм);
  - змістом, організацією й методикою проведення ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв відповідно до вимог НУШ;
  - методами і прийомами формування в реальному педагогічному процесі суб'єктивних відносин «вчитель-учень»;
  - методами і прийомами підвищення рівня мотивації учнів початкової школи;
- а також:
- розвивати у здобувачів вищої освіти дослідницькі уміння пов'язані з підбором, проведенням методик та тестів, а також інтерпретацією отриманих результатів щодо рівня мотиваційні учнів початкових класів до навчання в ЗЗСО та наявності булінгу в шкільному середовищі;
  - ознайомитись та спостерігати за реалізацією освітнього процесу учнів початкових класів ЗЗСО.

У результаті проходження *навчальної пропедевтичної практики в ЗЗСО (педагогіка і психологія)* у здобувача-практиканта мають бути сформовані програмні компетентності та відповідні програмовані результати навчання (відповідно освітньо-професійної програми Початкова освіта) (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Набір програмних компетентностей і програмних результатів, що забезпечує Навчальну пропедевтичну практику в ЗЗСО (педагогіка і психологія) відповідно до освітньо-професійної програми [8]

Назва педагогічної практики	Програмні компетентності	Програмні результати
Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія)	Інтегральна, ЗК 1-8 СК 1-14	ПРН 1,3,4,7,8,11,13 – 16, 18

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

ОБ'ЄКТОМ педагогічної практики є учнівські колективи 1-4х класів початкової школи.

Напрями діяльності студентів-практикантів

I. Навчальний. Цей напрям діяльності передбачає закріплення на практиці здобутих теоретичних знань з дидактики, теорії виховання, загальної педагогіки та психології.

Пропонуються такі види діяльності:

- ознайомлення з особливостями організації освітнього процесу в початковій школі (статут ЗЗСО, структура, завдання, регіональні особливості, розклад дзвінків тощо);
- ознайомлення зі змістом роботи вчителя початкових класів (планами роботи, класною документацією тощо);
- вивчення методичного фонду, технічних, наочних засобів для реалізації ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв;
- змістом, організацією й методикою проведення ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв відповідно до вимог НУШ;
- відвідування консультацій методиста;
- аналіз уроків та виховних заходів проведених учителем класу (щоденник аналізу) з орієнтацією на сучасні вимоги до освітнього процесу початкової школи;
- робота зі шкільною документацією;
- виготовлення дидактичних матеріалів, наочності на допомогу вчителю відповідно до запланованих уроків і занять, а також проведення ранкових зустрічей і рефлексій;
- робота з методичною літературою, накопичення педагогічного досвіду.

II. Виховний. Педагогічна практика у ЗЗСО створює гармонійні умови для подальшого розвитку та закріплення, удосконалення й формування нових практичних умінь і навичок здобувачів вищої освіти.

Практикантам пропонують такі види роботи:

- організація діяльності молодших школярів на перервах, а також допомога вчителю при організації та проведенні виховних занять;
- методами і прийомами формування в реальному педагогічному процесі суб'єктивних відносин «вчитель-учень»;
- аналіз та самоаналіз проведеної роботи;
- проведення та опис психологічних методик та тестів щодо виявлення рівня мотивації учнів початкових класів до навчання та наявності булінгу в шкільному середовищі.

III. Особистісно-розвивальний та дослідницький.

Педагогічна практика є однією з форм самостійної роботи здобувачів вищої освіти, в умовах якої формується самостійність, самоаналіз, самоконтроль, відповідальність, воля, дисциплінованість майбутнього вчителя початкових класів, його свідоме ставлення до професійної діяльності. Щоб допомогти здобувачам-практикантам у процесі саморозвитку, формування особистості майбутнього спеціаліста, пропонуються такі види діяльності:

- аналіз проведених ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв, робота над усуненням помилок;
- написання звіту про проходження Навчальної пропедевтичної практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія);
- удосконалення індивідуального стилю педагогічної діяльності;
- ознайомлення з методиками діагностики учнів початкових класів (мотивація, булінг тощо);
- відвідування консультацій методиста;
- ознайомлення з досвідом роботи учителя класу;
- робота з періодичною, методичною літературою.

Вимоги до проходження практики

1. Перед проходженням практики здобувачам необхідно ознайомитися з:

- програмою практики;
- методичними рекомендаціями щодо проведення ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв;
- схемами аналізу, самоаналізу проведених ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв;
- схемою звіту;
- критеріями оцінювання діяльності практикантів;
- з обов'язками здобувачів-практикантів;

2. Норма присутності на уроках та заняття вчителя класу має бути виконана кожним практикантом у повному обсязі.

3. До кожної ранкової зустрічі, рефлексії, фізкультхвилинки, фрагменту виховного заняття та перерв практикант має ретельно готуватися, записуючи розгорнутий план-конспект до окремого зошита.

4. Провести та описати отримані результати щодо рівня мотивації та наявності булінгу в освітньому середовищі початкової школи.

5. Студент повинен грамотно, охайно оформити звітну документацію.

Нормування навчальних навантажень

Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія)» триває 2 тижні.

Протягом практики здобувачі освіти мають оволодіти вміннями:

➤ аналізувати проведені вчителем початкових класів уроки та виховні заняття;

➤ творчо підходити до підготовки ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв допомагаючи вчителю виготовляти дидактичні, наочні засоби, підбираючи дидактичні ігри тощо;

➤ здійснювати самоаналіз результатів власної педагогічної діяльності, аналізувати проведені ранкові зустрічі, рефлексії, фізкультхвилинки, фрагменти виховних занять та перерв;

➤ самостійно, швидко підбирати методичний матеріал для проведення ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв, правильно складати бібліографічний список;

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Перший тиждень навчальної пропедевтичної практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія) передбачає ознайомлення з документацією та розпорядком школи (статут ЗЗСО, структура, завдання, регіональні особливості тощо); розкладом уроків і занять в класі, у якому буде працювати здобувач-практикант; спостереження за учнями; відвідування ранкових зустрічей, уроків та виховних занять, що реалізують вчитель класу; ознайомлення зі шкільною документацією; вивчення календарно-тематичного плану роботи вчителів початкових класів; ознайомлення з методами і прийомами проведення ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв; ознайомлення з обладнанням і наочністю, дидактичним роздатковим матеріалом та з методикою їх використання на ранкових зустрічах, рефлексіях, фізкультхвилинках, фрагментах виховних занять та перерв.

Усі уроки та виховні заняття вчителя класу здобувачі відвідують упродовж усієї практики. Практиканти мають долучатися до проведення ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв.

Другий тиждень практиканти продовжувати спостерігати за діяльністю вчителя початкових класів та аналізувати проведенні ним ранкові зустрічі, рефлексії, фізкультхвилинки, фрагменти виховних занять та перерв. У разі потреби вони можуть звертатися за допомогою до вчителя або методиста, відповідального за реалізацію практики в даній школі. Усього здобувачі мають зробити аналіз *від 10 (мінімум) до 20 уроків та 2 виховних занять. Самоаналіз 5* проведених ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилин та перерв вкладається у папку зі звітною документацією. Провести та описати методики діагностики рівня мотивації та наявності булінгу в освітньому середовищі класу, де реалізується практика.

На підсумковій конференції здобувачі виступають з повідомленнями за результатами проходження практики в кожній окремій школі (у вигляді презентації та обов'язково з відео та фото підтвердженнями). Матеріали в електронному вигляді (фотографії, відеозаписи виховних занять та/або заходів) надаються відповідальному методисту для викладаються на дистанційну платформу Moodle. Цією роботою керують старости груп.

Обов'язки практиканта

1. Виконувати загальні обов'язки
2. Брати участь у:
  - підготовці, розробці, організації та проведенні ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилин, фрагментів виховних занять та перерв;
  - вивченні особливостей учнів початкової школи шляхом проведення діагностичних методик щодо рівня мотивації учнів та наявності булінгу;
  - підготовці та/або виготовленні наочних матеріалів, роздаткового матеріалу тощо на допомогу вчителю;
3. Повторити теоретичний матеріал з психолого-педагогічних дисциплін.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Вимоги до звітної документації

Форми звітності студента про практику: вся документація готується в електронному вигляді і прикріплюється на окрему сторінку практики, що розміщення на сайті дистанційного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Загальний звіт про проходження навчальної пропедевтичної практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія)

1. Атестаційний лист (див. Додаток Б).

2. Щоденник:
  - адміністрація школи та особливості ЗЗСО, де проходить практика;
  - розклад уроків та занять, дзвінків.
  - щоденні записи (відвідування ранкових зустрічей, рефлексій, уроків та занять, аналіз вище перелічених видів діяльності вчителя класу).
3. Описані результати проведених діагностичних методик щодо виявлення рівня мотивації учнів початкових класів та наявності булінгу в освітньому осередку класу;
4. Фото та відеоматеріали підтвердження проходження практики.

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок здобувачів

За результатами практики студентам I курсів виставляються оцінки за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» та в шкалі ECTS (див. табл.).

90-100	A Відмінно	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
82-89	B Добре	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
74-81	C Добре	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
64-73	D Задовільно	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
60-63	E Задовільно	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
35-59	FX Незадовільно з необхідністю повторного включення	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
1-34	F Незадовільно з обов'язковим повторним включенням дисципліни	№ 1, 2, 3

2.1.2. Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (виховні заходи)

Навчальна пропедевтичної практика в ЗЗСО (виховні заходи) є одним з необхідних елементів системи безперервної педагогічної практики. Реалізація цього виду практики ілюструє неперервність освітнього процесу, дозволяє визначити, проаналізувати та оцінити рівень готовності здобувачів вищої педагогічної освіти спеціальності 013 Початкова освіта до реалізації виховного компоненту освітнього процесу початкової ланки НУШ, а також дозволяє здобувачам вищої освіти закріпити отримані теоретичні знання й набути необхідного досвіду педагогічної діяльності щодо проектування та реалізації виховних заходів зі здобувачами початкової освіти.

Тривалість *Навчальної пропедевтичної практика в ЗЗСО (виховні заходи)* продовж 2 тижнів 4 семестру.

Загальна оцінка практики є комплексною, складається з відгуків одержаних за кожний день практики, оформленого щоденника з проходження практики, підготовки звіту, участі у підсумковій конференції.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

МЕТА: ознайомлення здобувачів вищої педагогічної освіти з особливостями проектування та реалізації виховних заходів у початковій школі, спостереження за творчою професійною індивідуальністю вчителя.

ЗАВДАННЯ:

Ознайомитися з:

- особливостями виховного компоненту освітнього процесу в початковій школі ЗЗСО;
- особливостями роботи вчителя (планами виховних заходів, класною документацією тощо);
- плануванням виховної роботи вчителя початкових класів;
- розміщенням учнів у класі відповідно до санітарно-гігієнічних вимог(норм);
- змістом, організацією й методикою проведення виховних заходів відповідно до вимог НУШ;
- методами і прийомами формування в реальному педагогічному процесі суб'єктивних відносин «вчитель-учень»;
- методами виявлення рівня сформованості наскрізних компетентностей молодших школярів у сфері усного мовлення, читання, письма, рахунку, малювання, їх уявлень про явища природи, суспільного життя та інших відомостей, навичок, що характеризують рівень їх розвитку;

а також:

- розвивати у здобувачів вищої освіти дослідницькі уміння пов'язані з проведенням та інтерпретацією проєктивних методик;
- ознайомитись та спостерігати за реалізацією виховного компоненту освітнього процесу учнів початкових класів ЗЗСО;

У результаті проходження *навчальної пропедевтичної практики в ЗЗСО (виховні заходи)* у здобувача-практиканта мають бути сформовані програмні компетентності та відповідні програмовані результати навчання (відповідно освітньо-професійної програми Початкова освіта) (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Набір програмних компетентностей і програмних результатів, що забезпечує Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (виховані заходи) відповідно до освітньо-професійної програми [8]

Назва педагогічної практики	Програмні компетентності	Програмні результати
Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (виховані заходи)	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1-9, 11,13-18

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

ОБ'ЄКТОМ педагогічної практики є учнівські колективи 1-4х класів початкової школи.

Напрями діяльності студентів-практикантів

I. Навчальний. Цей напрям діяльності передбачає закріплення на практиці здобутих теоретичних знань з дидактики, теорії виховання, загальної педагогіки, психології, вікової психології.

Пропонуються такі види діяльності:

- ознайомлення зі змістом роботи вчителя початкових класів (планами роботи, класною документацією тощо) з акцентом на виховний процес та виховні заходи;
- вивчення методичного фонду, технічних, наочних засобів для реалізації виховних заходів тощо;
- змістом, організацією й методикою проведення виховних заходів для молодших школярів відповідно до вимог НУШ;
- відвідування консультацій методиста;
- аналіз виховних заходів проведених учителями початкових класів (щоденник аналізу) з орієнтацією на сучасні вимоги до освітнього процесу початкової школи;
- робота зі шкільною документацією;
- виготовлення дидактичних матеріалів, наочності до запланованих занять;
- робота з методичною літературою, накопичення педагогічного досвіду.

II. Виховний та дослідницький.

Педагогічна практика у ЗЗСО створює гармонійні умови для подальшого розвитку та закріплення, удосконалення й формування їх нових практичних умінь і навичок.

Практикантам пропонують такі види роботи:

- організація виховної діяльності молодших школярів;
- методами і прийомами формування в реальному педагогічному процесі суб'єктивних відносин «вчитель-учень»;

- аналіз та самоаналіз проведеної роботи;
- проведення та опис проєктивних методик «Дерево», «Школа», «Вулкан».

III. Особистісно-розвивальний.

Педагогічна практика є однією із форм самостійної роботи здобувача вищої освіти, в умовах якої формується самостійність, самоаналіз, самоконтроль, відповідальність, воля, дисциплінованість майбутнього вчителя початкових класів, його свідоме ставлення до професійної діяльності. Щоб допомогти здобувачам-практикантам у процесі саморозвитку, формування особистості майбутнього спеціаліста, пропонуються такі види діяльності:

- аналіз проведених виховних занять, робота над усуненням помилок;
- написання звіту про проходження Навчальної пропедевтичної практика в ЗЗСО (виховні заходи);
- удосконалення індивідуального стилю педагогічної діяльності;
- ознайомлення з проєктними методиками діагностики учнів початкових класів;
- відвідування консультацій методиста;
- ознайомлення з досвідом роботи досвідчених учителів;
- робота з періодичною, методичною літературою.

Вимоги до проходження практики

1. Перед проходженням практики здобувачам необхідно ознайомитися з:

- програмою практики;
- методичними рекомендаціями щодо проведення виховних занять та позакласних заходів;
- схемами аналізу, самоаналізу проведених виховних занять і позакласних заходів;
- схемою звіту;
- критеріями оцінювання діяльності практикантів;
- з обов'язками здобувачів-практикантів;
- вимогами до виховних класних і позакласних заходів.

2. Норма присутності виховних заходів має бути виконана кожним практикантом у повному обсязі.

3. До кожного виховного заняття, позакласного заходу практикант має ретельно готуватися, записуючи розгорнутий план-конспект до окремого зошита.

4. Студент повинен грамотно, охайно оформити звітну документацію.

Нормування навчальних навантажень

Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (виховні заходи)» триває 2 тижні.

Протягом практики здобувачі освіти мають оволодіти вміннями:

- аналізувати проведені вчителем виховні заходи;
- творчо підходити до підготовки виховних заходів допомагаючи вчителям виготовляти дидактичні, наочні засоби, підбираючи дидактичні ігри тощо;
- здійснювати самоаналіз результатів власної педагогічної діяльності, аналізувати проведені виховні заняття, позакласні заходи;
- самостійно, швидко підбирати методичний матеріал з необхідної теми, правильно скласти бібліографічний список;

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Перший тиждень навчальної пропедевтичної практика в ЗЗСО (виховні заходи) передбачає ознайомлення з розпорядком школи; розкладом виховних занять і заходів початкової школи, у якій буде працювати здобувач-практикант; спостереження за учнями початкових класів; відвідування виховних занять і позакласних закладів, що реалізують вчителі, які працюють в початковій школі (з 1 по 4 класи); ознайомлення зі шкільною документацією; вивчення календарно-тематичного плану виховної роботи вчителів початкових класів, педагога-вихователя; ознайомлення з конспектами виховних занять і позашкільних заходів; ознайомлення з обладнанням і наочністю, дидактичним роздатковим матеріалом та з методикою їх використання на виховних заходах.

Усі виховні заходи вчителів здобувачі відвідують упродовж усієї практики. Практиканти мають долучатися до індивідуальної роботи з учнями.

Другий тиждень практиканти продовжувати спостерігати за діяльністю вчителів початкових класів та аналізувати проведенні виховні заняття та заходи. У разі потреби вони можуть звертатися за допомогою до вчителя, педагога-вихователя або методиста, відповідального за реалізацію практики в даній школі. Усього студенти мають зробити аналіз від 8 (мінімум) до 16 виховних занять чи заходів в початковій школі. Самоаналіз 4 з проведених виховних занять та/або заходів вкладається у папку зі звітною документацією.

На підсумковій конференції студенти виступають з повідомленнями за результатами проходження практики в кожній окремій школі (у вигляді презентації та обов'язково з відео та фото підтвердженнями). Матеріали в електронному вигляді (фотографії, відеозаписи виховних занять та/або заходів) надаються відповідальному методисту для викладаються на дистанційну платформу Moodle. Цією роботою керують старости груп.

Обов'язки практиканта

1. Виконувати загальні обов'язки
2. Брати участь у:
  - підготовці, розробці, організації та проведенні виховних заходів та занять;
  - вивченні особливостей учнів початкової школи шляхом проведення проєктивних методик «Дерево», «Школа», «Вулкан» тощо;
  - підготовці виховних занять та заходів (виготовленні наочних матеріалів, роздаткового матеріалу тощо);
3. Повторити теоретичний матеріал з теорії виховання, психолого-педагогічних дисциплін.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Вимоги до звітної документації

Форми звітності студента про практику: вся документація готується в електронному вигляді і прикріплюється на окрему сторінку практики, що розміщення на сайті дистанційного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Загальний звіт про проходження навчальної пропедевтичної практика в ЗЗСО (виховні заходи)

1. Атестаційний лист (див. Додаток В).
2. Щоденник:
  - адміністрація школи;
  - розклад виховних занять та заходів (з 1 по 4 клас початкової школи), дзвінків.
  - щоденні записи (відвідування виховних занять, аналіз виховних занять і заходів).
3. Описані результати проведених проєктивних методик «Дерево», «Школа», «Вулкан» тощо;
4. Фото та відеоматеріали підтвердження проходження практики.

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок здобувачів

За результатами практики здобувачам II курсів виставляються оцінки за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» та в шкалі ECTS.

№ 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 3

2.1.3. Навчальна педагогічна практика «Перші дні дитини в школі»

Практика «Перші дні дитини в школі» є одним з необхідних елементів системи безперервної педагогічної практики. Реалізація цього виду практики ілюструє неперервність освітнього процесу, дозволяє визначити, проаналізувати та оцінити рівень готовності здобувачів освіти, що вступили до 1 класу закладу загальної середньої освіти до навчання в школі.

Це дозволяє здобувачам вищої освіти закріпити отримані теоретичні знання й набути необхідного досвіду педагогічної діяльності щодо процесу адаптації дітей до школи.

Тривалість *Навчальної педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти* продовж 2 тижнів 3 семестру з першого вересня.

Загальна оцінка практики є комплексною, складається з відгуків одержаних за кожний день практики, складання психолого-педагогічної характеристики першокласника та класу, підготовки звіту, участі у підсумковій конференції.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

МЕТА: ознайомлення здобувачів вищої педагогічної освіти із своєрідністю періоду адаптації дитини до нових умов навчання і виховання у перші два тижні перебування в школі, спостереження за творчою професійною індивідуальністю вчителя.

ЗАВДАННЯ:

Ознайомитися з:

- особливостями освітнього процесу в перші дні навчання дитини в ЗЗСО;
- особливостями ЗЗСО (напрямами діяльності та специфікою роботи);

- особливостями роботи вчителя початкових класів (планами роботи, класною документацією тощо) з першокласниками та їх батьками у перші тижні навчального року;
- плануванням роботи вчителя на перші тижні роботи;
- особливостям організаційно-педагогічної діяльності вчителя в перший день (прийом дітей, знайомство їх з класом, школою, правилами поведінки та режимом роботи школи);
- розміщенням учнів в класі відповідно до санітарно-гігієнічних вимог(норм);
- змістом, організацією й методикою проведення уроків у перші дні навчання дітей відповідно до вимог НУШ;
- організацією навчальної діяльності дітей (правилами правильної постави, правилами користування олівцем, ручкою, підручниками, дошкою, дидактичним матеріалом, організацією робочого місця);
- методами і прийомами формування в реальному педагогічному процесі суб'єктивних відносин «вчитель-учень»;
- методами виявлення рівня сформованості компетентностей молодших школярів у сфері усного мовлення, читання, письма, рахунку, малювання, їх уявлень про явища природи, суспільного життя та інших відомостей, навичок, що характеризують рівень їх розвитку;
- особливістю роботи з батьками і проведення перших зборів;
- а також:
- розвивати у здобувачів вищої освіти дослідницькі уміння пов'язані з виявленням рівня підготовленості дітей до навчання в школі.
- ознайомитись та спостерігати за порядком прийому дітей в школу і методикою комплектування перших класів.

У результаті проходження навчальної практики у студента-практиканта мають бути сформовані програмні компетентності та відповідні програмовані результати навчання (відповідно освітньо-професійної програми Початкова освіта) (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Набір програмних компетентностей і програмних результатів, що забезпечує Навчальна педагогічна практика «Перші дні дитини в школі» відповідно до освітньо-професійної програми [8]

Назва педагогічної практики	Програмні компетентності	Програмні результати
Навчальна педагогічна практика «Перші дні дитини в школі»	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1,3,4,7-9,11,13-16, 18

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

ОБ'ЄКТОМ педагогічної практики є учнівські колективи 1-х класів початкової школи.

Напрями діяльності студентів-практикантів

I. Навчальний. Цей напрям діяльності передбачає закріплення на практиці здобутих теоретичних знань з дидактики, педагогіки, психології, вікової психології.

Пропонуються такі види діяльності:

- ознайомлення зі змістом роботи вчителя початкових класів (планами роботи, класною документацією тощо) з акцентом на процес адаптації учнів до навчання;
- вивчення методичного фонду, технічних, наочних засобів навчання тощо;
- змістом, організацією й методикою проведення уроків у перші дні навчання молодших школярів відповідно до вимог НУШ;
- плануванням роботи вчителя на перші тижні роботи;
- відвідування консультацій методиста;
- аналіз уроків та позакласних заходів проведених учителем класу (щоденник аналізу) з орієнтацією на сучасні вимоги до освітнього процесу початкової школи;
- робота зі шкільною документацією;
- виготовлення дидактичних матеріалів, наочності до запланованих занять;
- робота з методичною літературою, накопичення педагогічного досвіду.

II. Виховний. Педагогічна практика у ЗЗСО створює гармонійні умови для подальшого розвитку та закріплення, удосконалення й формування їх нових практичних умінь і навичок.

Практикантам пропонують такі види роботи:

- організація навчальної діяльності молодших школярів у перші дні освітнього процесу (правилами правильної постави, правилами користування олівцем, ручкою, підручниками, дошкою, дидактичним матеріалом, організацією робочого місця);
- методами і прийомами формування в реальному педагогічному процесі суб'єктивних відносин «вчитель-учень»;
- аналіз та самоаналіз проведеної роботи.

III. Особистісно-розвивальний та дослідницький.

Педагогічна практика являю собою одну із форм самостійної роботи студента, в умовах якої формується самостійність, самоаналіз, самоконтроль, відповідальність, воля, дисциплінованість майбутнього вчителя, його свідоме ставлення до професійної діяльності. Щоб

допомогти студентам-практикантам у процесі саморозвитку, формування особистості майбутнього спеціаліста, пропонуються такі види діяльності:

- аналіз проведених занять, робота над усуненням помилок;
- написання звіту про проходження педагогічної практики «Перші дні дитини в школі»;
- удосконалення індивідуального стилю педагогічної діяльності;
- відвідування консультацій методиста;
- ознайомлення з досвідом роботи досвідчених учителів;
- робота з періодичною, методичною літературою.

Вимоги до проходження практики

1. Перед проходженням практики здобувачу вищої освіти необхідно ознайомитися з:

- програмою практики;
- методичними рекомендаціями щодо проведення уроків у перші 2 тижні початкової школи;
- схемами аналізу, самоаналізу проведених уроків і заходів;
- схемою звіту;
- критеріями оцінювання діяльності практикантів;
- з обов'язками здобувачів-практикантів;
- вимогами до уроків і позакласних заходів.

2. Норма присутності уроків має бути виконана кожним практикантом у повному обсязі.

3. До кожного уроку, позакласного заходу практикант має ретельно готуватися, записуючи розгорнутий план-конспект до окремого зошита.

4. Студент повинен грамотно, охайно оформити звітну документацію.

Нормування навчальних навантажень

Навчальна практика «Перші дні дитини в школі» триває 2 тижні.

Протягом практики здобувачі освіти мають оволодіти вміннями:

- аналізувати проведені вчителем уроки та виховні заходи;
- творчо підходити до підготовки уроків і виховних заходів допомагаючи вчителю виготовляти дидактичні, наочні засоби навчання, підбираючи ігри на перервах тощо;
- здійснювати самоаналіз результатів власної педагогічної діяльності, аналізувати проведені заняття, позакласні заходи;
- самостійно, швидко підбирати методичний матеріал з необхідної теми, правильно складати бібліографічний список;

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Перший тиждень педагогічної практики перші дні дитини в школі передбачає ознайомлення з розпорядком школи; знайомство з першим класом, у якому буде працювати студент-практикант; спостереження за дітьми; відвідування уроків і позакласних закладів, що реалізують вчителі початкових класів, які працюють з цим класом; ознайомлення зі шкільною документацією; вивчення календарно-тематичного плану роботи вчителя початкових класів, педагога-вихователя; ознайомлення з конспектами уроків і позашкільних заходів; ознайомлення з обладнанням і наочністю, навчальними посібниками, дидактичним роздатковим матеріалом та з методикою їх використання на уроках.

Усі уроки вчителів студенти відвідують упродовж усієї практики. Практиканти мають бути присутніми на батьківських зборах, долучатися до індивідуальної роботи з учнями.

Другий тиждень практиканти продовжувати спостерігати за діяльністю вчителя/вчителів класу та аналізувати проведенні уроки. У разі потреби вони можуть звертатися за допомогою до вчителя, педагога-вихователя або методиста, відповідального за реалізацію практики в даній школі. Усього студенти мають зробити аналіз *від 18 (мінімум) до 36 уроків та від 1 до 4 позакласних заходів в початковій школі*. Самоаналіз трьох з проведених занять (включно зі Святом першого вересня) вкладається у папку зі звітною документацією.

На підсумковій конференції студенти виступають з повідомленнями за результатами проходження практики в кожній окремій школі (у вигляді презентації та обов'язково з відео та фото підтвердженнями). Матеріали в електронному вигляді (фотографії, відеозаписи уроків, виховних занять) надаються відповідальному методисту для викладаються на дистанційну платформу Moodle. Цією роботою керують старости груп.

Обов'язки практиканта:

1. Виконувати загальні обов'язки
2. Брати участь у:
  - підготовці школи до зустрічі першокласників і проведенні Дня Знань;
  - вивченні рівня компетентностей першокласників;
  - підготовці навчальних занять (виготовленні наочних посібників, роздаткового матеріалу);
  - організації та проведенні перерв;
  - організаційних заходах (екскурсії по школі, прийом та проведення дітей додому тощо);
  - індивідуальній роботі з дитиною, про яку складається психолого-педагогічна характеристика;

- індивідуальній роботі з батьками цих дітей.
3. Повторити теоретичний матеріал з лінгвістичних, методичних, психолого-педагогічних дисциплін.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Вимоги до звітної документації

Форми звітності студента про практику: вся документація готується в електронному вигляді і прикріплюється на окрему сторінку практики, що розміщення на сайті дистанційного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Загальний звіт про проходження пропедевтичної практики «Перші дні дитини в школі у ЗЗСО»:

1. Атестаційний лист (див. Додаток Г).
2. Щоденник:
  - адміністрація школи;
  - розклад уроків, дзвінків, список учнів класу;
  - щоденні записи (відвідування уроків, аналіз уроків, виховних заходів, позакласна робота).
3. Характеристика класу.
4. Психолого-педагогічна характеристика на учня-першокласника.
5. Фото та відеоматеріали підтвердження проходження практики.

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів

За результатами практики здобувачів 3 курсів виставляються оцінки за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» та в шкалі ECTS.

90-100	A Відмінно	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
82-89	B Добре	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
74-81	C Добре	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
64-73	D Задовільно	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
60-63	E Задовільно	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
35-59	FX Незадовільно з вимогами педагогічного навчання	№ 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11
1-34	F Незадовільно з вимогами педагогічного навчання	№ 1, 2, 3

2.1.4. Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку

«Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку» є важливим етапом професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів. Вона дозволяє здобувачам вищої педагогічної освіти закріпити теоретичні знання та набуті практичних навичок роботи з дітьми молодшого шкільного віку в умовах пришкільного табору.

Тривалість *Навчальної педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти продовж 2 тижнів 4 семестру у червні.*

Загальна оцінка практики є комплексною, складається з відгуків одержаних за кожний день практики, оформленого щоденника з проходження практики, підготовки звіту, участі у підсумковій конференції.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

МЕТА практики: ознайомлення з особливостями організації виховного процесу в пришкільному таборі, набуття досвіду планування та проведення різноманітних виховних заходів для дітей молодшого шкільного віку.

ЗАВДАННЯ:

Ознайомитися:

- з нормативно-правовою базою ЗЗСО загалом, та діяльності пришкільного табору зокрема;
- з плануванням та організацією роботи учителів-вихователів табору.

А також:

- спостерігати та аналізувати різні форми виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку.
- вивчати специфіку організації виховної роботи в умовах табору.
- розробляти та проводити різноманітні виховні заходи для дітей молодшого шкільного віку.
- розвивати дослідницькі вміння, пов'язані з вивченням особливостей розвитку молодших школярів.
- формувати навички роботи в колективі, комунікативні вміння.

У результаті проходження навчальної практики у студента-практиканта мають бути сформовані програмні компетентності та відповідні програмовані результати навчання (відповідно освітньо-професійної програми Початкова освіта) (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Набір програмних компетентностей і програмних результатів,
що забезпечує Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО
в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку
відповідно до освітньо-професійної програми [8]**

Назва педагогічної практики	Програмні компетентності	Програмні результати
Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1,3,4,7- 9,11,13-18

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

ОБ'ЄКТОМ педагогічної практики є дитячі колективи пришкільного табору ЗЗСО.

Напрями діяльності студентів-практикантів:

I. Навчальний. Передбачає вивчення особливостей організації виховного процесу в пришкільному таборі.

Види діяльності:

- ознайомлення з нормативно-правовою базою ЗЗСО, що регламентує роботу табору.
- вивчення специфіки планування виховної роботи у таборі.
- ознайомлення з методами та формами організації дозвілля дітей.
- спостереження та аналіз виховних заходів, проведених вчителями-вихователями.
- відвідування інструктивних нарад та консультацій з методистом табору.

II. Виховний.

Реалізується через безпосередню виховну роботу студентів з дітьми молодшого шкільного віку.

Види діяльності:

- розробка конспектів та проведення різноманітних виховних заходів (ігор, конкурсів, свят, екскурсій тощо);
- організація навчально-пізнавальної діяльності вихованців табору;
- формування у здобувачів початкової освіти навичок самообслуговування, культури поведінки;
- аналіз та самоаналіз проведеної виховної роботи.

III. Дослідницький напрям.

Сприяє розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів початкових класів.

Види діяльності:

- вивчення вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів;
- підготовка психолого-педагогічної характеристики дитячого колективу;
- ознайомлення з передовим педагогічним досвідом організації пришкільних таборів;
- робота з методичною літературою з проблем виховання молодших школярів;
- написання звіту про проходження практики

IV. Особистісно-розвивальний.

Педагогічна практика являю собою одну із форм самостійної роботи студента, в умовах якої формується самостійність, самоаналіз, самоконтроль, відповідальність, воля, дисциплінованість майбутнього вчителя, його свідоме ставлення до професійної діяльності. Щоб допомогти студентам-практикантам у процесі саморозвитку, формування особистості майбутнього спеціаліста, пропонуються такі види діяльності:

- аналіз проведених занять, робота над усуненням помилок;
- написання звіту про проходження Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку;
- удосконалення індивідуального стилю педагогічної діяльності;
- відвідування консультацій методиста;
- ознайомлення з досвідом роботи досвідчених учителів;
- робота з періодичною, методичною літературою.

Вимоги до проходження практики

1. Перед проходженням практики здобувачу вищої освіти необхідно ознайомитися з:

- Програмою практики;
- Методичними рекомендаціями щодо організації виховної роботи в пришкільному таборі;
- Схемами аналізу, самоаналізу проведених виховних заходів;
- Структурою звіту з практики;
- Критеріями оцінювання діяльності практикантів;
- Обов'язками здобувачів-практикантів;
- Вимогами до проведення виховних заходів.

2. Практикант зобов'язаний бути присутнім на всіх запланованих заходах табірної зміни.

3. До кожного виховного заходу практикант має ретельно готуватися, розробляючи детальний конспект.

4. здобувач вищої освіти повинен акуратно та грамотно оформити всю звітну документацію.

Нормування навчальних навантажень

Практика «Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО в пришкільних таборах» триває 2 тижні у червні.

Протягом практики здобувачі освіти мають оволодіти вміннями:

- аналізувати виховні заходи, проведені вихователями табору;
- творчо підходити до розробки сценаріїв та проведення різноманітних виховних занять, ігор, свят;
- виготовляти дидактичні матеріали, атрибути для організації дозвілля дітей;
- здійснювати самоаналіз результатів власної виховної діяльності;
- самостійно підбирати і опрацьовувати методичну літературу з питань виховання.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Перший тиждень передбачає ознайомлення з режимом роботи табору, вивчення контингенту вихованців, спостереження за діяльністю вихователів. Практиканти відвідують виховні заходи, ознайомлюються з плануванням роботи, методикою підготовки і проведення різних форм організації дозвілля дітей.

Протягом *другого тижня* здобувачі вищої освіти працюють на посаді вихователя пришкільного табору. Загалом кожен практикант має провести від 5 до 10 групових заходів та здійснити самоаналіз 2-3 власних занять.

На підсумковій конференції практиканти презентують результати практики, використовуючи фото/відеоматеріали. Вся звітна документація в електронному вигляді надається методисту для розміщення на платформі Moodle.

Обов'язки практиканта:

1. Виконувати загальні обов'язки відповідно до вимог і правил пришкільного табору.

2. Брати участь у:

- підготовці розважально-пізнавальної програми для зустрічі й знайомства з вихованцями табірної зміни;
- виготовленні дидактичних матеріалів, наочності для проведення виховних занять та ігор;
- організації та проведенні рухливих перерв, конкурсів, змагань на свіжому повітрі;

- організації екскурсій, походів, виїздів до місць відпочинку тощо;
- індивідуальній роботі з окремими вихованцями з метою вивчення їхніх індивідуальних рис та складання психолого-педагогічних характеристик;
- консультуванні батьків з питань організації дозвілля та розвитку дітей.

3. Повторити й актуалізувати теоретичні знання з педагогіки, психології, методики виховної роботи з молодшими школярами.

4. Оновити знань щодо вікових особливостей, інтересів та схильностей дітей молодшого шкільного віку.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Вимоги до звітної документації

Форми звітності студента про практику: вся документація готується в електронному вигляді і прикріплюється на окрему сторінку практики, що розміщення на сайті дистанційного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Загальний звіт про проходження навчально пропедевтичної практики в ЗЗСО в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку

1. Атестаційний лист (див. Додаток Д).

2. Щоденник практиканта:

- загальна інформація про табір;
- розклад роботи табору;
- список вихованців;
- щоденні записи (проведені заходи, їх аналіз, набутий досвід).

3. Характеристика тимчасового дитячого колективу.

4. Фото- та відеоматеріали з підтвердженням проходження практики.

Підсумки практики підводяться на звітній конференції з презентацією результатів.

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів

За результатами практики здобувачів 3 курсів виставляються оцінки за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» та в шкалі ECTS.

№ 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11

№ 1, 2, 3

2.1.5. Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (1-2 класи)

«Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (1-2 класи)» є важливою складовою системи безперервної педагогічної практики для здобувачів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Реалізація цього виду практики демонструє наступність освітнього процесу, забезпечує можливість для здобувачів вищої освіти закріпити теоретичні знання та набути практичного досвіду педагогічної діяльності, пов'язаної з освітнім процесом здобувачів першого циклу початкової освіти. Який здобувачі вищої освіти матимуть нагоду спостерігати, аналізувати та безпосередньо залучатися.

Тривалість *Навчальної педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти продовж 4 тижнів 5 семестру.*

Загальна оцінка практики є комплексною, складається з відгуків одержаних за кожний день практики, оформленого щоденника з проходження практики, складання психолого-педагогічної характеристики здобувача та класу, підготовки звіту, участі у підсумковій конференції.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

МЕТА: формування у здобувачів вищої освіти професійних компетентностей для організації освітнього процесу на першому циклі навчання початкової школи (1-2 класи) відповідно до вимог Стандарту початкової освіти, концепції НУШ на основі діяльнісного підходу, шляхом поєднання набутих здобувачами вищої освіти загальних і професійних компетентностей із практичною діяльністю; розвиток творчої ініціативи, здатності до виконання усіх функцій вчителя початкових класів, до організації освітнього процесу в початковій школі, а також розвиток гнучкого професійного мислення, набуття досвіду творчого використання ідей прогресивних концепцій та інноваційних технологій навчання і виховання молодших школярів

ЗАВДАННЯ:

- ознайомити студентів з:
  - особливостями освітнього процесу першого циклу початкової освіти
  - особливостями організації освітнього середовища в 1-2 класах за концепцією НУШ (обладнання класних кімнат, дидактичні матеріали, інтерактивні методи навчання тощо);
  - особливостями ЗЗСО (напрямами діяльності та специфікою роботи);
- сформувати вміння застосовувати діяльнісний підхід, компетентісну освіту, інтегроване навчання та інші інноваційні методики у роботі з здобувачами 1-2 класів;
- практикувати навички створення сприятливого психологічного клімату, партнерської взаємодії з учнями молодших класів;
- розвивати навички ефективної комунікації, емоційного інтелекту, формувального оцінювання відповідно до вимог НУШ;
- планувати, проводити та аналізувати уроки, виховні заходи в 1-2 класах з урахуванням індивідуальних особливостей учнів;
- розвивати уміння роботи з батьками і брати участь у батьківських зборах.

А також:

- сприяти формуванню у здобувачів вищої освіти цілісного бачення організації освітнього процесу в початковій школі на засадах НУШ;
- розвивати професійні якості майбутніх вчителів: відповідальність, креативність, здатність до самовдосконалення тощо.

У результаті проходження навчальної практики у студента-практиканта мають бути сформовані програмні компетентності та відповідні програмовані результати навчання (відповідно освітньо-професійної програми Початкова освіта) (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Набір програмних компетентностей і програмних результатів, що забезпечує Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (1-2 класи) відповідно до освітньо-професійної програми [8]

Назва педагогічної практики	Програмні компетентності	Програмні результати
Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (1-2 класи)	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1-18

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

ОБ'ЄКТОМ педагогічної практики є учнівські колективи 1-2х класів початкової школи.

Напрями діяльності студентів-практикантів

I. Навчальний.

Цей напрям діяльності передбачає закріплення на практиці здобутих компетентностей з дидактики початкової освіти, педагогіки, психології, вікової психології та методик початкової освіти.

Види діяльності:

- ознайомлення зі змістом роботи вчителя 1-2 класів (планами роботи, класною документацією тощо) з акцентом на перший цикл навчання учнів початкових класів;
- вивчення методичного фонду, технічних, наочних засобів навчання тощо;
- організація ф проведення навчальних уроків і виховних заходів у 1-2 класах відповідно до вимог НУШ;
- планування роботи вчителя;
- відвідування консультацій методиста.
- аналіз уроків та позакласних заходів, проведених учителем класу (щоденник аналізу) з орієнтацією на сучасні вимоги до освітнього процесу початкової школи;
- реалізація ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв;
- проведення індивідуальної роботи зі здобувачами та батьками, а також участь у батьківських зборах;
- робота зі шкільною документацією;
- виготовлення дидактичних матеріалів, наочності до запланованих занять;
- робота з методичною літературою, накопичення педагогічного досвіду.

II. Виховний.

Педагогічна практика у ЗЗСО (1-2 класи) створює гармонійні умови для подальшого розвитку та закріплення, удосконалення й формування нових практичних умінь і навичок у галузі виховної роботи та реалізується через безпосередню виховну роботу студентів зі здобувачами першого циклу початкової освіти.

Види роботи:

- організація освітньої діяльності учнів 1-2 класів (правилами правильної постави, правилами користування олівцем, ручкою,

підручниками, дошкою, дидактичним матеріалом, організацією робочого місця);

- упровадження методів і прийомів формування в реальному педагогічному процесі суб'єктивних відносин «вчитель-учень»;
- розробка конспектів та проведення різноманітних виховних заходів (ігор, конкурсів, свят, екскурсій тощо);
- формування у здобувачів початкової освіти навичок самообслуговування, культури поведінки;
- аналіз та самоаналіз проведеної роботи.

III. Дослідницький напрям.

Сприяє розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів початкових класів.

Види діяльності:

- вивчення вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів;
- підготовка психолого-педагогічної характеристики дитячого колективу;
- ознайомлення з передовим педагогічним досвідом організації пришкольніх таборів;
- робота з методичною літературою з проблем виховання молодших школярів;
- написання звіту про проходження практики

IV. Особистісно-розвивальний

Педагогічна практика є однією з форм самостійної роботи студента, в умовах якої формується самостійність, самоаналіз, самоконтроль, відповідальність, воля, дисциплінованість майбутнього вчителя, його свідоме ставлення до професійної діяльності.

Види діяльності:

- аналіз проведених освітніх занять, робота над усуненням помилок;
- удосконалення індивідуального стилю педагогічної діяльності;
- відвідування консультацій методиста.

Вимоги до проходження практики

1. Перед проходженням практики здобувач вищої освіти повинен ознайомитися з:

- Програмою практики.
- Методичними рекомендаціями щодо проведення уроків у 1-2 класах початкової школи.
- Схемами аналізу, самоаналізу проведених уроків і заходів.
- Схемою звіту.

- Критеріями оцінювання діяльності практикантів.
- Обов'язками здобувачів-практикантів.
- Вимогами до уроків і позакласних заходів.

2. Норма присутності на уроках повинна бути виконана кожним практикантом у повному обсязі.

3. До кожного уроку, позакласного заходу практикант повинен ретельно готуватися, записуючи план-конспект до окремого зошита.

4. Практикант повинен грамотно і охайно оформити звітну документацію.

Нормування навчальних навантажень

Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (1-2 класи) триває 4 тижні. Протягом практики здобувачі освіти повинні оволодіти вміннями:

- аналізувати проведені вчителем уроки та виховні заходи;
- творчо підходити до підготовки та реалізації уроків і виховних заходів, допомагаючи вчителю виготовляти дидактичні, наочні засоби навчання, підбираючи ігри на перервах тощо;
- здійснювати самоаналіз результатів власної педагогічної діяльності, аналізувати проведені заняття та позакласні заходи;
- самостійно і швидко підбирати методичний матеріал з необхідної теми, правильно скласти бібліографічний список тощо.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Організаційно-ознайомлювальний (I тиждень)

На передодні за 1-7 днів до початку проходження практики студенти очно або дистанційно беруть участь в настановній конференції, знайомляться з організаційними аспектами практики її змістом, завданнями, програмою проходження практики, обсягом та порядком проведення заходів, рекомендаціями щодо ведення щоденника практики та робочих записів, оформлення звітної документації. Обирається та/або уточнюється база проходження практики.

У перший день проходження практики в закладі освіти, який визначений як база проходження практики, здійснюється закріплення студентів за класами (1 або 2 класи) і призначення вчителя-наставника, який є вчителем початкових класів в закріпленому за практикантом класі.

Протягом першого тижня студенти виконують такі види роботи:

– ознайомлюються очно або дистанційно із базою проходження практики, її матеріально-методичним забезпеченням, адміністрацією закладу, педагогічним та учнівським колективами (вивчають сайт освітнього закладу);

– вивчають та аналізують представлену на сайті документацію закладу освіти, а саме: розклад уроків та дзвінків, програми, підручники,

календарно-тематичне планування, план виховної роботи вчителя початкових класів;

- ознайомлюються із посадовими обов'язками вчителя початкових класів;

- беруть участь у складанні календарного плану роботи вчителя початкових класів на 1 місяць;

- розробляють календарний графік проходження практики. Визначений графік узгоджується з керівником практики кафедри дошкільної і початкової освіти;

- спостерігають за роботою вчителя-наставника та інших вчителів ЗЗСО, в очному або дистанційному режимі, складають аналіз відвіданих уроків у щоденнику спостережень, один з яких подають деталізовано на оцінювання методисту та/або керівнику практики;

- знайомляться з графіком проведення педради і методичних об'єднань, тематикою, що на них обговорюється, відповідно графіку беруть участь в їх підготовці і проведенні;

- спостерігають за класним колективом для складання вихідної психолого-педагогічної характеристики класного колективу.

Всі отримані результати аналітичної діяльності студент фіксує у щоденнику практики та відповідних додатках до документації. Упродовж першого тижня початкової педагогічної практики студенти активно вивчають особливості організації освітнього процесу в початковій школі, діяльність вчителя початкових класів.

Допомога вчителю початкових класів в організації і здійсненні освітнього процесу (II тиждень)

На другому тижні навчальної педагогічної практики основною функцією практиканта є допомагати вчителю початкових класів в організації і здійсненні освітнього процесу.

Це передбачає виконання наступних видів роботи:

- допомагають вчителю у плануванні освітньої діяльності учнів початкових класів відповідно до календарного плану;

- допомагають вчителю у проектуванні змісту уроків, з використанням ефективних методів і засобів навчання з урахуванням режиму проведення – очно, дистанційно або змішано;

- допомагають вчителю у виготовленні наочних посібників та/або демонстраційних матеріалів до уроку з урахуванням режиму його проведення – для очного, дистанційного або змішаного навчання;

- проєктують окремі фрагменти уроку для їх проведення в очному, дистанційному або змішаному форматах – дидактичні ігри, інтерактивні вправи, фізкультхвилинки, динамічні паузи тощо. Упорядковують їх для звіту як добірку;

– проводять окремі фрагменти уроку (очно, дистанційно або змішано): мотивацію до навчальної діяльності, фізкультхвилинку, динамічні паузи, дидактичні ігри та вправи, інтерактивні вправи, рефлексію тощо;

– систематично переглядають освітні ресурси для пошуку дидактичних матеріалів до уроків, виховних і позакласних заходів орієнтованих на учнів 1 або 2 класів (в залежності від класу проходження практики), що представлені у відкритому доступі, впорядковують добірку з посиланнями на електронні ресурси яку розміщують на он-лайн дошці Padlet і/або Lino it, що є доступною для одногрупників (покликання на ресурс надає керівник практики на настановній конференції);

– продовжують спостерігати за роботою вчителя-наставника та інших вчителів ЗЗСО, в очному або дистанційному режимі і складають аналіз 1 із відвіданих уроків;

– відповідно до плану роботу вчителя з батьками, узгодити напрям діяльності і підготувати необхідні матеріали: анкети і/або бесіди, і/або інформаційні повідомлення тощо;

– разом із вчителем та керівником практики визначити тему для доповіді на методоб'єднанні, у межах його плану роботи ЗЗСО.

Практикування на посаді вчителя початкових класів (III і IV тижні)

Починаючи з третього тижня практики студенти в повному обсязі виконують функцію вчителя початкових класів: організують і проводять уроки відповідно до календарного плану, а також виховні і позакласні заходи.

Протягом третього і четвертого тижнів практиканти виконують такі види роботи:

– планують освітню діяльність відповідно до календарного плану;

– виготовляють наочні посібники та/або демонстраційні матеріали до уроку з урахуванням режиму його проведення – для очного, дистанційного або змішаного навчання;

– добирають оптимальні форми організації навчання відповідно до конкретних умов;

– проєктують зміст уроків, з використанням ефективних методів і засобів навчання з урахуванням режиму проведення – очно, дистанційно або змішано. Результат представляють у вигляді конспекту уроку;

– проводять спроектовані уроки в залежності від режиму навчання в такій кількості:

- ✓ українська мова та читання – 8 уроків,
- ✓ іноземна мова – спостерігати,
- ✓ математика – 5 уроків,

- ✓ я досліджую світ – 6 уроків (реалізувати уроки за такими освітніми галузями: природнича, соціальна і здоров'язбережувальна спостерігати, громадянська та історична),
  - ✓ інформатика – спостерігати,
  - ✓ дизайн і технології – 2 уроки,
  - ✓ мистецтво – 2 уроки,
  - ✓ фізична культура – 4 уроки.
  - здійснюють аналіз відео-/теле- уроків, уроків вчителя та самооцінку конспектів уроків з метою їх подальшого удосконалення. складають самоаналіз 2 уроків на оцінювання;
  - проєктують зміст 2 виховних заходів і 1 позакласного заходу відповідно до плану роботи класу з урахуванням режиму проведення очно або дистанційно. Результат представляють у вигляді конспекту заходу.
  - проводять спроектовані заходи;
  - систематично переглядають теле-/відеоуроки для 1 або 2 класів (в залежності від класу проходження практики), які представлені у відкритому доступі, впорядковують добірку з посиланнями на електронні ресурси яку розміщують на он-лайн дошці Padlet і/або Lino it, що є доступною для одногрупників (покликання на ресурс надає керівник практики на настановчій конференції);
  - разом із вчителем, відповідно до обраної теми готують доповіді на методоб'єднанні, результати якої презентують відповідно до графіку запланованих зустрічей.
  - у кінці четвертого тижня переглядають вихідну психолого-педагогічну характеристику класного колективу та коректують її відповідно отриманого досвіду роботи в ньому;
  - роботу на уроках і під час проведення інших заходів фіксують на світлинах, для подальшого впорядкування звіту практики.
- Вся звітна документація в електронному вигляді надається методисту для розміщення на платформі Moodle.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Вимоги до звітної документації

Форми звітності студента про практику: вся документація готується в електронному вигляді і прикріплюється на окрему сторінку практики, що розміщення на сайті дистанційного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Загальний звіт про проходження навчально пропедевтичної практики в ЗЗСО (1-2 класи)

1. Щоденник практики:

- ✓ Календарний графік проходження практики.
  - ✓ Календарний план навчальної роботи на 1 місяць для учнів класу в якому проходила практика.
  - ✓ Щоденник спостережень
2. Розгорнутий аналіз 2 відвіданих уроків, з посиланням на фото та відео підтвердження.
  3. Розгорнути самоаналіз 2 уроків.
  4. Плани-конспекти проведених відповідно до вимог практики уроків.
  5. Розгорнуті конспекти проведення 4 залікових уроків: по одному із таких предметів як українська мова, математика, я досліджую світ і четвертий – на вибір студента.
  6. Конспекти проведення виховного і позакласного заходу з предмету.
  7. Добірка проведених на 2 тижні фрагментів уроків.
  8. Психолого-педагогічна характеристика класного колективу.
  9. Добірка теле-/відео уроків, дидактичних матеріалів до уроків, виховних і позакласних заходів орієнтованих на учнів 1–2 класів, які представлені у відкритому доступі, з посиланнями на електронні ресурси, впорядкована і розміщена на он-лайн дошці Padlet і/або Lino it.
  10. Результати індивідуальної роботи з учнями та роботи з батьками.
  11. Доповідь для методоб'єднання.
  12. Фото і відео матеріали до звіту.
  13. Атестаційний лист (див. Додаток Е).

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів

За результатами практики здобувачів 3 курсів виставляються оцінки за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» та в шкалі ECTS.

90-100	A Відмінно	№ 1- 11
82-89	B Добре	№ 1-11
74-81	C Добре	№ 1-11
64-73	D Задовільно	№ 1- 11
60-63	E Задовільно	№ 1- 11
35-59	FX Незадовільно з обов'язковим повторним складанням	№ 1- 11
1-34	F Незадовільно з обов'язковим повторним складанням дисципліни	№ 1, 2, 3

2.1.6. Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (3-4 класи)

Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (3-4 класи) є невід'ємною складовою системи безперервної педагогічної практики для здобувачів вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта». Реалізація цього виду практики демонструє наступність освітнього процесу, дозволяє майбутнім вчителям початкових класів поглибити розуміння особливостей навчання та розвитку учнів другого циклу (3-4 класи) початкової школи.

Ця практика надає можливість здобувачам вищої освіти закріпити теоретичні знання та набути практичного досвіду педагогічної діяльності, пов'язаної з організацією освітнього процесу для учнів 3-4 класів ЗЗСО. Студенти матимуть нагоду спостерігати, аналізувати та безпосередньо долучатися до проведення уроків, позакласних заходів, роботи з батьками та іншої діяльності, характерної для вчителів початкових класів.

Практика сприятиме формуванню у майбутніх педагогів професійних компетентностей, необхідних для ефективної організації освітнього процесу в 3-4 класах, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів цієї вікової категорії.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

МЕТА: формування у здобувачів вищої освіти професійних компетентностей для організації освітнього процесу на другому циклі навчання початкової школи (3-4 класи) відповідно до вимог Стандарту початкової освіти, концепції НУШ на основі діяльнісного підходу, шляхом поєднання набутих здобувачами вищої освіти загальних і професійних компетентностей із практичною діяльністю; розвиток творчої ініціативи, здатності до виконання усіх функцій вчителя початкових класів, до організації освітнього процесу в початковій школі, а також розвиток гнучкого професійного мислення, набуття досвіду творчого використання ідей прогресивних концепцій та інноваційних технологій навчання і виховання молодших школярів

ЗАВДАННЯ:

- ознайомити здобувачів вищої освіти з:
  - особливостями освітнього процесу другого циклу початкової освіти
  - особливостями організації освітнього середовища в 3-4 класах за концепцією НУШ (обладнання класних кімнат, дидактичні матеріали, інтерактивні методи навчання тощо);
  - особливостями ЗЗСО (напрямами діяльності та специфікою роботи);

- сформувати вміння застосовувати діяльнісний підхід, компетентнісну освіту, інтегроване навчання та інші інноваційні методики у роботі з здобувачами 3-4 класів;
- практикувати навички створення сприятливого психологічного клімату, партнерської взаємодії з учнями молодших класів;
- розвивати навички ефективної комунікації, емоційного інтелекту, формувального оцінювання відповідно до вимог НУШ;
- планувати, проводити та аналізувати уроки, виховні заходи в 3-4 класах з урахуванням індивідуальних особливостей учнів;
- розвивати уміння роботи з батьками і брати участь у батьківських зборах.

А також:

- сприяти формуванню у здобувачів вищої освіти цілісного бачення організації освітнього процесу в початковій школі на засадах НУШ;
- розвивати професійні якості майбутніх вчителів: відповідальність, креативність, здатність до самовдосконалення тощо.

У результаті проходження навчальної практики у студента-практиканта мають бути сформовані програмні компетентності та відповідні програмовані результати навчання (відповідно освітньо-професійної програми Початкова освіта) (див. табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Набір програмних компетентностей і програмних результатів, що забезпечує Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (3-4 класи) відповідно до освітньо-професійної програми [8]

Назва педагогічної практики	Програмні компетентності	Програмні результати
Навчальна педагогічна практика в ЗЗСО (3-4 класи)	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1-18

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

ОБ'ЄКТОМ педагогічної практики є учнівські колективи 3-4х класів початкової школи.

Напрями діяльності студентів-практикантів

I. Навчальний.

Цей напрям діяльності передбачає закріплення на практиці здобутих компетентностей з дидактики початкової освіти, педагогіки, психології, вікової психології та методик початкової освіти.

Види діяльності:

- ознайомлення зі змістом роботи вчителя 3-4 класів (планами роботи, класною документацією тощо) з акцентом на перший цикл навчання учнів початкових класів;
- вивчення методичного фонду, технічних, наочних засобів навчання тощо;
- організація ф проведення навчальних уроків і виховних заходів у 3-4 класах відповідно до вимог НУШ;
- практикування формального оцінювання;
- планування роботи вчителя;
- відвідування консультацій методиста.
- аналіз уроків та позакласних заходів, проведених учителем класу (щоденник аналізу) з орієнтацією на сучасні вимоги до освітнього процесу початкової школи;
- реалізація ранкових зустрічей, рефлексій, фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв;
- проведення індивідуальної роботи зі здобувачами та батьками, а також участь у батьківських зборах;
- робота зі шкільною документацією;
- виготовлення дидактичних матеріалів, наочності до запланованих занять;
- робота з методичною літературою, накопичення педагогічного досвіду.

II. Виховний.

Педагогічна практика у ЗЗСО (3-4 класи) створює гармонійні умови для подальшого розвитку та закріплення, удосконалення й формування нових практичних умінь і навичок у галузі виховної роботи та реалізується через безпосередню виховну роботу студентів зі здобувачами другого циклу початкової освіти.

Види роботи:

- організація освітньої діяльності учнів 3-4 класів (правилами правильної постави, правилами користування олівцем, ручкою, підручниками, дошкою, дидактичним матеріалом, організацією робочого місця);
- упровадження методів і прийомів формування в реальному педагогічному процесі суб'єктивних відносин «вчитель-учень»;
- розробка конспектів та проведення різноманітних виховних заходів (ігор, конкурсів, свят, екскурсій тощо);
- формування у здобувачів початкової освіти навичок самообслуговування, культури поведінки;
- аналіз та самоаналіз проведеної роботи.

III. Дослідницький напрям.

Сприяє розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів початкових класів.

Види діяльності:

- вивчення вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів;
- підготовка психолого-педагогічної характеристики дитячого колективу;
- ознайомлення з передовим педагогічним досвідом організації пришкільних таборів;
- робота з методичною літературою з проблем виховання молодших школярів;
- написання звіту про проходження практики

IV. Особистісно-розвивальний

Педагогічна практика є однією з форм самостійної роботи студента, в умовах якої формується самостійність, самоаналіз, самоконтроль, відповідальність, воля, дисциплінованість майбутнього вчителя, його свідоме ставлення до професійної діяльності.

Види діяльності:

- аналіз проведених освітніх занять, робота над усуненням помилок;
- удосконалення індивідуального стилю педагогічної діяльності;
- відвідування консультацій методиста.

Вимоги до проходження практики

1. Перед проходженням практики здобувач вищої освіти повинен ознайомитися з:

- Програмою практики.
- Методичними рекомендаціями щодо проведення уроків у 3-4 класах початкової школи.
- Схемами аналізу, самоаналізу проведених уроків і заходів.
- Схемою звіту.
- Критеріями оцінювання діяльності практикантів.
- Обов'язками здобувачів-практикантів.
- Вимогами до уроків і позакласних заходів.

2. Норма присутності на уроках повинна бути виконана кожним практикантом у повному обсязі.

3. До кожного уроку, позакласного заходу практикант повинен ретельно готуватися, записуючи план-конспект до окремого зошита.

4. Практикант повинен грамотно і охайно оформити звітну документацію.

Нормування навчальних навантажень

Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (3-4 класи) триває 4 тижні. Протягом практики здобувачі освіти повинні оволодіти вміннями:

- аналізувати проведені вчителем уроки та виховні заходи;
- творчо підходити до підготовки та реалізації уроків і виховних заходів, допомагаючи вчителю виготовляти дидактичні, наочні засоби навчання, підбираючи ігри на перервах тощо;
- здійснювати самоаналіз результатів власної педагогічної діяльності, аналізувати проведені заняття та позакласні заходи;
- самостійно і швидко підбирати методичний матеріал з необхідної теми, правильно складати бібліографічний список тощо.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Організаційно-ознайомлювальний (I тиждень)

На передодні за 1-7 днів до початку проходження практики студенти очно або дистанційно беруть участь в настановній конференції, знайомляться з організаційними аспектами практики її змістом, завданнями, програмою проходження практики, обсягом та порядком проведення заходів, рекомендаціями щодо ведення щоденника практики та робочих записів, оформлення звітної документації. Обирається та/або уточнюється база проходження практики.

У перший день проходження практики в закладі освіти, який визначений як база проходження практики, здійснюється закріплення студентів за класами (3 або 4 класи) і призначення вчителя-наставника, який є вчителем початкових класів в закріпленому за практикантом класі.

Протягом першого тижня студенти виконують такі види роботи:

- ознайомлюються очно або дистанційно із базою проходження практики, її матеріально-методичним забезпеченням, адміністрацією закладу, педагогічним та учнівським колективами (вивчають сайт освітнього закладу);
- вивчають та аналізують представлену на сайті документацію закладу освіти, а саме: розклад уроків та дзвінків, програми, підручники, календарно-тематичне планування, план виховної роботи вчителя початкових класів;
- ознайомлюються із посадовими обов'язками вчителя початкових класів;
- беруть участь у складанні календарного плану роботи вчителя початкових класів на 1 місяць;

– розробляють календарний графік проходження практики. Визначений графік узгоджується з керівником практики кафедри дошкільної і початкової освіти;

– спостерігають за роботою вчителя-наставника та інших вчителів ЗЗСО, в очному або дистанційному режимі, складають аналіз відвіданих уроків у щоденнику спостережень, один з яких подають деталізовано на оцінювання керівнику практики;

– знайомляться з графіком проведення педради і методичних об'єднань, тематикою, що на них обговорюється, відповідно графіку беруть участь в їх підготовці і проведенні;

– спостерігають за класним колективом для складання вихідної психолого-педагогічної характеристики класного колективу.

Всі отримані результати аналітичної діяльності студент фіксує у щоденнику практики та відповідних додатках до документації. Упродовж першого тижня навчальної педагогічної практики студенти активно вивчають особливості організації освітнього процесу в початковій школі, діяльність вчителя початкових класів.

Допомога вчителю початкових класів в організації і здійсненні освітнього процесу (II тиждень)

На другому тижні навчальної педагогічної практики основною функцією практиканта є допомагати вчителю початкових класів в організації і здійсненні освітнього процесу.

Це передбачає виконання наступних видів роботи:

– допомагають вчителю у плануванні освітньої діяльності учнів початкових класів відповідно до календарного плану;

– допомагають вчителю у проектуванні змісту уроків, з використанням ефективних методів і засобів навчання з урахуванням режиму проведення – очно, дистанційно або змішано;

– допомагають вчителю у виготовленні наочних посібників та/або демонстраційних матеріалів до уроку з урахуванням режиму його проведення – для очного, дистанційного або змішаного навчання;

– проєктують окремі фрагменти уроку для їх проведення в очному, дистанційному або змішаному форматах – дидактичні ігри, інтерактивні вправи, фізкультхвилинки, динамічні паузи тощо. Упорядковують їх для звіту як добірку;

– проводять окремі фрагменти уроку (очно, дистанційно або змішано): мотивацію до навчальної діяльності, фізкультхвилинку, динамічні паузи, дидактичні ігри та вправи, інтерактивні вправи, рефлексію тощо;

– систематично переглядають освітні ресурси для пошуку дидактичних матеріалів до уроків, виховних і позакласних заходів

орієнтованих на учнів 3 або 4 класів (в залежності від класу проходження практики), що представлені у відкритому доступі, впорядковують добірку з посиланнями на електронні ресурси яку розміщують на он-лайн дошці Padlet і/або Lino it, що є доступною для однокласників (покликання на ресурс надає керівник практики на настановній конференції);

- продовжують спостерігати за роботою вчителя-наставника та інших вчителів ЗЗСО, в очному, дистанційному або змішаному режимі і складають аналіз 1 із відвіданих уроків;

- відповідно до плану роботи вчителя з батьками, узгодити напрям діяльності і підготувати необхідні матеріали: анкети і/або бесіди, і/або інформаційні повідомлення тощо;

- разом із вчителем та керівником практики визначити тему для доповіді на методоб'єднанні, у межах його плану роботи ЗЗСО.

Практикування на посаді вчителя початкових класів (III – VI тижні)

Починаючи з третього тижня практики студенти в повному обсязі виконують функцію вчителя початкових класів: організовують і проводять уроки відповідно до календарного плану, а також виховні і позакласні заходи.

Протягом третього і четвертого тижнів практиканти виконують такі види роботи:

- планують освітню діяльність відповідно до календарного плану;
- виготовляють наочні посібники та/або демонстраційні матеріали до уроку з урахуванням режиму його проведення – для очного, дистанційного або змішаного навчання;

- добирають оптимальні форми організації навчання відповідно до конкретних умов;

- проєктують зміст уроків, з використанням ефективних методів і засобів навчання з урахуванням режиму проведення – очно, дистанційно або змішано. Результат представляють у вигляді конспекту уроку;

- проводять спроектовані уроки в залежності від режиму навчання в такій кількості:

- ✓ українська мова та читання – 16 уроків,
- ✓ іноземна мова – 8 уроків,
- ✓ математика – 10 уроків,
- ✓ я досліджую світ – 6 уроків (реалізувати уроки за такими освітніми галузями: природнича, соціальна і здоров'язбережувальна спостерігати, громадянська та історична),
- ✓ інформатика – 4 уроки;
- ✓ дизайн і технології – 4 уроки,
- ✓ мистецтво – 4 уроки,

- ✓ фізична культура – 8 уроків.
  - здійснюють аналіз відео-/теле- уроків, уроків вчителя та самооцінку конспектів уроків з метою їх подальшого удосконалення. складають самоаналіз 2 уроків на оцінювання;
  - проєктують зміст 2 виховних заходів і 2 позакласних заходів відповідно до плану роботи класу з урахуванням режиму проведення очно або дистанційно. Результат представляють у вигляді конспекту заходу.
  - проводять спроектовані заходи;
  - систематично переглядають теле-/відеоуроки для 3 або 4 класів (в залежності від класу проходження практики), які представлені у відкритому доступі, впорядковують добірку з посиланнями на електронні ресурси яку розміщують на он-лайн дошці Padlet і/або Lino it, що є доступною для одногрупників (покликання на ресурс надає керівник практики на наставній конференції);
  - разом із вчителем, відповідно до обраної теми готують доповіді на методоб'єднанні, результати якої презентують відповідно до графіку запланованих зустрічей.
  - у кінці шостого тижня переглядають вихідну психолого-педагогічну характеристику класного колективу та коректують її відповідно отриманого досвіду роботи в ньому;
  - роботу на уроках і під час проведення інших заходів фіксують на світлинах, для подальшого впорядкування звіту практики.
- Уся звітна документація в електронному вигляді надається методисту для розміщення на платформі Moodle.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Вимоги до звітної документації

Форми звітності студента про практику: вся документація готується в електронному вигляді і прикріплюється на окрему сторінку практики, що розміщення на сайті дистанційного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Загальний звіт про проходження навчально педагогічної практики в ЗЗСО (3-4 класи)

1. Щоденник практики:
  - ✓ Календарний графік проходження практики.
  - ✓ Календарний план навчальної роботи на 1 місяць для учнів класу в якому проходила практика.
  - ✓ Щоденник спостережень

2. Розгорнутий аналіз 2 відвіданих уроків, з посиланням на фото та відео підтвердження.
3. Розгорнути самоаналіз 2 уроків.
4. Плани-конспекти проведених відповідно до вимог практики уроків.
5. Розгорнуті конспекти проведення 4 залікових уроків: по одному із таких предметів як українська мова, математика, я досліджую світ і четвертий – на вибір студента.
6. Конспекти проведення виховного і позакласного заходу з предмету.
7. Добірка проведених на 2 тижні фрагментів уроків.
8. Психолого-педагогічна характеристика класного колективу.
9. Добірка теле-/відео уроків, дидактичних матеріалів до уроків, виховних і позакласних заходів орієнтованих на учнів 3–4 класів, які представлені у відкритому доступі, з посиланнями на електронні ресурси, впорядкована і розміщена на он-лайн дошці Padlet і/або Lino it.
10. Результати індивідуальної роботи з учнями та роботи з батьками.
11. Доповіді для методоб'єднання.
12. Фото і відео матеріали до звіту.
13. Атестаційний лист (див. Додаток Ж)

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів

За результатами практики здобувачів 3 курсів виставляються оцінки за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» та в шкалі ECTS.

90-100	A Відмінно	№ 1- 11
82-89	B Добре	№ 1- 11
74-81	C Добре	№ 1- 11
64-73	D Задовільно	№ 1- 11
60-63	E Задовільно	№ 1- 11
35-59	FX Незадовільно з необхідністю повторного випадку	№ 1- 11
1-34	F Незадовільно з обов'язковим повторним випадком дисципліни	№ 1, 2, 3

2.1.7. Виробнича педагогічна практика в ЗЗСО (початкові класи)

Виробнича педагогічна практика є заключним етапом практичної підготовки майбутніх учителів початкових класів. До проходження цієї практики допускаються здобувачі, які успішно виконали всі попередні види педагогічної практики.

Під час проходження виробничої практики здобувачі вищої освіти виконують обов'язки вчителя початкових класів, зокрема проводять уроки, виховні заходи, здійснюють позакласну виховну роботу, позакласну навчальну роботу з предметів, а також індивідуальну роботу з учнями та батьками.

Особливістю виробничої педагогічної практики на IV курсі є виконання студентами всіх функцій вчителя початкових класів, а не окремих видів педагогічної діяльності. Студент-практикант опиняється у подвійній ситуації: з одного боку, він залишається студентом, робота якого корегується та контролюється, з іншого боку, він є повноцінним членом педагогічного колективу, що несе повну відповідальність за свою роботу.

До проходження виробничої практики студенти завершують вивчення курсів психолого-педагогічного циклу та опановують методики навчання всіх освітніх галузей початкової школи, що створює сприятливі умови для застосування набутих теоретичних знань і практичних умінь у роботі.

При підготовці до проходження виробничої практики рекомендується проводити консультації та оглядові лекції викладачів і методистів з найважливіших і найскладніших загальних питань методики викладання дисциплін початкової школи. Також доцільно організовувати виставки методичних матеріалів, наукової літератури та попередніх наукових робіт здобувачів вищої освіти для допомоги практикантам, а також проводити консультації з психолого-педагогічних та методичних проблем, використання сучасних технологій в освітньому процесі початкової школи.

Під час проходження виробничої практики на IV курсі студентам слід практикувати свій власний стиль педагогічної діяльності та педагогічний імідж.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

МЕТА: продовжувати формування інтегральної, загальної і фахової компетентностей підготовки вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти студентів у процесі здійснення професійних обов'язків майбутніх учителів початкових класів; розвивати творчу ініціативу, здатність до виконання усіх функцій вчителя початкових класів, до організації освітнього процесу в початковій школі відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти, а також розвивати гнучке

професійне мислення, креативний підхід до використання ідей прогресивних концепцій та інноваційних технологій навчання і виховання учнів початкових класів; розвивати у здобувачів поглиблений інтерес до початкової освіти для подальшого навчання і творчого розвитку.

ЗАВДАННЯ:

- ознайомити здобувачів вищої освіти з особливостями ЗЗСО (напрямами діяльності та специфікою роботи);
- практикувати планування та проведення уроків з використанням методик викладання різних дисциплін початкової школи, використовуючи творчі підходи та інноваційні методи та ураховуючи індивідуальні особливості учнів.
- практикувати проведення інтегрованих уроків, поєднуючи знання з різних предметів для створення цілісної картини світу в учнів.
- розробляти та використовувати дидактичні матеріали, наочність відповідно до вимог навчальної програми у тому числі з використанням хмарних технологій;
- створювати сприятливий психологічний клімат, партнерську взаємодію з учнями молодших класів;
- організовувати та проводити позакласні виховні заходи, ранкові зустрічі тощо;
- проводити індивідуальні консультації з учнями та їх батьками, брати участь у батьківських зборах;
- проводити регулярний самоаналіз педагогічної діяльності з метою виявлення і усунення недоліків.

А також:

- сприяти формуванню у здобувачів вищої освіти цілісного бачення організації освітнього процесу в початковій школі на засадах НУШ;
- розвивати професійні якості майбутніх вчителів: відповідальність, гнучкість, креативність, здатність до самовдосконалення через дослідження новітніх підходів у педагогіці початкової школи;
- відвідувати методичні семінари, тренінги, майстер-класи для підвищення професійної компетентності у межах ЗЗСО і поза ним.

У результаті проходження виробничої практики у студента-практиканта мають бути сформовані програмні компетентності та відповідні програмовані результати навчання (відповідно освітньо-професійної програми Початкова освіта) (див. табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Набір програмних компетентностей і програмних результатів, що забезпечує Виробнича педагогічна практика в ЗЗСО (початкові класи) відповідно до освітньо-професійної програми [8]

Назва педагогічної практики	Програмні компетентності	Програмні результати
Виробнича педагогічна практика в ЗЗСО (початкові класи)	Інтегральна, ЗК 1-8, СК 1-14	ПРН 1-18

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

ОБ'ЄКТОМ педагогічної практики є здобувачі початкової школи.

Напрями діяльності студентів-практикантів

I. Навчальний.

Цей напрямок діяльності передбачає закріплення на практиці здобутих теоретичних знань з методики навчання освітніх галузей початкової школи, а також з педагогіки, психології, інноваційних методик і технологій тощо.

Види діяльності:

- ознайомлення із змістом роботи вчителя молодших класів, з особливостями організації освітнього процесу конкретного класу, роботою вихователя, вчителів-предметників;
- вивчення методичного фонду класу, школи, технічних, наукових засобів навчання;
- ознайомлення з календарно-тематичними планами, конспектами уроків вчителя;
- складання власного індивідуального плану освітньої діяльності на весь період педагогічної практики;
- розробка уроків, проведення уроків та їх аналіз;
- відвідування консультацій методистів з підготовки та проведення уроків, виховних заходів з предмету;
- проведення відкритих уроків з усіх галузей початкової освіти;
- відвідування, аналізування відкритих уроків, виховних заходів з предмету;
- аналізування проведених власних пробних уроків;
- складання конспектів всіх проведених уроків за період практики;
- розроблення, підготовка, організація, проведення відкритого виховного заходу. самоаналіз заходу;
- планування й проведення позакласних занять;
- робота з шкільною документацією;

- виготовлення дидактичних матеріалів, наочних засобів до запланованих уроків та виховних занять;
- індивідуальна робота з учнями, що відстають у навчанні;
- ведення записів у педагогічному щоденнику (щоденні спостереження, самоаналіз проведеної навчально-виховної роботи, щотижневий звіт та планування на наступний тиждень);
- участь у проведенні педагогічних семінарів, методичних об'єднань вчителів, відвідування відкритих уроків вчителів та практикантів;
- проведення індивідуальної роботи зі здобувачами та батьками, а також участь у батьківських зборах;
- ознайомлення з роботою асистента учителя та методикою роботи вчителя з дітьми з особливими потребами (за можливістю);
- вивчення досвіду кращих вчителів школи;
- робота з методичною, науковою літературою;
- оформлення методичних розробок відкритих уроків;
- написання самоаналізу проведених уроків.

II. Виховний

Педагогічна практика у школі створює гармонійні умови для подальшого розвитку і закріплення, удосконалення педагогічних вмінь здобувачів вищої освіти, формування їх нових практичних вмінь та навичок. Передбачається більш глибоке оволодіння методикою вивчення дитячого колективу, окремих учнів, методикою виховної роботи з учнями початкових класів.

Види роботи:

- планування виховних заходів (з естетичного, екологічного, морального, фізичного, трудового виховання);
- підготовка й проведення відкритого виховного заходу та оформлення методичної розробки цього заходу. самоаналіз проведеної роботи;
- індивідуальна робота з окремими учнями;
- відвідування методичних семінарів, присвячених проблемам виховання учнів початкових класів;
- виконання творчих педагогічних завдань (анкети, бесіди, спостереження);
- опрацювання методичної літератури;
- ознайомлення з планом виховної роботи класного керівника, вихователя гпд, керівників гуртків та здійснення професійної діяльності у відповідності до них.

III. Дослідницький

Передбачається можливість проведення педагогічного експерименту з теми дослідження, підготовка до написання курсової роботи з методик початкової школи та/або наукової роботи здобувачів вищої освіти. Наукові

наробки мають бути основані на фактичному матеріалі, одержаному шляхом проведення експерименту.

Види діяльності:

- вибір теми дослідження чи формулювання наукової гіпотези;
- повторення теоретичного матеріалу з основ наукових досліджень;
- з'ясування науково-логічного апарату педагогічного дослідження (мета, предмет, об'єкт, завдання);
- складання й погодження з науковим керівником, календарного плану спостережень, постановки дослідження й оформлення кожного розділу наукового доробку;
- робота з методичною, науковою літературою. підбір літератури з теми дослідження;
- проведення практичної частини дослідження чи апробація теоретичних напрацювань;
- аналіз отриманих результатів (бесід, анкет, опитувань, тестів, спостережень, продуктів творчої самостійної діяльності учнів тощо);
- відвідування індивідуальних консультацій наукового керівника;
- самоаналіз власної роботи з дослідження обраної педагогічної проблеми;

IV. Особистісно-розвивальний

Педагогічна практика є однією з форм самостійної роботи здобувачів вищої освіти, у якій розвиваються самостійність, самоаналіз, самоконтроль і відповідальність майбутнього вчителя початкових класів, а також його свідоме ставлення до професійної діяльності.

Види діяльності:

- планування процесу саморозвитку, вдосконалення творчих здібностей;
- заповнення таблиці проведення обов'язкових уроків, запланованих на період виробничої педагогічної практики;
- аналіз та рефлексія після проведених уроків, робота над усуненням недоліків;
- оформлення самоаналізу результатів власної педагогічної діяльності;
- проведення анкетування, тестування з метою визначення власного творчого потенціалу, стилю педагогічного спілкування. Аналіз отриманих результатів;
- удосконалення індивідуального стилю педагогічного спілкування;
- відвідування консультацій методистів, вчителів, наукового керівника;
- виконання завдань для самоконтролю та самоперевірки;

➤ написання звіту про проходження виробничої педагогічної практики у початковій школі.

Вимоги до проходження практики

1. Перед проходженням педагогічної практики студенту необхідно пройти повне медичне обстеження та ознайомитися з:

- програмою практики;
- методичними рекомендаціями щодо проведення уроків, виховних заходів;
- схемами аналізу, самоаналізу проведених уроків та виховних заходів;
- вимогами до проведення дослідницької роботи;
- критеріями оцінювання успіхів практикантів;
- критеріями формального та неформального оцінювання учнів початкових класів;
- з обов'язками студентів-практикантів;
- вимогами до сучасного уроку.

2. Здобувачі вищої освіти, що не звітували відповідальному методисту про стан підготовки до проходження практики, не отримали допуску до проходження практики, не мають права розпочинати роботу в школі. Необхідно підготувати матеріали, що запропоновані методистами з фаху, до проходження практики

3. Норма класно-урочних, позакласних занять, заходів має бути виконана кожним практикантом у повному обсязі.

4. Кожен студент проводить уроки з усіх галузей початкової освіти.

5. Студенти обов'язково відвідують консультації кожного методиста з різних дисциплін, звертаються за порадою, методичною допомогою до методистів та вчителя-класного керівника.

6. Перед проведенням відкритих уроків чи виховних заходів практикант обов'язково має подати на перевірку чернетку майбутнього уроку, виховного заходу вчителю й методисту на перевірку.

7. За допомогою наукового керівника спланувати етапи дослідницької роботи та строки її виконання.

8. Грамотно, охайно оформити всю звітну документацію

9. Щодня вести записи в педагогічному щоденнику, зазначаючи весь спектр роботи за день.

10. До кожного уроку, виховного заходу ретельно готуватися, розробляючи розгорнутий план-конспект заняття.

11. Вчасно повідомити методистам план-графік проведення відкритих уроків, розклад уроків класу.

12. Відвідувати відкриті уроки, приймати участь у педагогічних нарадах, батьківських зборах.

Нормування навчальних навантажень

- Виробнича педагогічна практика (початкові класи) реалізується *на 4 курсі і триває 8 тижнів*.
- Протягом цієї практики студенти мають оволодіти такими вміннями:
  - планувати уроки, виховні заходи;
  - розробляти конспекти уроків, позакласних та позашкільних виховних занять;
  - творчо підходити до підготовки та проведення занять, працювати з методичною літературою, орієнтуватися в навчальних програмах з різних галузей початкової школи;
  - виготовляти дидактичні, наочні засоби навчання до уроків, позакласних і позашкільних занять;
  - обирати найбільш елективні форми, методи, прийоми проведення уроків, позакласних і позашкільних заходів з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учнів молодшого шкільного віку;
  - проводити діагностику рівня розвитку особистості й цілого дитячого колективу, сформованості знань, вмінь, навичок школярів, мотивації їх навчання;
  - здійснювати самоаналіз результатів власної педагогічної діяльності,
  - аналізувати проведені уроки, виховні заходи;
  - самостійно, швидко підбирати методичний матеріал з необхідної теми, правильно складати бібліографічний список літератури, якою користувались протягом проходження практики та написання науково-дослідної роботи;
  - грамотно формулювати науково-логічний апарат власного науково-педагогічного дослідження, володіти основними методами педагогічного експерименту;
  - прогнозувати, організовувати та здійснювати процес власного удосконалення, самовиховання, саморозвитку необхідних професійних здібностей;
  - організовувати й проводити індивідуальну навчально-виховну роботу з окремими учнями;
  - перевіряти зошити, щоденники, продукти творчої роботи учнів, працювати з класним журналом, складання індивідуального плану виховної роботи в конкретному класі;
  - допомога класному керівникові, вихователю ГПД (групи продовженого дня) у всіх видах їх професійної діяльності;
  - відвідування (аналізування) уроків виховних заходів, проведених іншими студентами.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Організаційно-ознайомлювальний (1 тиждень)

На передодні за 1-7 днів до початку проходження практики студенти очно або дистанційно беруть участь в настановній конференції, знайомляться з організаційними аспектами практики її змістом, завданнями, програмою проходження практики, обсягом та порядком проведення заходів, рекомендаціями щодо ведення щоденника практики та робочих записів, оформлення звітної документації. Обирається та/або уточнюється база проходження практики.

У перший день проходження практики в закладі освіти, який визначений як база проходження практики, здійснюється закріплення студентів за класами початкової школи і призначення вчителя-наставника, який є вчителем початкових класів в закріпленому за практикантом класі.

Протягом першого тижня студенти виконують такі види роботи:

- ознайомлюються очно або дистанційно із базою проходження практики, її матеріально-методичним забезпеченням, адміністрацією закладу, педагогічним та учнівським колективами (вивчають сайт освітнього закладу);

- вивчають та аналізують представлену на сайті документацію закладу освіти, а саме: розклад уроків та дзвінків, програми, підручники, календарно-тематичне планування, план виховної роботи вчителя початкових класів;

- ознайомлюються із посадовими обов'язками вчителя початкових класів;

- беруть участь у складанні календарного плану роботи вчителя початкових класів на 2 місяці;

- розробляють календарний графік проходження практики. Визначений графік узгоджується з керівником практики кафедри дошкільної і початкової освіти;

- спостерігають за роботою вчителя-наставника та інших вчителів ЗЗСО, в очному або дистанційному режимі, складають аналіз відвіданих уроків у щоденнику спостережень, один з яких подають деталізовано на оцінювання керівнику практики;

- знайомляться з графіком проведення педради і методичних об'єднань, тематикою, що на них обговорюється, відповідно графіку беруть участь в їх підготовці і проведенні;

- спостерігають за класним колективом для складання вихідної психолого-педагогічної характеристики класного колективу.

Усі отримані результати аналітичної діяльності практикант фіксує у щоденнику практики та відповідних додатках до документації. Упродовж першого тижня виробничої практики студенти активно

вивчають особливості організації освітнього процесу в початковій школі, діяльність вчителя початкових класів.

Допомога вчителю початкових класів в організації і здійсненні освітнього процесу (II тиждень)

На другому тижні виробничої практики основною функцією практиканта є допомагати вчителю початкових класів в організації і здійсненні освітнього процесу.

Це передбачає виконання наступних видів роботи:

– допомагають вчителю у плануванні освітньої діяльності учнів початкових класів відповідно до календарного плану;

– допомагають вчителю у проектуванні змісту уроків, з використанням ефективних методів і засобів навчання з урахуванням режиму проведення – очно, дистанційно або змішано;

– допомагають вчителю у виготовленні наочних посібників та/або демонстраційних матеріалів до уроку з урахуванням режиму його проведення – для очного, дистанційного або змішаного навчання;

– проєктують окремі фрагменти уроку для їх проведення в очному, дистанційному або змішаному форматах – дидактичні ігри, інтерактивні вправи, фізкультхвилинки, динамічні паузи тощо. Упорядковують їх для звіту як добірку;

– проводять окремі фрагменти уроку (очно, дистанційно або змішано): мотивацію до навчальної діяльності, фізкультхвилинку, динамічні паузи, дидактичні ігри та вправи, інтерактивні вправи, рефлексію тощо;

– систематично переглядають освітні ресурси для пошуку дидактичних матеріалів до уроків, виховних і позакласних заходів орієнтованих на учнів початкової школи (в залежності від класу проходження практики), що представлені у відкритому доступі, впорядковують добірку з посиланнями на електронні ресурси яку розміщують на он-лайн дошці Padlet і/або Lino it, що є доступною для однокласників (покликання на ресурс надає керівник практики на настановній конференції);

– продовжують спостерігати за роботою вчителя-наставника та інших вчителів ЗЗСО, в очному, дистанційному або змішаному режимі і складають аналіз відвіданих уроків та виховних заходів;

– відповідно до плану роботи вчителя з батьками, узгодити напрям діяльності і підготувати необхідні матеріали: анкети і/або бесіди, і/або інформаційні повідомлення тощо;

– разом із вчителем та керівником практики визначити тему для доповіді на методоб'єднанні, у межах його плану роботи ЗЗСО.

Практикування на посаді вчителя початкових класів (III – VIII тижні)

Починаючи з третього тижня практики студенти в повному обсязі виконують функцію вчителя початкових класів: організують і проводять уроки відповідно до календарного плану, а також виховні і позакласні заходи.

З третього до восьмого тижнів практиканти виконують такі види роботи:

- планують освітню діяльність відповідно до календарного плану;
- виготовляють наочні посібники та/або демонстраційні матеріали до уроку з урахуванням режиму його проведення – для очного, дистанційного або змішаного навчання;

- добирають оптимальні форми організації навчання відповідно до конкретних умов;

- проєктують зміст уроків, з використанням ефективних методів і засобів навчання з урахуванням режиму проведення – очно, дистанційно або змішано. Результат представляють у вигляді конспекту уроку;

- проводять спроектовані уроки в залежності від режиму навчання в такій кількості:

- ✓ українська мова та читання – 24 уроків,
- ✓ іноземна мова – 16 уроків (з яких 4 спостерігати),
- ✓ математика – 18 уроків,
- ✓ я досліджую світ – 12 уроків (реалізувати уроки за такими освітніми галузями: природнича, соціальна і здоров'язбережувальна спостерігати, громадянська та історична),

- ✓ інформатика – 8 уроки (з яких 2 спостерігати);

- ✓ дизайн і технології – 6 уроки,

- ✓ мистецтво – 6 уроки,

- ✓ фізична культура – 12 уроків.

- здійснюють аналіз відео-/теле- уроків, уроків вчителя та самооцінку конспектів уроків з метою їх подальшого удосконалення. складають самоаналіз 6 уроків на оцінювання;

- проєктують зміст 4 виховних заходів і 2 позакласних заходів відповідно до плану роботи класу з урахуванням режиму проведення очно або дистанційно. Результат представляють у вигляді конспекту заходу.

- проводять спроектовані заходи;

- систематично переглядають теле-/відеоуроки для початкової школи (в залежності від класу проходження практики), що представлені у відкритому доступі, впорядковують добірку з посиланнями на електронні ресурси яку розміщують на он-лайн дошці Padlet і/або Lino it, що є доступною для однокласників (покликання на ресурс надає керівник практики на наставній конференції);

– разом із вчителем, відповідно до обраної теми готують доповіді на методоб'єднанні, результати якої презентують відповідно до графіку запланованих зустрічей.

– у кінці восьмого тижня переглядають вихідну психолого-педагогічну характеристику класного колективу та коректують її відповідно отриманого досвіду роботи в ньому;

– роботу на уроках і під час проведення інших заходів фіксують на світлинах, для подальшого впорядкування звіту практики.

Уся звітна документація в електронному вигляді надається методисту для розміщення на платформі Moodle.

3. ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

3.1. Перелік звітної документації з виробничої педагогічної практики (початкові класи).

1. Звіт про проходження виробничої педагогічної практики початкової школі.

2. Атестаційний лист (завірений підписом директора та круглою печаткою) (див. Додаток І).

3. Характеристика студента-практиканта (у друкованому вигляді, підписується вчителем класу/завучем/директором), завірена печаткою школи (квадратною) (див. Додаток К).

4. Щоденник практики:

– адміністрація школи;

– розклад уроків, дзвінків, список учнів класу;

– план навчально-виховної роботи вчителя;

– індивідуальний план навчально-виховної роботи студента;

– щоденні записи (відвідування уроків, проведення уроків, виховних заходів, допомога класному керівникові, позакласна робота з предмету, позакласна робота).

– щотижневе планування роботи (навчальна, виховна, методична, факультативна, дослідницька робота, відвідування педагогічних семінарів, консультацій методистів тощо);

– щотижневий звіт з проведеної роботи;

– психолого-педагогічна характеристика окремого учня;

– аналіз проведених уроків, заходів, бесід, індивідуальних занять тощо;

– навчально-методична робота з літературою (список використаних джерел, конспектування, тезування статей, підбір віршів, казок, оповідань, музичних та художніх творів).

5. Конспект проведених уроків (окремий документ чи зошит).

6. Таблиця проведених уроків, запланованих на період виробничої практики відповідно до потижневого планування.
7. Методична розробка виховних позакласних та позашкільних заходів відповідно до потижневого планування.
8. Звіт про проведення дослідницької роботи.
9. Методична розробки відкритих уроків.
10. Відеозаписи уроків, майстер-класів, навчальних проєктів тощо.
11. Психолого-педагогічна характеристика класного колективу.
12. Психолого-педагогічна характеристика окремого учня
13. Добірка теле-/відео уроків, дидактичних матеріалів до уроків, виховних і позакласних заходів орієнтованих на учнів початкових класів, що представлені у відкритому доступі, з посиланнями на електронні ресурси, впорядкована і розміщенна на он-лайн дошці Padlet i/або Lino it.
14. Результати індивідуальної роботи з учнями та роботи з батьками.
15. Доповіді для методоб'єднання.
16. Фото і відео матеріали до звіту.

3.2. Перелік звітної документації з виробничої педагогічної практики (початкові класи) для здобувачів, що офіційно працюють на посаді вчителя початкових класів більше 6 місяців.

1. Копія трудової книжки завіреної мокрою печаткою та підписом директора ЗЗСО
2. Характеристика на здобувача як на **фахівця** (тобто вчителя початкових класів) завіреної мокрою печаткою та підписом директора (завуча) ЗЗСО.
3. Фото і відео матеріали до звіту.

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів

За результатами практики здобувачів 3 курсів виставляються оцінки за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» та в шкалі ECTS.

90-100	A Відмінно	№ 1- 11
82-89	B Добре	№ 1- 11
74-81	C Добре	№ 1- 11
64-73	D Задовільно	№ 1- 11
60-63	E Задовільно	№ 1- 11
35-59	Fx Незадовільно з вказівкою подальшого вивчення	№ 1- 11
1-34	F Незадовільно з вказівкою подальшого вивчення дисципліни	№ 1, 2, 3

Таким чином, послідовність різних видів педагогічної практики відіграє ключову роль у професійному становленні майбутніх учителів початкової школи. Починаючи з навчально-пропедевтичної практики на першому курсі, здобувачі вищої освіти поступово занурюються в реалії педагогічної діяльності, засвоюють основи організації освітнього процесу початкової школи, розвивають початкові навички спілкування з учнями та їх батьками.

Наступні види практик передбачають поглиблене освоєння педагогічних методик, розвиток фахової компетентності, інтеграцію теоретичних знань із практичною діяльністю та вдосконалення навичок самоаналізу й самоконтролю. Практиканти набувають досвіду проведення уроків, організації позакласних заходів, роботи з документацією, розробки дидактичних матеріалів тощо.

Особлива увага приділяється розвитку творчої ініціативи, вмінню застосовувати інноваційні технології та методики навчання, що є необхідними для сучасного вчителя. Завдяки систематичному аналізу та самоаналізу, студенти розвивають здатність критично оцінювати свою діяльність, виявляти та усувати недоліки, що сприяє їхньому професійному зростанню та на основі чого будують свою власну педагогічну траєкторію, що відображають особистому у MyWay портфолію.

Отже, запропоноване бачення наступності усіх видів педагогічної практики у СумДПУ імені А.С. Макаренка на освітньо-професійній програмі спеціальності 013 Початкова освіта (ОП Бакалавр) забезпечує комплексний підхід до підготовки майбутніх учителів початкових класів, сприяючи їхньому всебічному професійному становленню, розвитку особистісних якостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності, та формуванню готовності до постійного професійного розвитку.

Виробнича педагогічна практика, як завершальний етап, дозволяє здобувачам вищої педагогічної освіти (ОП Бакалавр) відчувати повну відповідальність за освітній процес, інтегруючи сформовані компетентності та гнучкі вміння. Вони виконують обов'язки вчителя початкових класів, самостійно проводять уроки, здійснюють виховну роботу, планують і реалізують освітні проекти, що формує їхню професійну ідентичність і готовність до самостійної педагогічної діяльності.

2.2. Методичні рекомендації до різних видів практики для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 початкова освіта

У цьому підрозділі розглянемо загальні методичні рекомендації, які допоможуть здобувачам вищої освіти ефективно підготуватися до практики, успішно її пройти та належним чином підготувати звіт про виконану роботу. Дотримання цих рекомендацій сприятиме формуванню у майбутніх учителів початкових класів необхідних професійних компетентностей, критичного мислення, відповідальності та творчого підходу до педагогічної діяльності.

2.2.1. Підготовка до педагогічної практики

Ретельна підготовка до практики є запорукою її успішного проходження. Перш за все, здобувачу вищої освіти необхідно ознайомитися з програмою практики, її цілями, завданнями та вимогами. Важливо також вивчити нормативно-правову базу, яка регулює діяльність закладів загальної середньої освіти, а також ознайомитися з основними документами, що регламентують роботу вчителя початкових класів.

Крім того, рекомендується заздалегідь підготувати необхідні матеріали та обладнання, які можуть знадобитися під час практики. Наприклад, конспекти уроків, дидактичні матеріали, мультимедійні презентації тощо. Переглянути і поповнити власне MyWay-портфоліо, що почали створювати від початку навчання за обраною освітньо-професійною програмою. Це допоможе під час практики почуватися впевнено та продемонструвати свою професійну компетентність.

Також рекомендується взяти участь у настановчій конференції, оскільки – це важливий етап підготовки до успішного проходження педагогічної практики, який сприяє глибокому розумінню мети і завдань педагогічної практики. Ця конференція є не лише вступом до педагогічної практики, але й ключовим моментом у формуванні професійної ідентичності та педагогічної компетентності майбутнього педагога, сприяє побудові власної педагогічної траєкторії.

Настановча конференція має на меті:

1. Ознайомлення з практичними аспектами педагогічної діяльності. Під час конференції здобувачі вищої освіти отримують детальну інформацію про мету і завдання педагогічної практики, основні принципи та методи роботи в школі, навички взаємодії з учнями та колегами, організацію навчального процесу та вирішення педагогічних ситуацій.

2. Аналіз практичних завдань та викликів. Зі здобувачами освіти обговорюються потенційні складнощі, з якими вони можуть зіткнутися під час педагогічної практики, а також надаються рекомендації щодо їх

вирішення. Це допомагає їм глибше розуміти та підготуватися до можливих викликів.

3. Створення атмосфери підтримки та взаємодопомоги. Конференція сприяє формуванню спільного професійного середовища, де здобувачі вищої освіти можуть обмінюватися досвідом, підтримувати один одного та спільно шукати ефективні рішення.

Отже, участь у настановчій конференції має велика значення щодо успішного проходження педагогічної практики:

1. Завдяки настановчій конференції здобувачі вищої освіти отримують не лише необхідні знання, але й впевненість у своїх здібностях та готовність до викликів педагогічної практики.

2. Студенти мають можливість наперед підготуватися до практичної роботи, ретельно продумавши свої дії та стратегії взаємодії з здобувачами початкової освіт та колегами.

3. Конференція сприяє усвідомленню значущості педагогічної професії та важливості постійного самовдосконалення, що сприяє формуванню стійкого позитивного ставлення до своєї майбутньої професії.

Щоб якісно спланувати власну діяльність з підготовки до педагогічної практики пропонуємо чек-лист (див. рис. 2.4).

Чек-лист – це структурований перелік завдань, який допомагає здобувачам вищої освіти організувати та контролювати свою діяльність під час підготовки до педагогічної практики. Його роль полягає у систематизації необхідних кроків та дій, спрямованих на максимальну підготовку до успішного проходження практики.

Пропонуємо відсканувати і завантажити чек-лист (див. рис. 2.4), можна роздрукувати і потім послідовно, виконуючи певне завдання із чек-листа відзначати це. Це дозволить відстежувати свій прогрес та вчасно виправляти можливі відхилення від плану.

Чек-лист допомагає уникнути забуття чи пропуску важливих етапів підготовки, що забезпечує якісну та комплексну підготовку до педагогічної практики.

Чек-лист підготовки до педагогічної практики є незамінним інструментом для успішного завершення цього етапу навчання, оскільки дозволяє здобувачам вищої освіти систематизувати та контролювати свою діяльність, забезпечуючи якісну та комплексну підготовку до майбутньої педагогічної роботи.

За бажанням кожне завдання із чек-листа можна розкласти на менші, більш керовані етапи, що сприятиме ефективнішому їх виконанню.

Спираючись на представлений варіант чек-листа, можна створити власний, відповідно до власних потреб і вподабань.

ЧЕК-ЛИСТ

успішної підготовки
до педагогічної
практики

Завантажте і
заповнюйте

01	Ознайомлення з програмою педагогічної практики	☐
02	Проходження медичного огляду з документальним підтвердженням	☐
03	Підготовка питання до керівника практики щодо проходження педагогічної практики (за потреби)	☐
04	Участь у настановчій конференції	☐
05	Отримання направлення на проходження педагогічної практики у закладі освіти	☐
06	Уточнення місця розміщення та маршруту до закладу освіти визначеного для проходження педагогічної практики	☐
07	Перевірка і доповнення MyWay-портфолію	☐
08	Розуміння всіх дедлайнів виконання завдань педагогічної практики і термінів її проходження	☐

Рис. 2.4. Чек-лист успішної підготовки до педагогічної практики

На сьогодні існує безліч електронних інструментів, які дозволяють створювати і керувати чек-листами. До прикладу такими є: Trello, Todoist, Padlet, Miro.

Ці інструменти дозволяють не лише створювати чек-листи, але й ефективно керувати ними, додавати примітки, встановлювати терміни виконання та нагадування про них. Вони спрощують процес планування та підготовки до педагогічної практики, забезпечуючи зручний інструмент для виконання завдань та відстеження прогресу.

2.2.2. Проходження практики

Під час проходження практики здобувачі вищої освіти повинні дотримуватися низки принципів та правил, що забезпечать ефективність та результативність цього процесу.

По-перше, важливо проявляти ініціативність, відповідальність та творчий підхід у виконанні завдань практики. Не бійтеся експериментувати, пропонувати нові ідеї та методи роботи, проте завжди узгоджуйте свої дії з керівником практики від закладу освіти.

По-друге, необхідно налагодити ефективну комунікацію зі здобувачами початкової освіти, їхніми батьками та колегами. Будьте доброзичливими, тактовними та відкритими до діалогу. Пам'ятайте, що від вашої поведінки та ставлення залежить не лише успішність проходження практики, а й авторитет майбутнього вчителя.

По-третє, на початку педагогічної практики важливо дізнатися у класного керівника про те, за якою типовою освітньою програмою або освітньою програмою здійснюється навчання в класі. Додатково, слід проявити інтерес до того, які підручники використовуються в освітньому процесі. Це допоможе вам краще орієнтуватися в програмі навчання та матеріалах, а також адаптувати свої уроки та методики до потреб конкретного класу. Важливо також запитати про особливості підходів до навчання, можливість застосування інтерактивних методів та інші деталі, які допоможуть вам успішно і продуктивно пройти практику.

По-четверте, слід ретельно фіксувати всі етапи та результати виконаної роботи, оскільки ця інформація буде необхідна для підготовки звіту про проходження практики.

Далі пропонуємо скористатися рекомендаціями за видами практики, що полегшать вашу роботу.

Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (педагогіка і психологія)

1 курс, 2 семестр

Приблизна схема звіту студента-практиканта

Звіт про проходження педагогічної практики повинен містити наступні відомості:

- номер школи, у якій проходила практика;
- час роботи, кількість проаналізованих уроків та занять та перелік інших видів діяльності.

П.І.Б. учителя класу та методиста, котрий здійснював керівництво педагогічною практикою в даній школі.

У звіті подається аналіз роботи, проведеної здобувачем, що вивчалось, у якому обсязі, за якими посібниками, які методичні прийоми були задіяні при підготовці ранкових зустрічей, рефлексій,

фізкультхвилинок, фрагментів виховних занять та перерв або інших навичок і вмінь, які аудіо-відео засоби, який додатковий матеріал, результативність різних видів роботи; словесна оцінка того, що вийшло, а що ні, і чому.

На підставі аналізу виконаної роботи здобувачі можуть висловити пропозиції з покращенням організації та проведення педагогічної практики.

Звіт підписується здобувачем. До звіту додається щоденник спостережень підписаний вчителем класу. Звіт і перелічена документація, оформлені грамотно та охайно, подаються **через тиждень після закінчення практики.**

Схема загального аналізу уроку

I. Цілеспрямованість уроків.

1. Визначити тему уроків, місце уроку в тематичному циклі, тип уроку.

2. Визначити цілі уроку: практичні, виховні, загальноосвітні, розвивальні.

3. Встановити відповідність поставлених цілей типу уроку та його місця в календарному плануванні.

II. Структура та зміст уроку.

1. Зафіксувати етапи уроку в їх послідовності.

2. Установити відповідність прийомів навчання основним цілям уроку.

3. Оцінити раціональність співвідношення дидактичних вправ.

4. Назвати допоміжні засоби навчання, що використовувались, оцінити їх доцільність та ефективність.

III. Активність учнів на уроці.

Визначити основні форми взаємодії вчителя та учнів, їх місце (на якому етапі, для виконання яких завдань) та ефективність.

IV. Мовленнєва поведінка вчителя.

1. Визначити відповідність мовлення учителя мовній нормі, його адаптованість до рівня мовної підготовки учнів.

2. Визначити ступінь володіння висловами класного вжитку.

3. Оцінити чіткість і доступність формулювання учителем завдань для учнів.

V. Результативність уроку.

1. Підсумувати те, чого навчились учні на уроці.

2. Визначити відповідність рівня сформованості навичок і вмінь поставленим цілям.

3. Оцінити об'єктивність і мотиваційний потенціал фідбеку уроку.

1. Визначити відповідність мовлення учителя мовній нормі, його адаптованість до рівня мовної підготовки учнів.

2. Визначити ступінь володіння висловами класного вжитку.

3. Оцінити чіткість і доступність формулювання учителем завдань для учнів.

V. Результативність уроку.

1. Підсумувати те, чого навчились учні на уроці.

2. Визначити відповідність рівня сформованості навичок і вмінь поставленим цілям.

3. Оцінити об'єктивність і мотиваційний потенціал фідбеку уроку.

Аналіз уроку має бути конструктивним і містити пропозиції з його поліпшення. Є.І. Пассовим рекомендовано таку **схему аналізу**:

1. Спочатку визначте правомірність формулювання цілей і завдань уроку, наскільки вони вписуються в цикл календарного планування.

2. Установіть за останньою вправою, а також за результатами діяльності учнів, наскільки досягнуто навчальну мету й чи вирішено співвіднесені з нею завдання.

Визначте міру адекватності вправ, що з'ясує першопричину того, розв'язано чи не розв'язано завдання уроку. З'ясуйте співвідношення різних видів вправ, установіть, чи відповідає послідовність вправ стадіям формування навичок і стадіям розвитку вмінь.

3. Полічіть, як розподілено час на уроці: на головну мету, на розвиток того чи іншого виду діяльності, на те або інше завдання.

4. Визначте загальну логіку уроку (його цілеспрямованість, динамічність, зв'язність), змістовність уроку, його навчальну та виховну цінність.

5. Установіть, як реалізує учитель принцип детиноцентризму та індивідуалізацію освітнього процесу.

6. Проаналізуйте, як володіє учитель технологією проведення уроку: умінням дати чітку настанову, використовувати різні опори й організаційні форми роботи адекватно до цілей і завдань уроку, умінням зайняти роботою всіх, оцінити роботу учнів, проводити окремі види роботи, використовувати прийоми виправлення помилок тощо.

7. Оцініть учителя як мовленнєвого партнера (його вміння спілкуватись, поводитись, говорити виразно, володіти голосом тощо.).

Здобувач-практикант, безумовно, повинен приділити увагу психолого-педагогічному ракурсу аналізу уроку, зокрема, запам'ятовування якого виду використовувалось, які види пам'яті розвивались і якими засобами, чи сприяли створювані ситуації розвитку уяви, який психологічний клімат панував у класі, яким чином він досягався, чи велика освітня цінність використовуваних матеріалів тощо.

Орієнтовна схема аналізу проведеного виховного заходу

1. Клас, дата проведення.
2. Тема, мета заняття.
3. Завдання, що необхідно виконати.
4. Зміст матеріалу, його характеристика (цікавий, незвичайний, повчальний тощо). Доцільність його обсягу.
5. Участь здобувачів початкової ланки освіти у підготовці, проведенні цього заходу, активність, творча діяльність дітей.
6. Використання різних форм і методів проведення заняття. Доцільність, ефективність даного вибору.
7. Як оцінювалась робота учнів?
8. Чи були використані ігрові ситуації, ігри, змагання?
9. Які додаткові джерела інформації були запропоновані учням? (Журнали, енциклопедії, книги, альбоми тощо).
10. Яка наочність використана? Яким чином оформлене приміщення?
11. Які види творчої діяльності були реалізовані?
12. Загальна самооцінка проведеного виховного заходу з предмета. Планування роботи з усунення помилок у майбутньому.
13. Загальні висновки, рекомендації, пропозиції щодо проведення таких заходів.

Ранкові зустрічі

Ранкова зустріч розглядається як педагогічна технологія, яка: відповідає психолого-педагогічним особливостям здобувачам початкової освіти та особливостям їх соціального розвитку в сучасних соціокультурних умовах та в умовах нової соціальної ситуації – початку шкільного життя; виконує комплекс функцій:

- формування життєвого оптимізму;
- здоров'язберезувальну;
- адаптації до шкільного життя;
- позитивного сприйняття нового соціального статусу/ролі;
- формування інтересу до змісту навчальної діяльності;
- набуття соціальної ідентичності з класним колективом;
- соціально-психологічної адаптації;
- розвитку системи комунікативних умінь;
- формування емоційного інтелекту;
- формування соціального інтелекту;
- діагностувальну.

Дотримання вимог до проведення ранкової зустрічі забезпечує комплексну комфортність:

1. Фізичну – відповідність між тілесними, соматичними потребами дитини та предметно-просторовими умовами середовища зустрічі;
2. Психологічну – забезпечення в дитини відчуття задоволення, спокою, захищеності;
3. Інтелектуальну – задоволеність дитини своєю розумовою діяльністю, її результатами, а також задоволення потреби в отриманні нової інформації.

Фізкультхвилинки

Фізкультхвилинка – це короткі (1-2 хвилини) дії, які сприяють зміцненню організму здобувачів початкової освіти, підвищенню їх продуктивності. Включення фізкультхвилинок в урок сприяє:

- поліпшення роботи мозку,
- відновлення тону м'язів, особливо статично зайнятих підтриманням правильної постави під час заняття,
- зменшення навантаження на очі та вуха,
- розвиток дрібної моторики.

Обов'язковою складовою кожного уроку в роботі з учнями початкової школи є фізкультпаузи.

Основною метою проведення фізкультхвилинок під час занять є підвищення працездатності, зняття втоми, розслаблення організму, насамперед нервової системи та м'язів.

Фізкультхвилинка повинна складатися з 3-4 вправ, знайомих здобувачам початкової освіти і легких для виконання. Кожну вправу слід виконувати приблизно 3-4 рази в середньому темпі. Тривалість не повинна перевищувати 2-3 хвилини.

Вправи слід добирати так, щоб задіяти та розслабити різні групи м'язів здобувачів початкової освіти: плечей, спини, тазостегнових суглобів. Важливо включити в розпорядок дня вправи для відпочинку очей, дихальні вправи та вправи на координацію.

Бажано кожні 2-3 тижні змінювати комплекс вправ, виконувати їх під музику, включати танцювальні рухи. Урізноманітнюють фізкультурні паузи вірші, які читає вихователь вголос, учні слідкують за рухами. Чим статичніше навантаження, тим частіше і активніше повинні бути фізичні вправи. У першому класі рекомендуються дві фізкультурні перерви – на 10-й і 20-й хвилині кожного уроку. Проте, якщо учні швидко втомлюються, можна зробити три перерви на уроці.

Оздоровчі фізкультурні перерви протягом навчального дня повинні поєднувати фізичні вправи для формування постави, вправи для очей, рук, шиї, ніг. Дихальна гімнастика, комплекс очних гімнастичних вправ для

профілактики короткозорості, паузи для фізичної активності з римованими текстами.

Під час фізкультхвилинки важливо дотримуватися загальних правил:

- застосовувати контрольовані фізичні навантаження;
- поступово збільшувати інтенсивність і кількість повторень: включаючи інтервали відпочинку, змінюючи характер вправ;
- використовувати вправи, спрямовані на всі групи м'язів;
- включати дихальні вправи.

Методика організації рефлексії на уроці:

1. Зупинка предметної діяльності.
2. Відтворення послідовності виконаних дій.
3. Аналіз послідовності та змісту дій.
4. Формулювання результатів.
5. Перевірка гіпотез у наступній діяльності.

Методичні прийоми проведення рефлексії

Рефлексія здійснюється протягом усього освітнього процесу, виконуючи на різних його етапах різні функції. У випадку неучасті когонебудь із суб'єктів процесу навчання в процесі рефлексії весь механізм виявляється неефективним.

Усна рефлексія має на меті оприлюднення власної позиції, її співвіднесення з думками інших людей. Як правило, учні говорять про те, що вираження своїх думок у формі оповідання, діалогу або питань допомагає прояснити деякі значимі проблеми.

Рефлексія застосовується на етапі завершення уроку,— це промовляння за такою схемою:

На уроці я...дізнався...зрозумів...навчився...

Найбільший мій успіх — це...

Найбільші труднощі я відчув...

Я не вмів, а тепер умію...

Я змінив своє ставлення до...

На наступному уроці я хочу...

Проективні методики діагностики мотивації навчання молодших школярів (методика малювання)

Методика малювання має проективний характер, відображаючи емоційне ставлення суб'єкта до зображуваного об'єкта. Це може бути корисним інструментом для діагностики мотивації навчання у здобувчів початкової освіти.

Молодший шкільний вік, від 5 до 10 років, як визначає І. Шванцар приходить на час «золотим століттям дитячого малюнка». Тому

доцільно використовувати методику малювання для діагностики мотивації навчання в цій віковій групі.

Під час використання цієї методики малювання важливо пам'ятати про діагностичні можливості таких методик. Поширеною є думка, що методики малювання не можуть бути єдиним інструментом діагностики, оскільки багато залежить від малюнкових навичок школярів та інших суб'єктивних діячів. Тому цю методику використовують разом з іншими методиками.

Запропоновану методику малювання для діагностики мотивації навчання молодших школярів краще починати використовувати з другого семестру 1-го класу, оскільки з цього моменту здобувачам початкової освіти розпочинають виставляти формувальні оцінки. Ставлення учня до навчання стає важливим, що можна відобразити в їх зображеннях.

Здобувачам початкової освіти пропонується намалювати малюнки на теми «Про найцікавіше» та «У школі». Для діагностики виберіть два малюнки, оскільки це дозволяє оцінити не лише навички малювання, а й порівняти їх за кольором для точного емоційного ставлення до зображеного. Малюнок на тему «Про найцікавіше» також відображає позитивне ставлення до школи.

Для діагностики мотивації навчання здобувачів початковою освітою використовують два види характеристик малюнків:

- формальні характеристики, що відображають емоційне ставлення учня до школи;
- змістовні характеристики, що вказують на ставлення учня до навчання.

Формальні характеристики включають:

- колір зображення: темні, холодні відтінки можуть свідчити про негативні емоції, тоді як світлі, теплі тони – про позитивне ставлення;
- старанність промальовування деталей: на позитивне ставлення – вказує старанно виконаний малюнок, на негативне – малюнок виконаний недбало;

- творчий підхід: динаміка, композиція, сюжетність зображення. Творчий підхід може свідчити про позитивні емоції.

Додатково до цього можна використовувати орнаменти, симетрію, гіперболізацію для діагностики емоційного стану до зображуваного.

Методики виявлення булінгу

Методика «Повітряні кульки» призначена для здобувачів початкової освіти. Учні ставлять в хатку-хмаринку кульки різних кольорів, що відповідають їхньому настрою (див. Додаток Л). Вчителі можуть пропонувати дітям використовувати для цього просто кольорові картки або відомі зображення смайликів чи персонажів мультфільмів «Емоджі». Ці вправи допомагають здобувачам початкової освіти краще розуміти свої емоції та стани, оскільки вони лише вчать це робити.

Для індивідуальної діагностики також варто використовувати бесіди з учнями. Однак метод бесіди може бути неефективним, коли булінг має приховану форму, а жертви бояться розповісти про це. Проте важливо зберігати цей метод в діагностичному інструментарії.

Навчальна пропедевтична практика в ЗЗСО (виховні заходи)

1 курс, 2 семестр

Орієнтовна схема аналізу проведеного виховного заходу

1. Клас, дата проведення.
2. Тема, мета заняття.
3. Завдання, що необхідно виконати.
4. Зміст матеріалу, його характеристика (цікавий, незвичайний, повчальний тощо). Доцільність його обсягу.
5. Участь здобувачів початкової освіти у підготовці, проведенні цього заходу, активність, їх творча діяльність тощо.
6. Використання різних форм і методів проведення заняття. Доцільність, ефективність даного вибору.
7. Чи відбувалося формувальне оцінювання здобувачів початкової освіти під час проведення виховних заходів?
8. Чи були використані ігрові ситуації, ігри, змагання і як саме?
9. Які додаткові джерела інформації були запропоновані учням? (Журнали, енциклопедії, книги, альбоми тощо).
10. Яка наочність використана? Яким чином оформлене приміщення?
11. Які види творчої діяльності були реалізовані?
12. Загальна самооцінка проведеного виховного заходу. Планування роботи з усунення помилок у майбутньому.
13. Загальні висновки, рекомендації, пропозиції щодо проведення таких заходів.

Схема аналізу заняття позакласного чи позашкільного заняття

1. Дата, мета, тема, хронометраж, тип заняття.
2. Психолого-педагогічна характеристика реальних навчальних можливостей здобувачів початкової школи. Які особливості здобувачів початкової школи були враховані при плануванні й проведенні цього заняття?
3. Місце виховного заняття (чи заходу) в системі занять, у навчальній темі, розділі. Які зв'язки з попередніми заняттями, майбутнім вивченням нової наступної теми, розділу?
У чому специфіка заняття (заходу)? Тип заняття.
4. Які завдання вирішувались: а) практичні, б) освітні, в) виховні, г) розвивальні? Чи був забезпечений взаємозв'язок цих завдань? Як

ураховані в задачах заняття особливості групи дітей, які приймають участь у позакласній чи позашкільній роботі?

5. Структура заняття (заходу). Основні етапи його проведення. Чи раціонально було використано час для опитування, вивчення нового матеріалу, закріплення, проведення playtime тощо? Чи були логічними зв'язки між етапами всього заняття?

6. Яку психологічну атмосферу вдалося створити на занятті? Чи були діти активними, уважними?

7. Якими методами навчання користувалися?

8. Чи було використано індивідуальний підхід до дітей? Яким чином?

9. Як було проведено контроль засвоєння знань, умінь, навичок?

10. Які були підготовлені та використані наочні й дидактичні матеріали? Які були використані технічні засоби навчання?

11. Як була проведена мотивація активної діяльності на цьому занятті, що допомогло підтримати інтерес, увагу учнів протягом усього заняття?

12. Чи досягли мети заняття?

13. Який матеріал, види роботи були підготовлені для раптової незапланованої зміни, відхилення від плану, неочікуваної педагогічної ситуації?

14. Які завдання заняття залишилися невирішеними? Чому?

15. Над чим у системі власної самоосвіти необхідно працювати в майбутньому?

16. Власна самооцінка заняття (вербальна).

17. Загальні висновки, рекомендації, пропозиції щодо проведення таких заходів.

Проективні методики

Проективна методика «Дерево», розроблена Джоном і Дайан Лампени, англійськими психологами (див. Додаток М).

Обладнання: аркуш з роздрукованим малюнком дерева та олівці червоного і зеленого кольору.

Інструкція: здобувачам початкової освіти роздаються аркуші із зображенням дерева. Вони повинні обрати одного лісового чоловічка, який відображає їх стан зараз, та обвести його червоним олівцем. Потім вони обирають іншого чоловічка, який відображає те, яким вони б хотіли бути, та обводять його зеленим олівцем.

Ця методика дозволяє дітям виявити свої емоції та бажання через візуальне зображення. Діагностичний бланк (див. Додаток М, рис. М.1), що додається, допомагає аналізувати та оцінювати результати цієї процедури.

Проективна методика «Школа» (авторка – Алла Баркан)
(див. Додаток Н).

Обладнання: аркуш паперу та кольорові олівці чи фломастери.

Інструкція: Роздайте учням білі аркуші та попросіть намалювати, як вони сприймають свою школу.

Аналізуючи малюнок кожного школяра, зверніть увагу на такі параметри:

- кольорова гама;
- лінія і характер малюнка;
- сюжет.

За кожним із параметрів визначається бал від 0 до 2. Для загальної оцінки бали додаються (див. Додаток Н).

Проективна методика «Вулкан» (авторка – Ірина Вшивкова)
(див. Додаток П).

Інструкція: дитину просять намалювати кольоровими олівцями вулкан на аркуші паперу. Вулкан може мати будь-який розмір та кольорове забарвлення.

При інтерпретації малюнка звертають увагу на параметри, такі як вигляд та розмір вулкана, чи зображено виверження, де саме розміщений малюнок на аркуші, яка кольорова гама використана, а також на наявність додаткових деталей, наприклад, хмар, рослин, тварин тощо. Аналізуючи ці елементи малюнка, можна зробити висновки про емоційний стан дитини, її характер, ставлення до певних ситуацій чи об'єктів (див. Додаток П).

Також дитину просять розповісти про свій вулкан, давши відповіді на такі запитання:

1. «Який це вулкан?». Відповідь на це запитання відображає, як дитина сприймає себе. Різні епітети можуть бути перенесені на особисті якості дитини.

2. «Як допомогти вулкану?». Відповідь на це питання показує, яким чином можна полегшити емоційний стан дитини. Існують різні можливі варіанти відповіді, що вказують на потреби та бажання дитини.

Найбільш поширені відповіді на запитання «Як допомогти вулкану?» включають:

- «Дозволити йому здійснити виверження»: це свідчить про те, що дитина потребує можливості вільно виражати свої емоції без обмежень.
- «Охолодити його (дощем, хмарами, поруч річкою)»: це показує, що дитина прагне зменшити інтенсивність своїх емоцій і не хоче поділитися ними з іншими.
- «Додати інші вулкани»: це свідчить про те, що дитина відчуває себе самотньо і потребує близьких стосунків та підтримки.

- «Подбати про нього»: це показує пряму потребу дитини в турботі та увазі.
- «Перетворити вулкан в місце для розваги і радості»: це свідчить про бажання дитини змінити свій настрій на позитивний та сприйняти світ як веселий і цікавий.
- «Йому ніяк не допомогти»: це свідчить про те, що дитина не бажає допомоги та відмовляється від психологічного втручання.

Аналіз малюнка та відповідей дитини дозволяє отримати уявлення про її емоційний стан, ставлення до себе та потреби в підтримці та допомозі.

Навчальна педагогічна практика «Перші дні дитини в школі» *2 курс, 3 семестр*

Схема загального аналізу уроку

I. Цілеспрямованість уроків.

1. Визначити тему уроків, місце уроку в тематичному циклі, тип уроку.
2. Визначити цілі уроку: практичні, виховні, загальноосвітні, розвивальні.
3. Встановити відповідність поставлених цілей типу уроку та його місця в календарному плануванні.

II. Структура та зміст уроку.

1. Зафіксувати етапи уроку в їх послідовності.
2. Установити відповідність прийомів навчання основним цілям уроку.
3. Оцінити раціональність співвідношення дидактичних вправ.
4. Назвати допоміжні засоби навчання, що використовувались, оцінити їх доцільність та ефективність.
5. Визначити розвивальну, виховну, освітню, практичну цінність матеріалу гурткового заняття, їх відповідність віковим інтересам учнів.

III. Активність учнів на уроці.

1. Визначити основні форми взаємодії вчителя та учнів, їх місце (на якому етапі, для виконання яких завдань) та ефективність.
2. Назвати прийоми стимулювання розумової активності учнів.

IV. Мовленнєва поведінка вчителя.

1. Визначити відповідність мовлення учителя мовній нормі, його адаптованість до рівня мовної підготовки учнів.
2. Визначити ступінь володіння висловами класного вжитку.
3. Оцінити чіткість і доступність формулювання учителем завдань для учнів.

V. Результативність уроку.

1. Підсумувати те, чого навчилися учні на уроці.

2. Визначити відповідність рівня сформованості навичок і вмінь поставленим цілям.
3. Оцінити об'єктивність і мотиваційний потенціал фідбеку уроку.

Аналіз уроку має бути конструктивним і містити пропозиції з його поліпшення. Є.І. Пассовим рекомендовано таку **схему аналізу**:

1. Спочатку визначте правомірність формулювання цілей і завдань уроку, наскільки вони вписуються в цикл календарного планування.

2. Установіть за останньою вправою, а також за результатами діяльності учнів, наскільки досягнуто навчальну мету й чи вирішено співвіднесені з нею завдання.

Визначте міру адекватності вправ, що з'ясує першопричину того, розв'язано чи не розв'язано завдання уроку. З'ясуйте співвідношення різних видів вправ, установіть, чи відповідає послідовність вправ стадіям формування навичок і стадіям розвитку вмінь.

3. Полічіть, як розподілено час на уроці: на головну мету, на розвиток того чи іншого виду діяльності, на те або інше завдання.

4. Визначте загальну логіку уроку (його цілеспрямованість, динамічність, зв'язність), змістовність уроку, його навчальну та виховну цінність.

5. Установіть, як реалізує учитель принцип детиноцентризму та індивідуалізацію освітнього процесу.

6. Проаналізуйте, як володіє учитель технологією проведення уроку: умінням дати чітку настанову, використовувати різні опори й організаційні форми роботи адекватно до цілей і завдань уроку, умінням зайняти роботою всіх, оцінити роботу учнів, проводити окремі види роботи, використовувати прийоми виправлення помилок тощо.

7. Оцініть учителя як мовленнєвого партнера (його вміння спілкуватись, поводитись, говорити виразно, володіти голосом тощо.).

Студент-практикант, безумовно, повинен приділити увагу й психолого-педагогічному ракурсу аналізу уроку, зокрема, запам'ятовування якого виду використовувалось, які види пам'яті розвивались і якими засобами, чи сприяли створювані ситуації розвитку уяви, який психологічний клімат панував у класі, яким чином він досягався, чи велика освітня цінність використовуваних матеріалів тощо.

Орієнтовна схема аналізу проведеного виховного заходу

1. Клас, дата проведення.
2. Тема, мета заняття.
3. Завдання, що необхідно виконати.
4. Зміст матеріалу, його характеристика (цікавий, незвичайний, повчальний тощо). Доцільність його обсягу.

5. Участь здобувачів початкової ланки освіти у підготовці, проведенні цього заходу, активність, творча діяльність дітей.
6. Використання різних форм і методів проведення заняття. Доцільність, ефективність даного вибору.
7. Як оцінювалась робота учнів?
8. Чи були використані ігрові ситуації, ігри, змагання?
9. Які додаткові джерела інформації були запропоновані учням? (Журнали, енциклопедії, книги, альбоми тощо).
10. Яка наочність використана? Яким чином оформлене приміщення?
11. Які види творчої діяльності були реалізовані?
12. Загальна самооцінка проведеного виховного заходу з предмета. Планування роботи з усунення помилок у майбутньому.
13. Загальні висновки, рекомендації, пропозиції щодо проведення таких заходів.

Схема аналізу заняття позакласного чи позашкільного заняття

1. Дата, мета, тема, хронометраж, тип заняття.
2. Психолого-педагогічна характеристика реальних навчальних можливостей дітей. Які особливості дітей були враховані при плануванні й проведенні цього заняття?
3. Місце заняття в системі занять, у навчальній темі, розділі. Які зв'язки з попередніми заняттями, майбутнім вивченням нової наступної теми, розділу?
У чому специфіка заняття? Тип заняття.
4. Які завдання вирішувались: а) практичні, б) освітні, в) виховні, г) розвивальні? Чи був забезпечений взаємозв'язок цих завдань? Як ураховані в задачах заняття особливості групи дітей, які приймають участь у позакласній чи позашкільній роботі?
5. Структура заняття. Основні етапи його проведення. Чи раціонально було використано час для опитування, вивчення нового матеріалу, закріплення, проведення playtime тощо? Чи були логічними зв'язки між етапами всього заняття?
6. Яку психологічну атмосферу вдалося створити на занятті? Чи були діти активними, уважними?
7. Якими методами навчання користувалися?
8. Чи було використано індивідуальний підхід до дітей? Яким чином?
9. Як було проведено контроль засвоєння знань, умінь, навичок?
10. Які були підготовлені та використані наочні й дидактичні матеріали? Які були використані технічні засоби навчання?
11. Як була проведена мотивація навчання на цьому занятті, що допомогло підтримати інтерес, увагу учнів протягом усього заняття?

12. Чи досягли мети заняття?
13. Який матеріал, види роботи були підготовлені для раптової незапланованої зміни, відхилення від плану, неочікуваної педагогічної ситуації?
14. Які завдання заняття залишилися невирішеними? Чому?
15. Над чим у системі власної самоосвіти необхідно працювати в майбутньому?
16. Власна самооцінка заняття (вербальна).
17. Загальні висновки, рекомендації, пропозиції щодо проведення таких заходів.

Психолого-педагогічна характеристика на учня-першокласника має містити:

1. Загальні відомості про дитину:
  - прізвище та ім'я;
  - дата народження; загальний фізичний розвиток;
  - стан здоров'я;
  - склад особливості родини.
2. Особливості життя дитини в родині:
  - взаємовідношення дітей з батьками;
  - організація діяльності дитини в родині;
  - чи допомагає дитина батькам?
3. Гра як основний вид діяльності дитини:
  - участь у грі. Які види діяльності подобаються дитині;
  - виконувана в іграх роль;
  - активність у грі;
  - тривалість гри;
  - порівняння позицій дитини (самовпевненість).
4. Особливості окремих пізнавальних процесів:
  - рівень розвитку пізнавальних психічних процесів дитини у порівнянні з іншими дітьми;
  - рівень розвитку мови дитини, яка мова у неї, ступінь розвитку, наявність суджень, ступінь розвитку фонетичного боку мови, словниковий запас, побудова речення.
5. Особливості інтересів дитини. Перелік інтересів: музика, малювання, розповіді інших дітей та дорослих, самостійна розповідь.
6. Загальна характеристика поведінки:
  - поведінка;
  - виконання режиму;
  - підкорення вимогам дорослих.
  - Взаємини з дітьми:
    - ставлення дитини до товаришів класу;
    - ставлення дітей до дитини.

7. Особливості характеру:
  - яскраво виражені позитивні та негативні риси характеру;
  - підвищена вразливість, агресивність, потайливість, замкненість;
  - переважаючий настрій (весела, сумна);
  - сталість настрою;
  - ставлення до своїх успіхів, невдач.
8. Ставлення до школи та вчителя:
  - любить дитина бути в школі? Чому?;
  - взаємини з вчителем, яке спілкування між ними?;
  - засоби впливу на дитину з боку вихователя та його результати.

2.2.3. Оприлюднення результатів педагогічної практики

Після завершення практики здобувачі вищої освіти повинні підготувати звіт, який відобразить всі аспекти вашої діяльності протягом цього періоду. Звіт про практику має бути структурованим, логічним та відповідати встановленим вимогам.

Рекомендується розділити звіт на такі основні частини:

1. Вступ (загальна інформація про заклад освіти, де проходила практика, її мета, завдання та терміни).
2. Основна частина (докладний опис виконаної роботи, досягнутих результатів, проблем та шляхів їх вирішення).
3. Висновки (аналіз набутого досвіду, сформованих компетентностей, пропозиції щодо вдосконалення організації та проведення практики).
4. Додатки (конспекти уроків, дидактичні матеріали, фото- та відеоматеріали тощо).

Під час підготовки звіту важливо дотримуватися принципів об'єктивності, повноти та достовірності викладення інформації. Звіт повинен відображати реальний стан справ, а не містити завищені або применшені оцінки.

Крім того, необхідно приділити увагу оформленню звіту відповідно до встановлених вимог (шрифт, інтервал, поля, нумерація сторінок тощо) та дотриманню академічної доброчесності (коректне цитування джерел, уникнення плагіату).

Проходження різних видів практики є невід'ємною складовою підготовки майбутніх учителів початкових класів. Ретельна підготовка до практики, відповідальне ставлення до її проходження та належна підготовка звіту про виконану роботу сприятимуть формуванню у майбутніх вчителів початкових класів необхідних професійних

компетентностей, практичних навичок та вмінь, які є запорукою їхньої успішної педагогічної діяльності.

Дотримання загальних методичних рекомендацій, викладених у цьому підрозділі, допоможе студентам максимально ефективно використати можливості практичної підготовки, набути безцінного досвіду роботи в закладах загальної середньої освіти та закласти міцний фундамент для подальшого професійного зростання.

Обов'язковою є участь у здобувача вищої освіти у підсумковій конференції.

Підсумкова конференція – це організована подія, яка відбувається після завершення педагогічної практики, на якій здобувачі вищої освіти представляють свої досягнення, результати досліджень та здобуті навички. Зазвичай на таких конференціях студенти презентують свої напрацювання, представляють фотозвіт, обмінюються досвідом тощо.

Підсумкова конференція має велике значення для здобувачів вищої освіти з кількох причин:

1. Це можливість показати свою роботу та досягнення одногрупникам, викладачам та іншим зацікавленим сторонам.

2. Конференція надає можливість обговорити свої ідеї та результати з іншими учасниками, отримати фідбек, поради та нові перспективи на свої дослідження.

3. Участь у конференції додає цінності до MyWay-портфолію, дозволяє розширити його поповнивши ідеями і здобутками інших.

Отже, підсумкова конференція є важливою складовою освітнього процесу, що сприяє активному обміну знаннями, ідеями, думками, підвищенню професійного рівня та розвитку особистих навичок студентів, що позитивно впливає на побудову власної педагогічної траєкторії.

2.3. Створення власної педагогічної траєкторії

Педагогічна професія є однією з найблагородніших і найвідповідальніших сфер діяльності. Саме від учителів, їхнього професіоналізму, компетентності та відданості справі залежить майбутнє підростаючого покоління та, зрештою, прогрес суспільства загалом. Для студентів, які обрали спеціальність «Початкова освіта», особливо важливим є формування власної педагогічної траєкторії, що дозволить їм стати висококваліфікованими фахівцями, здатними ефективно навчати та виховувати дітей молодшого шкільного віку.

Ураховуючи фінський досвід, що передбачає розвиток власної практичної теорії студентів, пропонуємо під час проходження першої педагогічної практики майбутніх вчителів початкових класів розпочинати створювати власну педагогічну траєкторію.

Створення власної педагогічної траєкторії – це процес, який потребує ретельного планування, самоаналізу, постійного

самовдосконалення та відкритості до нових знань і досвіду. У цьому підрозділі ми розглянемо низку порад і рекомендацій, що допоможуть майбутнім учителям початкових класів сформувати власний унікальний педагогічний стиль, ефективно реалізовувати навчально-виховний процес та досягати високих результатів у професійній діяльності.

Визначення цілей і пріоритетів

Перш за все, важливо чітко визначити свої цілі та пріоритети як майбутнього педагога. Запитайте себе: яким учителем ви хочете стати? Які цінності та принципи є для вас найважливішими у професії? Які навички ви прагнете розвинути? Відповіді на ці запитання допоможуть вам сформувати чітке бачення своєї педагогічної траєкторії та зосередитися на тих аспектах, які є найбільш значущими для вашого професійного розвитку.

Безперервне навчання та самовдосконалення

Педагогічна професія вимагає постійного навчання та самовдосконалення. Світ змінюється швидкими темпами, тож учителі повинні йти в ногу з часом, опановувати нові методики, технології та підходи до навчання. Важливо бути відкритими до нових знань, брати участь у семінарах, тренінгах, конференціях та обмінюватися досвідом з колегами. Крім того, необхідно регулярно аналізувати власну педагогічну практику, ідентифікувати сильні та слабкі сторони, вносити корективи та працювати над вдосконаленням своїх навичок.

Розвиток soft skills

Окрім фахових знань та вмінь, успішний учитель початкових класів повинен мати розвинені soft skills, або м'які навички. Серед них – ефективна комунікація, емоційний інтелект, лідерські якості, креативність, критичне мислення, вміння працювати в команді та вирішувати конфлікти. Ці навички допоможуть створити сприятливе середовище для навчання, налагодити довірчі стосунки з учнями та їхніми батьками, ефективно управляти навчальним процесом та мотивувати дітей до пізнання.

Створення власної педагогічної методики

Кожен учитель є унікальним, тож важливо розробити власну педагогічну методику, яка відповідатиме вашим цінностям, стилю викладання та потребам учнів. Не бійтеся експериментувати, поєднувати різні підходи та стратегії, адаптувати їх до конкретної ситуації. Пам'ятайте, що немає єдиного правильного шляху – головне, щоб ваша методика була ефективною та сприяла всебічному розвитку дітей.

Партнерство з батьками та громадою

Успішна педагогічна траєкторія вимагає тісної співпраці з батьками учнів та місцевою громадою. Батьки є вашими союзниками у процесі навчання та виховання дітей, тому важливо налагодити з ними довірчі стосунки, регулярно обмінюватися інформацією, залучати їх до шкільних заходів та спільно працювати над розв'язанням проблем. Крім того,

взаємодія з громадою може відкрити нові можливості для навчальних проєктів, екскурсій, залучення експертів та ресурсів.

Професійна етика та відповідальність

Будучи вчителем, ви несете відповідальність не лише за навчання, а й за виховання підростаючого покоління. Тому дотримання професійної етики, моральних принципів та цінностей є надзвичайно важливим. Ваша поведінка, ставлення до здобувачів початкової освіти, колег та батьків, прийняття рішень – усе це повинно відповідати високим стандартам педагогічної професії. Пам'ятайте, що ви є взірцем для наслідування, тож ваші дії матимуть значний вплив на формування особистості дітей.

Створення власної педагогічної траєкторії – це безперервний процес, який вимагає від майбутніх учителів початкових класів зусиль, наполегливості та відданості справі. Визначення чітких цілей, безперервне навчання, розвиток soft skills, створення власної педагогічної методики, партнерство з батьками та громадою, а також дотримання професійної етики та відповідальності – усе це є важливими складовими успішної професійної діяльності.

Пам'ятайте, що кожна дитина є унікальною, і лише завдяки індивідуальному підходу, любові до справи та постійному вдосконаленню ви зможете розкрити її потенціал та допомогти їй розвинутися в повноцінну особистість. Ваша педагогічна траєкторія – це шлях, який ви обираєте самостійно, але він завжди повинен бути спрямований на благо учнів та суспільства в цілому.

Створення MyWay-портфоліо

MyWay-портфоліо – це унікальний освітній інструмент, який допомагає майбутнім учителям початкових класів систематизувати, відображати та аналізувати свій професійний і особистісний розвиток протягом усього навчання у закладі вищої освіти і далі протягом професійної діяльності. Це свого роду цифровий супутник студента, що дозволяє йому організовано накопичувати різноманітні матеріали, пов'язані з опануванням педагогічної професії.

MyWay-портфоліо можна створювати у цифровому форматі, використовуючи хмарні сервіси зберігання даних, такі як Google Диск. Це дозволить систематизовано зберігати різноманітні матеріали у спільній онлайн-теці чи у кількох тематичних теках. Перевагами такого підходу є зручність доступу до портфоліо з будь-якого пристрою, підключеного до інтернету, можливість спільного редагування та обміну файлами, а також надійність зберігання й резервного копіювання даних у «хмарі».

Альтернативою може бути реалізація MyWay-портфоліо у вигляді блогу, вікі-сторінки чи веб-сайту на базі безкоштовних онлайн-конструкторів типу GoogleSites, Wix, Weebly тощо. Такий підхід забезпечить більшу гнучкість у структуруванні та візуальному оформленні

портфолію, а також розширені можливості для інтеграції різних мультимедійних матеріалів.

Незалежно від обраного формату, MyWay-портфолію має бути зручним для наповнення, редагування та перегляду як для самих здобувачів вищої освіти, так і для викладачів, які здійснюватимуть моніторинг професійного розвитку майбутніх педагогів.

Робота над MyWay-портфолію стимулює самостійність, креативність, аналітичне та критичне мислення студентів. Регулярно переглядаючи свій професійний портфель, вони мають нагоду проаналізувати власний прогрес, виявити сильні та слабкі сторони, визначити напрямки для самовдосконалення. Крім того, MyWay-портфолію є корисним інструментом для викладачів, допомагаючи їм зрозуміти, які аспекти освітнього процесу працюють добре, а які потребують вдосконалення.

Створення MyWay-портфолію розпочинається з першого року навчання і супроводжується поступовим наповненням його відповідними матеріалами. Структура й наповнення портфолію можуть варіюватися залежно від індивідуальних потреб і уподобань студента. Однак, як правило, воно містить такі основні розділи:

1. Вступ (інформація про власні цілі, очікування та мотивацію стати вчителем початкової школи).

2. Навчальні матеріали (конспекти уроків, розробки проєктів, дидактичні й методичні напрацювання зі шкільних предметів).

3. Практичний досвід (звіти про проходження педагогічних практик, виховні заходи, дослідницькі ініціативи).

4. Професійний розвиток (участь у тренінгах, семінарах, проєктах, сертифікати, свідоцтва).

5. Рефлексії та самооцінка (критична оцінка досягнень, труднощів, потреб в особистісному та професійному зростанні).

MyWay-портфолію є невід'ємним супутником сучасного студента спеціальності «Початкова освіта». Цей інноваційний інструмент допомагає майбутнім педагогам цілеспрямовано розвиватися, удосконалювати свої професійні навички й компетентності, формуючи власний неповторний шлях до успішної кар'єри в початковій школі.

MyWay-портфолію відіграє ключову роль у процесі формування студентів як висококваліфікованих педагогів. Під час створення та поповнення свого професійного портфелю, майбутні вчителі початкових класів мають можливість:

- Розвивати навички рефлексії, аналізу та самооцінки, критично осмислюючи свої досягнення та виклики на шляху професійного зростання.
- Формувати портфолію своїх робіт, творчих проєктів та методичних напрацювань, демонструючи рівень компетентності та творчого потенціалу.

- Відстежувати власний професійний та особистісний розвиток у динаміці, співвідносячи його з поставленими цілями та стандартами педагогічної освіти.
- Визначати індивідуальні освітні потреби та планувати шляхи подальшого професійного вдосконалення.
- Формувати навички організації, структурування та презентації матеріалів, необхідних для працевлаштування та подальшої кар'єри в початковій школі.

Створення MyWay-портфоліо є важливою складовою освітнього процесу майбутніх учителів початкових класів. Цей інноваційний інструмент допомагає їм набути впевненості у власних силах, усвідомити свій професійний потенціал і розробити індивідуальну траєкторію розвитку як відповідального, творчого та високопрофесійного педагога, що сприятиме формуванню професійної ідентичності вчителя початкових класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки. URL: https://fliphtml5.com/oopff/hsdk/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%91%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%83%D1%87%D1%87%D1%8F_%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9_%D1%96_%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B2_%D0%B4%D1%96%D1%94%D0%B2%D1%96_%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D0%B8/
2. Державний стандарт початкової освіти (Затверджено постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Дженніфер М. Зош, Емілі Дж. Хопкінз, Ханне Дженсен, Клер Лю, Дейв Ніл, Кеті Хірш-Пасек, С. Ліннет Соліс та Девід Вайтбрейд. Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів. / The LEGO Foundation : Біла книга. Листопад 2017. 40 с.
4. Закону України «Про вищу освіту». *Верховна рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
5. Закону України «Про освіту». *Верховна рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Курс «Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки». URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/proekt-lego-spriyannya-osviti-v-ukrayini/kurs-blagopoluchchya-ditej-i-pedagogiv-diyevi-instrumenti-ta-praktiki-psihsocialnoyi-pidtrimki>
7. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Освітньо-професійна програма Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка. Суми, 2023. URL: https://sspu.edu.ua/images/2023/docs/opp/rezenzii/opp_pochatkova_osvita_bakalavr_2023_3549b.pdf
9. Положення «Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України». *Верховна рада України*. 1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text>

10. Положення про організацію освітнього процесу у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка. Суми. 2019. URL:

https://sspu.edu.ua/images/2020/doc/07/osvprocespdf_merged_a50ec.pdf

11. Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка. Суми. 2023. URL:

https://sspu.edu.ua/images/2023/docs/polozhennia/polozhennya_pro_praktichnu_pidgotovku_zdobuvachiv_b59ec.pdf

12. Програма вебінарів «Наставництво в педагогічній практиці». *Навчаємося разом.* 2022. URL: <https://nushub.org.ua/lt/courses/programa-vebinariv-nastavnycztvo-v-pedagogichnij-praktyczii/>

13. Рейчел Паркер (Rachel Parker), Бо Ст'єрне Томсен (Bo Stjerne Thomsen). Діяльнісний підхід у школі. Дослідження інтегрованих педагогів, що ґрунтуються на ігровому діяльнісному підході та сприяють всебічному розвитку дітей початкової школи / The LEGO Foundation : Біла книга. Березень 2019. URL:

https://cms.learningthroughplay.com/media/dx1copjh/ltp-at-school_ukranian_version.pdf

14. Сміливі навчати: онлайн-курс. *EdEra.* 2022. URL:

<https://study.ed-era.com/uk/dashboard/course?userCourseId=224181&completed=true#!1762>

15. Стандарт вищої освіти України. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Ступінь – бакалавр. Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка. Спеціальність – 013 Початкова освіта. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021 № 357. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклад оформлення титульної сторінки звіту з практики

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

З В І Т

з _____
(назва практики)
студента / студентки _____ групи

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Який (а) проходив (ла) практику у

_____
(назва бази проходження практики)
за період з _____ до _____ 20__ р.

Відповідальний методист

_____
(прізвище, ім'я, по батькові (звання та посада))

СУМИ – 2024

**Приклад атестаційного листа з навчальної пропедевтичної практики в ЗЗСО
(педагогіка і психологія)**

**АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ З НАВЧАЛЬНОЇ ПРОПЕДЕВТИЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗЗСО
(ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ)
ЗДОБУВАЧА 0012/ ПО-1 ГРУПИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
СУМДПУ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА**

прізвище, ім'я, по батькові
МІСЦЕ ПРОХОДЖЕННЯ

назва школи
ТЕРМІН _____ 202_ року – _____ 202_ року

№	Оцінка										Дата	Підпис
	Присутність	Спостереження за роботою вчителя класу (значити тему уроку чи заняття)	Розробка та проведення ранкових зустрічей	Розробка та проведення рефлексій	Розробка та проведення фізкультурних вправ	Розробка та проведення фрагментів виховних занять та/або заходів	Розробка та організація перерв	Проведення діагностичних методик	Професійна консультація вчителя			
1.	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	15.03.24	
2												
...												

Вчитель _____ (ПІБ)

Відповідальний методист _____ (ПІБ)

**Приклад атестаційного листа з навчальної пропедевтичної практика в ЗЗСО
(виховні заходи)**

**АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ З НАВЧАЛЬНОЇ ПРОПЕДЕВТИЧНОЇ ПРАКТИКА В ЗЗСО
(ВИХОВНІ ЗАХОДИ)**

ЗДОБУВАЧА 0022/ПО-2 ГРУПИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
СУМДПУ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА

прізвище, ім'я, по батькові

МІСЦЕ ПРОХОДЖЕННЯ

назва школи

ТЕРМІН _____ 202_ року – _____ 202__ року

№	Оцінка							
	Присутність	Спостереження за роботою вчителів початкової школи (зазначити клас)	Розробка та проведення виховних занять та/або заходів	Проведення проєктивних методики	Інші види діяльності (організація перерв, ранкових зустрічей, фізкульт хвилинок)	Професійна консультація вчителя та/або методиста	Дата	Підпис
1.	+	+			-	-	..	
2								
...								

Вчитель _____ (ПІБ)

Відповідальний методист _____ (ПІБ)

**Приклад атестаційного листа з навчальної педагогічної практики
«Перші дні дитини в школі»**

**АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ З НАВЧАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ
«ПЕРШІ ДНІ ДИТИНИ В ШКОЛІ»**

СТУДЕНТА 0022/ПО-2 ГРУПИ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
СУМДПУ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА

прізвище, ім'я, по батькові

МІСЦЕ ПРОХОДЖЕННЯ

назва школи

ТЕРМІН вересень 202 року – _____ вересень 202 року

№	Оцінка							Підпис
	Присутність	Індивідуальна робота з учнем	Допомога з проведенням занять	Організація перерв, ранкових зустрічей тощо	Індивідуальна робота з батьками	Професійна консультація вчителя	Дата	
1.	+	+	+	-	-	-	___.09.____	
2								
...								

Вчитель _____ (ПІБ)

Відповідальний методист _____ (ПІБ)

Приклад атестаційного листа з навчальної пропедевтичної практика в ЗЗСО в пришкільних таборах з дітьми молодшого шкільного віку

**АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ З НАВЧАЛЬНОЇ ПРОПЕДЕВТИЧНОЇ ПРАКТИКА В ЗЗСО
В ПРИШКІЛЬНИХ ТАБОРАХ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
СТУДЕНТА 0022/ПО-2 ГРУПИ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
СУМДПУ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА**

прізвище, ім'я, по батькові
МІСЦЕ ПРОХОДЖЕННЯ

назва школи
ТЕРМІН ____ 202__ року – ____ 202__ року

№	Оцінка									Підпис
	Присутність	Підготовка і проведення розважально-пізнавальної програми табірної зміни	Виготовлення дидактичних матеріалів, наочності для проведення виховних занять та ігор	Організація та проведення рухливих перерв, конкурсів, змагань на свіжому повітрі;	Організація і проведення екскурсій, походів, виїздів до місць відпочинку тощо;	Індивідуальна робота з окремим и вихованцями	Робота з батьками та інше	Професійна консультація вихователя	Дата	
1.	+	+	+	-	-					-
2										
...										

Вчитель _____ (ПІБ)

Відповідальний методист _____ (ПІБ)

Приклад атестаційного листа з навчальної педагогічної практики в ЗЗСО (1-2 класи)

АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ З НАВЧАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗЗСО (1-2 класи)

СТУДЕНТА 0032/ПО-3 ГРУПИ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

СУМДПУ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА

прізвище, ім'я, по батькові

МІСЦЕ ПРОХОДЖЕННЯ

назва школи

ТЕРМІН ____ 202_ року – ____ 202_ року

№	Оцінка						
	Присутність	Назва уроку	Виховний захід	Позакласний захід	Інші види роботи (із зазначення виду роботи)	Підпис	
Учитель початкових класів						Відповідальний методист	
1							
2							
...							

Учитель класу _____ (ПІБ)

Підсумкова оцінка _____ Відповідальний методист _____ (ПІБ)

Приклад атестаційного листа з навчальної педагогічної практики в ЗЗСО (3-4 класи)

АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ З НАВЧАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗЗСО (3-4 класи)
СТУДЕНТА 0032/ПО-3 ГРУПИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
СУМДПУ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА

прізвище, ім'я, по батькові

МІСЦЕ ПРОХОДЖЕННЯ

назва школи

ТЕРМІН ____ 202_ року – ____ 202_ року

№	Оцінка						Підпис	
	Присутність	Назва уроку	Виховний захід	Позакласний захід	Інші види роботи (із зазначення виду роботи)	Учитель початкових класів	Відповідальний методист	
1								
2								
...								

Учитель класу _____ (ПІБ)

Підсумкова оцінка _____ Відповідальний методист _____ (ПІБ)

Приклад атестаційного листа з виробничої педагогічної практики (початкові класи)

АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ З ВИРОБНИЧОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗЗСО (ПОЧАТКОВІ КЛАСИ)

Студентки _____ Групи _____

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології СумДПУ ім. А.С. Макаренка

Місце проходження практики _____

Термін проходження: з _____ по _____ 20 _____ року

№ п/п	Керівники практики	ППІ керівника	Показники для оцінювання			Оцінка	Підпис
			Проведення уроків (тема, дата)	Проведення виховних заходів (тема, дата)	Інші види роботи (з зазначенням які саме)		
1.	Класний керівник						
2.	Методист з української мови						
3.	Методист з математичного циклу						
4.	Методист з природничого циклу						
5.	Методист з естетичного циклу						

6.	Методист з педагогіки						
7.	Методист з психології						
8.	Відповідальний методист		Ведення щоденника практики				
			Виконання завдань практики				
			Оформлення звітної документації				

Директор/завуч закладу _____ (ПІБ)

Загальна оцінка _____ Відповідальний методист _____ (ПІБ)

**Приклад характеристики з виробничої педагогічної практики
(початкові класи) щодо діяльності здобувача вищої освіти**

**Характеристика студентки-практикантки
___ курсу _____ форми навчання
ОР Бакалавр Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка спеціальність «013 Початкова освіта»**

_____ (ШБ здобувача вищої освіти)

Проходила виробничу педагогічну практику (початкові класи) з _____ по _____ у _____ класі _____ (повна назва ЗЗСО) Сумської області.

За час практики студентка ознайомила з основними видами освітньої діяльності в школі, вимогами чинного Державного стандарту початкової освіти від 21.02.2018, особливостями Типової освітньої програми під керівництвом О. Я. Савченко.....

Готуючись до проведення ранкових зустрічей....

ретельно готувалась...

володіє ....

На уроках .....

Крім того, практиканткою були організовані та проведені .....

Під час проходження виробничої практики (початкові класи) ППБ зарекомендувала себе, як .... вчитель.

Рекомендуємо оцінити виробничу педагогічну практику в _____ на «відмінно».

Класний керівник _____ класу

Іванна ІВАНІВНА

Директор

Іванна ІВАНІВНА

Діагностична методика «Повітряні кульки»

Мета: у ігровій формі відстежити емоційний настрій у дитячому колективі, виявити дітей, що є потенційними жертвами, або агресорами.

Цільова аудиторія: дитячий колектив молодшого шкільного віку.

Обладнання та матеріали: спеціально роздруковані зображення повітряних кульок різного кольору та з різним виразом обличчя (наприклад, жовтий – веселий, зелений – спокійний, байдужий, блакитний – втомлений, синій – сумний, помаранчевий – роздратований, червоний – сердитий, гнівний тощо), Хатка-хмаринка зі спеціальними кишнями для кульок.

Проведення методики: Кожного ранку вчитель/вчителька пропонує кожній дитині вибрати кульку, яка йому подобається та розмістити у хатці-хмаринці. Вчителю/вчительці важливо спостерігати за тими дітьми, чії кульки мають сумний, втомлений, байдужий вираз на початку дня.

Також важливо помічати злі кульки. Наприкінці дня дітям знову пропонується звернутися до кульок та вибрати, яку кульку вподобають вони тепер, або ж залишать ту, що була зранку. Тут важливо також помічати кульки з сумним та спокійним настроями. У яких дітей вони з'явилися, чи залишилися з ранку.

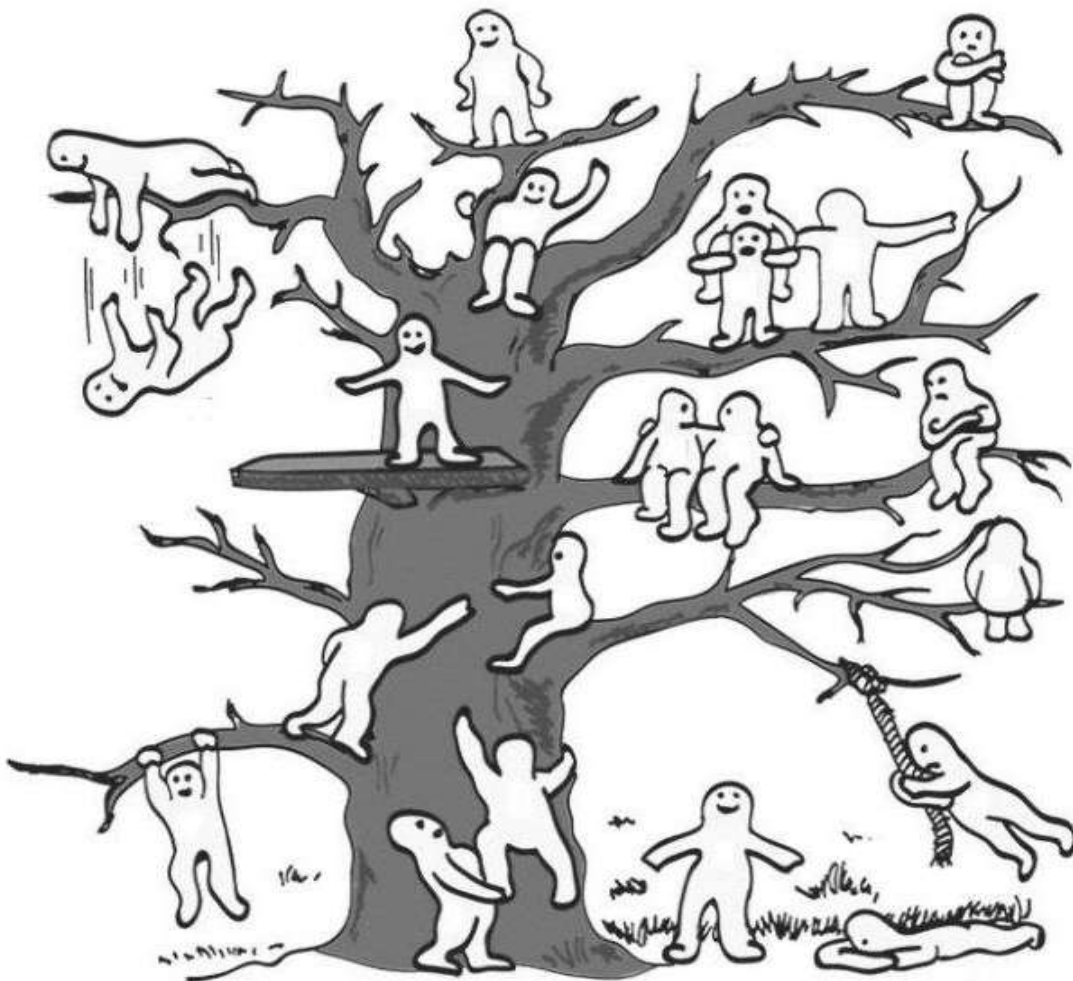
Регулярно проводячи такі емоційні моніторинги, можна відстежити постійні настрої дітей та атмосферу у групі (класі) в цілому, появу дітей у пригніченому стані або дуже розлюченому настрої.

Такі спостереження допоможуть виявити негаразди на початковому рівні та долучити до діагностики більш глибокі та інформативні методи.

Джерело:

https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/v1/f937cfda0d948eb303f359894764403d/asset-v1:MON+AB101+2019_T2+type@asset+block/Dodatok_1.pdf

Проективна методика «Дерево»

Рис. М.1. Бланк для учнів для проективної методики «Дерево»

Інтерпретація результатів

Позиції, які вибирає учень є ототожненням його реального (яким він є) та ідеального (яким би хотів бути) положення. Чи є між ними розходження?

Задля збереження психічного здоров'я Ваших дітей результати тесту може інтерпретувати лише досвідчений психолог!

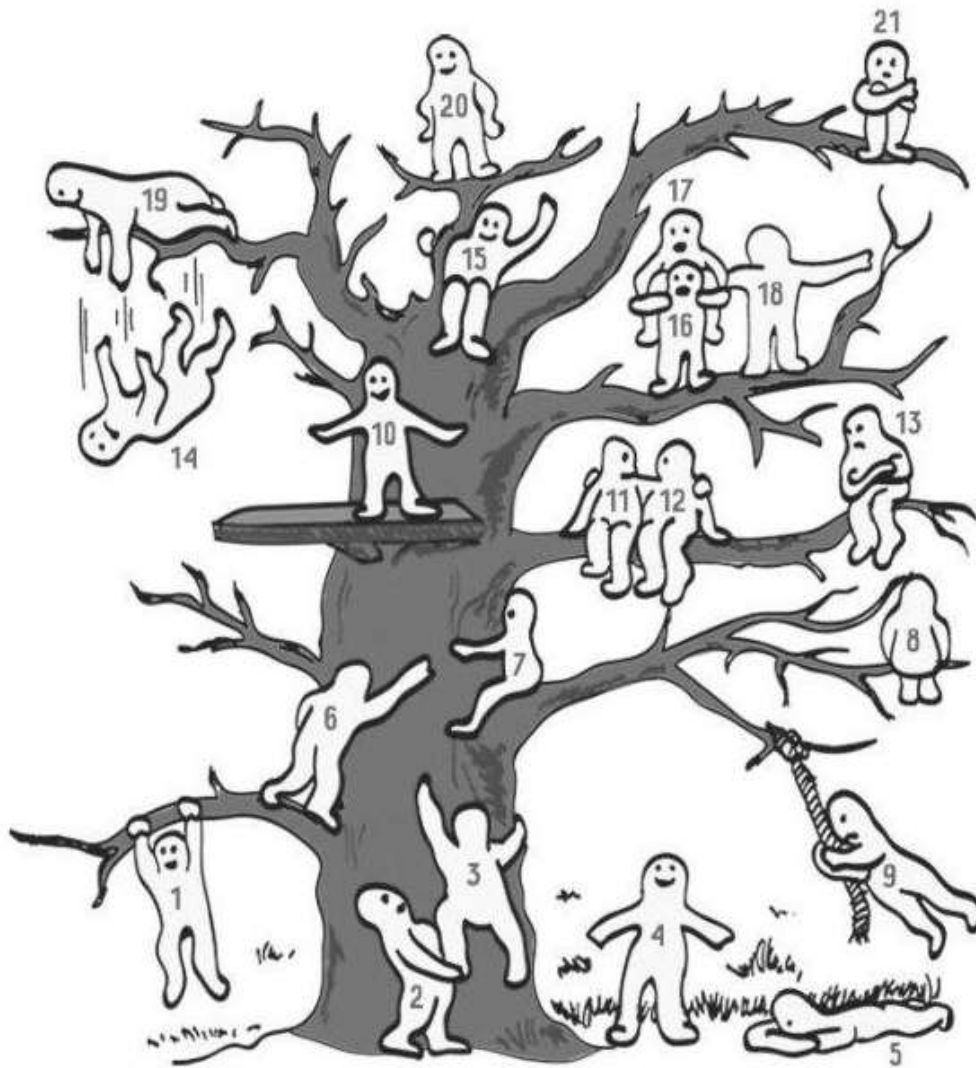
Обробка результатів.

Якщо вихованець гуртка вибрав:

№8,13,12 – відстороненість від навчальної праці;

№ 16,17 – уточнити, що дитина розуміє під цим малюнком;

№ 3, 6, 7 – у вихованця є установка на подолання перешкод;

Рис. М.2. Інтерпретація результатів за проєктивною методикою «Дерево»

№2, 11, 12, 18, 19 – товариськість, дружня підтримка, готовність допомогти;

№ 4 – стійкість положення, бажання досягти успіху, не долаючи перешкод;

№ 5 – втомлюваність, замкнутість, тривожність, відчуженість;

№ 9 – мотивація на розваги;

№ 8, 21 – відстороненість, замкнутість, тривожність, відчуженість;

№ 10, 15 – комфортний стан, нормальна адаптація;

№ 20 – завищена самооцінка, установка на лідерство.

Червоний колір – „я – реальне”, зелений – „я – бажане”.

Джерело:

<https://vseosvita.ua/library/test-proektivna-metodika-derevo-246573.html>

Проективна методика «Школа»

Рис. Н.1. Можливий варіант малюнка школи за проективною методикою «Школа»

Інтерпретація малюнка

Аналізуючи емоційне ставлення до школи й навчання за малюнком, зверніть увагу на такі критерії:

- кольорова гама;
- лінія і характер малюнка;
- сюжет малюнка.

При аналізі малюнка по кожному з цих показників в залежності від шкали виставляється певний бал. Для отримання загального результату бали за 3 критеріями додаються.

1. Кольорова гамма:

- 2 бали – на малюнку переважають яскраві і світлі тони та їх поєднання (жовтий, світло-зелений, блакитний тощо);
- 1 бал – у рівній мірі присутні світлі та темні тони;
- 0 балів – малюнок виконаний у темних тонах (темно-коричневий, темно-зелений, чорний).

Додаток Н (продовження)

2. Лінія і характер малюнка:

- 2 бали – об'єкти промальовані ретельно і акуратно (використовуються довгі, складні лінії різної товщини, немає «розривів» контуру).

- 1 бал – на малюнку присутні обидві характеристики.
- 0 балів – об'єкти зображені недбало, схематично, лінії подвійні, перериваються, однакової довжини і товщини, слабка лінія.

3. Сюжет малюнка:

- 2 бали – симетричне зображення (малюнок школи займає центральне місце на аркуші), наявність деталей і елементів декорування, зображення різних предметів, яскравий пейзаж (квіти, дерева, повітряні кульки тощо), зображення дітей, що йдуть до школи або сидять за партами, вчителів та процесу навчання; тепла пора року і безхмарне небо.

- 1 бал – обидві характеристики присутні.
- 0 балів – асиметричність малюнка відсутність деталей, відсутність людей або зображення дітей, що йдуть до школи у холодну пору року; темний час доби.

Аналіз результатів

6-5 балів – у дитини склалося емоційно благополучне відношення до школи і навчання, вона відкрито сприймає навчальні завдання і взаємодії з учителем.

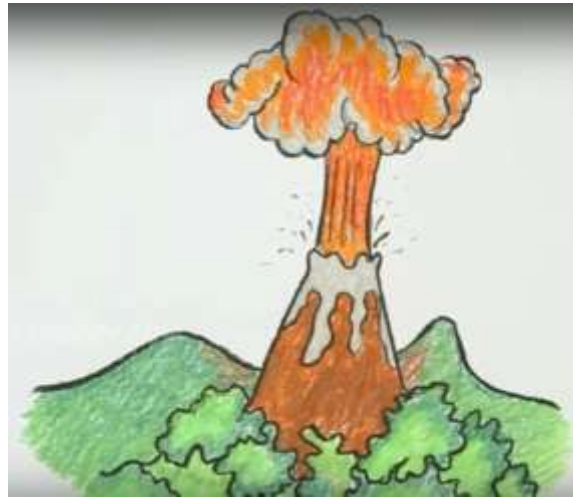
4-2 бали – у дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання, необхідно розширити коло її знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, сформувані позитивне ставлення до вчителя і однокласників. Причинами тривог можуть бути знервованість і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.

1-0 балів – у дитини явно виражений страх перед школою, часто це призводить до неприйняття навчальних завдань і відмови від навчальної діяльності, труднощів у спілкуванні з учителем і однокласниками.

Джерело:

<https://www.facebook.com/share/p/n9mnEwaKaCHzDHXG/>

Проективна методика «Вулкан»

Рис. П.1. Зображення вулкану за проективною методикою «Вулкан»

Аналіз малюнка учня:

ВУЛКАН

Зображення вулкана (гора, височина) характеризує рівень емоційності дитини. У першу чергу слід звернути на **розмір вулкана**.

Чим більший вулкан, тим більш емоційний автор малюнка. Умовно «нормальним» (середнім, типовим) є зображення вулкана приблизно на **1/2 аркуша**.

Вулкан, що займає **2/3 аркуша** і більш, служить ознакою високої емоційності: дитина переживає інтенсивні емоції, має сильну внутрішню реакцію на події, що відбуваються.

Вулкан, розміри якого менші за **1/3 аркуша**, вказує або на не високу емоційність і незначний відгук зовнішніх подій у внутрішньому житті дитини, або на наявність

«психологічної заборони» на емоції. Подібна «заборона» формується під впливом виховання і особистого досвіду. Як правило, це неусвідомлюване бажання уникнути емоцій — всіх або деяких, наприклад, гніву.

Аналізуючи зображення вулкана, зверніть увагу на **характер ліній**. Дрібне штрихування, виправлення, перемальовування вказують на тривожність; великі штрихи — на імпульсивність. Сильний натиск, жирні лінії малюнка свідчать про напругу, прагнення до домінування; слабкий натиск, ледве помітні лінії — про боязкість, почуття незахищеності.

ВИВЕРЖЕННЯ

Виверження відображає специфіку вираження емоцій назовні.

Виверження лави **вгору і в різні боки** – показник того, що дитина прямо і бурхливо висловлює свої переживання і почуття.

Лава, що стікає **вниз по вулкану**, – символічно відображає сильні переживання, які глибоко зачепили дитину, його травматичний емоційний досвід. Ці емоційні події, до яких дитина несвідомо повертається знову і знову.

Якщо вулкан викидає тільки **дим** або **пару** — дитина в деякій мірі проявляє свої емоції, але робить це не прямо, не в повній мірі. Тобто те, що реально пережите і зовнішній прояв не цілком або взагалі не збігаються.

Відсутнє виверження — знак того, що дитина взагалі не показує свої почуття. Використовуючи цю методику, ви можете зустріти малюнки, на яких жерло вулкана **покрите льодом** або **засніжене**. Це символічне вираження «замороженої емоційності», заборони на емоції, їх витіснення зі свідомості.

Досить часто в малюнках вулканів, що вивергаються, зустрічаються **камені, що летять у різні боки**. Це показник певних руйнівних тенденцій, характерних для агресивних людей, а також для тих, хто пережив життєві події і оцінює їх як удари.

ДОДАТКОВІ ДЕТАЛІ

Часто поряд з вулканом малюють інші об'єкти. Кожен з яких носить символічний характер і відображає щось актуальне і значиме для дитини, тому обов'язково враховуйте їх при аналізі малюнка. Всі варіанти описати неможливо — наведемо **типові**.

Якщо намальовані **люди** — запитайте, хто це (наприклад, сім'я, група відпочиваючих, закохана парочка, самотній мандрівник, жертви виверження). *Зображення людей символічно відображає те, як бачить себе дитина у міжособистісних відносинах – включеним в них або самотнім, щасливим або нещасним, успішним або скорботним.*

Будинки найчастіше символічно позначають значущі людські спільності, наприклад, рідний дім і сім'ю, однолітків тощо.

Тварини, як правило, відображають уявлення дитини про доброзичливість або небезпеки світу: він складається з хижаків або нешкідливих істот, жажливих або милих створінь.

Зображення вулкана серед подібних об'єктів – гір або інших вулканів – говорить про сильну включеність дитини у міжособистісні відносини, її прагнення уникати самотності, об'єднуватися.

Додаток II (продовження)

Сонце – висловлює потребу в більшій любові і підтримці від оточуючих; часто слугує показником постійного впливу сильної батьківської фігури у житті дитини;

Місяць – скритність, потаємність, тяга до таємничого;

Хмари – неприємні поточні життєві обставини.

Чим більша кількість додаткових, не заданих інструкцією об'єктів на малюнку, тим більшою мірою дитина відчуває тривогу перед невизначеністю.

РОЗТАШУВАННЯ МАЛЮНКА НА АРКУШІ

Аналізуючи розташування малюнка, зверніть увагу на те, зміщений він щодо осей симетрії вправо або вліво, вгору або вниз.

Зміщення від центру вправо вказує на орієнтацію на майбутнє, відхід від справжнього вперед, на мрії і фантазії про майбутнє; **вліво** — на відхід від справжнього назад, повернення до минулого, іноді на фіксацію на минулих переживаннях.

Нижня і верхня половини аркуша відображають відповідно несвідомі і усвідомлені переживання. Якщо більша частина об'єктів і деталей розташована **нижче горизонтальної осі аркуша**, це свідчить про малу усвідомленість переживань, активному впливу несвідомих процесів на повсякденні події та відносини. Розташування **вище горизонтальній осі** аркуша властиво раціональним особистостям, які добре себе розуміють.

Існує також певний зв'язок з самооцінкою і впевненістю: чим нижче розташований малюнок на аркуші, тим в меншій мірі людина на даний момент упевнена в собі та готова до дій.

КОЛЬОРОВА ГАМА

Кольори, використані в малюнку, доповнюють відомості про емоційний стан дитини. **Червоний** – показник високої енергійності, емоційності, іноді агресії. **Помаранчевий** вказує на переживання почуття небезпеки. **Жовтий** – улюблений колір емоційно благополучних дітей, у цілому його використання говорить про позитивний емоційний стан дитини. **Зелений** вважається ознакою врівноваженості; **синій** — властиві такі риси характеру, як напор, самоконтроль, раціональність; **фіолетовий**

– тривожність і тяга до таємничого (властиве підліткам); **чорний колір** – протест, також дуже характерний для підлітків.

Додаток II (продовження)

Похмура кольорова гама, як правило, відображає песимізм і втому. Малюнки, **виконані одним кольором** (тільки чорним, тільки червоним), свідчать про небажання показувати свій справжній емоційний стан. **Безглузде використання кольору** (зелена лава, фіолетовий вулкан тощо) може бути ознакою неадекватності емоційних реакцій.

Аналізуючи кольорову гаму, інтерпретуйте стан дитини обережно, обов'язково зіставляючи між собою всі виявлені ознаки. Зверніть увагу на загальне враження відусього малюнка, спробуйте подумки оживити його, уявити зображення реальним. Визначте, яке відчуття від цього виникає: радості, печалі, небезпеки, занедбаності.

Джерело:

<https://vseosvita.ua/library/kluc-do-psihologicnogo-testu-za-proektivnou-metodikou-vulkan-171624.html>